

VIATIA
LUI
CUZA-VODA

MEMORIU ISTORIC
DE
DIMITRIE BOLINTINEANU

A TREIA EDIȚIE
REVĂDUTĂ ȘI ADĂUGATĂ

BUCURESCI
NOUA LIBRĂRIE G. JOANIDE, & C-ue.
CALEA MOGOȘOAE
1869.

VIATIA
LUI
CUZA-VODA

MEMORIU ISTORIC

DE
DIMITRIE BOLINTINEANU

A TREIA EDITIONE
REVĂDUTĂ ȘI ADĂUGATĂ

BUCURESCI
NOUA LIBRĂRIE GEORGE IOANID, & C-nie.
CALEA MOGOȘOAE
1869.

P R E F A Ț A.

Acest memoriu a fost cum fuse scris fără spirit de partid, fără părtinire, sacrificând istoriile ori ce considerațiuni de amicie. Avu în publicul român un mare resunet. În trei zile aștitia edițiune dispăru; adoa avu aceiași sortă, și publicul ceru o atrea. Îi dăruim și pe atreia în care se puse ore care corecturi.

Domnul Cuza va fi în istorie un Domn român din cei mai mari prin actele sale de reformă, prin tactul său de a servi drepturile și autonomia patriei sale afară din țără.

Asupra acestei figuri istoria devine filosofie. Ea are să analiseze cum un domn care a făcut fapte atât de mari, lăsa să se trecă în administrațiune atâtea turpitudine? cestiune gravă și demnă de a fi studiată. Trecutul și prezentul în luptă. Domnul administrator era expresiunea claselor cu sentimentele și cu interesele lor. Domnul reformator era expresiunea istoriei Românilor. Erorile comise în întru erau voința noastră, voința claselor, rezultatul unei stări de îngrură abia eșită din influința secolilor de sclavie unde interesele publice se sacrifică: celor particulare; unde dreptul divin influința încă asupra doctrinelor rațiunei unde virtuțile civice aveau locul deșertă unde datinile urmărind legile rele, suferind violarea, sympathya sa cu trecutul; unde doctrina că națiunea este proprietatea guvernului avea mulți aderenți, unde aspirațiunii pentru viitor nu există, unde națiunea părea ne cunoscută cu ideia de progres, de mărire, de putere națiunile nu se cred că ar avea o misiune pro-

vidențială în interésele armonicii universale care au occasionat nascerea lor. Evenimentele dovediră asésta în Urmă nimic schimbat din acéstă administrațiune interióră atât de criticată. Evenimentele politice adăogând chiar răul acesta. Ómenii ce au făcut întrecut systemul de guvern, remași espresiunea națiunii, trimiși a continua acelaș system, timpul a dovedit, că cauza atât ce a fost blamată era în noi înșine. aici dar cată să se îndrepte de toate privirile, aici este tot defăcut iar nu la tron, iar nu autoritate. guvernele vor fi ce vom fi noi, și chiar astăzi sunt ce suntem noi. V'om desvolta aceste cestiuni în istoria celor trei ani dela februarie în 11 până astăzi, ce este sub tipar.

Dimitrie Bolintineanu

După încetarea resbelului din Crimeea și încheierea păcei între Rusia și puterile maritime, se hotărî prin tratatul de Paris ca Principatele Române să rămăe sub suveranitatea Porței și sub garanția puterilor Europene. În aceste condiții intra alegerea a doi domni români. Înputerea învoelilor diplomatice se decise a se numi două guverne provisorii, unul în țera Romănescă, altul în Moldova. În țera Romănescă se numi dela Pörtă Alesandru Ghica fost domn în acéstă țera, în Moldova un boer Bals. Cel din urmă încetând răpede din viață, locul seî de locoteninte domnesc fuse dat lui Vogoridi, fiu al unui bulgar cunoscut din Constantinopol și favorit al Sultanului. O coris-

pondință între fiul și părintele, corispondință în care se trăda politica Porței și Austriei contrară unirei Principatelor, denunțându-se publicului, făcu un mare scandal și înse cauza desființării alegerilor de deputați făcute deja în Moldova sub înriurirea Turciei și Austriei. După o noă decisie între puterile garante, cele două guverne provisorii ale Principatelor, se schimbă. Comisarii puterilor garante pleacă din Bucuresci.

Camera Moldovei proclamă unirea Țerilor cu domn străin. Plecând din Constantinopol casă me întorc în Țeră, după mai mulți ani de esil, ambasadorul Franciei, D. Thouvenel, imi dise, daca merg prin Moldova, să spun deputaților că puterile Europene, în urma unui resbel care avea de scop întărirea Imperiului Otoman, nu puteau consimți la o politică care putea să slăbiască acel Imperiū, căci unirea cu Principe strein era de natură a implica ideea de neatărnarea absolută a Principatelor dela Turcia, Me descărcaiū de această misie familiară. Acastă idee ce o comunicaiū D-lor C. Negri, Ralet și Cogălnicenu, nu era de gustul deputaților Moldoveni. D. Cogălnicenu dise chiar că de nu ne va da Europa Domn strein, face încă o revoluție. Eram încre înțat despre fluiditatea principiilor noastre politice. Cu toate acestea Camera Moldovei proclamă principiul Unirei cu Domn strein.

În entuziasmul poporului, doi deputați, un episcop și D. Balș singuri, avură curagiul a se declara contrari Unirei și Domnului strein.

Idea unirei era veche. Ștefan cel mare, Despot vodă ereticul, Mihaîu Vitédul, Vasile Lupu, Matei Basarab și alți domni au visat acel vis! Chiar și generalul Kiselef. Uni au făcut unirea, prin concistă; a ținut o zi și și s'a sdrobot sub greutatea lovirilor date de streini. Ideea Domnului strein, era o idee noă. Doă feluri de ómenî voiaû Domn strein: boerii fanarioți din Moldova cari vedeau în acésta reinturnarea către epoca fanarioților. și adepți ideilor liberale cari vedeau în ideea de Domn strein, ideea de neaternare a Românilor; după aceștia veneau turmele cari admit orî-ce idee, fără a o cerceta.

Deputați din amândoa țerile se lepădară de ideea Domnului strein, când puterile dăteră cel din urmă cuvînt contrariu, același entuziasm cu care priimise mai 'nainte ideea de Domn strein. Nimic nu ucide o nație ca acéstă ușuritate asupra principiilor. Când o nație nu sacrifică nimic pentru principii, nu ține la nici un principiu. Acésta se vedu în urmă pînă în zilele de astă-zi. În adevăr iecă un fapt.

Nu trecu trei ani și miniștri lui 2 Maiu se unescu și formă un minister cu miniștri de la 11 Februarî; guvernul personal se

confundă prin ómeni guvernului constituțional care îl resturnase. Ce ucidere de principii, de convicții! Câte capitulații de conștiință din amândoa părilele, saă mai bine ce confusie, ce ameteală! Ce pôte să nască din înperecheri atât de monstruóse? Aceste înperecheri monstruóse urmăđă neîncetat. Ele aduc slăbirea nației și fac din trinsa imaginea unui vas fără pilot și fără cârmă, aruncat în voia vînturilor.

Când D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul personal, nația îl aclamă.

Când după 11 Februariu aliați D. Cogălnicénu aruncă în plebicist guvernul proprietarilor și burgesilor, nația le aclamă cu aceeași facilitate și nepăsare.

De unde vine aséstă? din lipsa de principii. Nația este proprietatea guvernului. Constituție, legi, cad sub acéstă doctrină. Mulțimea simte durerile, consecuințe ale acestei stări de lucruri, și tănjesce guvernului despre starea sa. Dar nația este stăpână și n'are dreptul a tănji guvernului despre starea ce îi face. Starea sa cată să'si-o facă singură. Când o nație volestă bine, guvernul esecută bine. Dacă guvernul nu esecută bine, este că nația nu volestă bine. Tirani se produc acolo unde sunt toți tirani. Statul se conduce fără principii, căci clasele nu aű principii. S'aű vedut în capul Statului ómeni cari 'și-aű făcut un joc din principii, tot-d'a-una protejați de cei mai

mulți și câștigându'și prin acesta chiar un drept de a reveni la putere. S'a'î vedut ómeni consecinți în pringeriile lor, inamici ai despoțeriei publice, rămași puri și onești, și cari au fost victima sentimentelor lor, cari 'și au atras ura celor mai mulți. Cei mai mulți vor dar stat fără principii!

Instrucția și educația maselor formedă datine bune, formedă principii, formedă legele, formedă statul. Tóte guvernele au oprit sborul instrucției publice. Tóte aceste guverne făcêu ast-fel, căci noi voiem ast-fel; făcêu reu, căci noi nu voiem bine; ast-fel vor merge lucrurile pe cât nu se va răspândi în nație luminele, pe cât guvernul va crede că misia sa este de proprietar. și nația va crede că misia sa este d'a fi proprietatea guvernelor sale. Nu vom avé nici o dată justiție, religie, pe cât ele vor fi proprietatea ministrului. Ideea de stat român nu se va forma cu robii și tirani. Statul, fără principii, va fi voința după înfriuririle de afară; nu după interesele nației, funcțiunile nu vor fi date pentru interesul serviciului public, ci se vor da ómenilor de partidă, de dăstre favoriților. Și cea ce este mai trist, ele vor servi a regula alegerile, a păstra simpatiile corpurilor pentru guvern, și a renasce, ca o fatalitate, sistemul corupției, favorat de un regim liberal numai cu numele, ucigând ast-fel acest regim ale că-

ruî fructe nu s'ar afla mai bune de cât acelea a le despotismului.

Români se supuseră la voința puterilor și renunțară la Domn strein.

În Moldova ideile de unire fuseră favorite de interimar. Panu sprijinit de partitul național, luptă cu energie pentru cauza unirei.

În țera Romănescă ideea de unire rămăsese în starea ei de vis. De cum apăru cele din urmă lucrări a le conferințelor, fie-care fracție se gândi la candidatul seü la domnie. Domni foști și înstreinați se apropiară de țerră, fracțiile începură a lucra. Ele avéu a combata contra partitului liberal și contra guvernului lui Al. Ghica, uniți provisoriu. Acest guveru că și guvernul Moldovei favoraü ideile liberale însă veni guvernul interimar, trei caimacani. Atunci acest guvern, în țera Romănescă, luă aerul de partid și fără a ține socotélă de Convenția de Paris care proclamă drepturile omului, urmă a cărmui după sistemul vechiu.

În Moldova partidul național, avînd în guvern membri din sînul seü, nu'l împedica nici o stavilre în lucrările sele. Numai era vorbă de unire și de principe strein. Cele două țeri avéu convenția de Paris spre a esecuta. Principul unirei era aruncat în comisia centrală din Focșani. Fie-care țerră și alegé un domn român. Partiți pun câte un candidat. Ceî d'ănteî fuse

C. Negri, V. Alesandri, din partea partidului liberal; fostul domn Mih. Srurza, din partea partidului bătrîn.

C. Negri era capul și idolul unei junimi nobile care luase inițiativa în ideile de reforme încă din anul 1848, și care se veduse esilată din Moldova sub Sturza pînă la venirea Domnului Grigorie Ghica. Acest domn se urcă pe tronul Moldavei, chiămând pe lîngă sine pe toți liberali, pe când liberali din țera Românească erau esilați. June încă. C. Negri terminându-și studiile se le în streinătate, priimi dela D. Konaki, pă'intele seǖ vitreg, propunerea de a 'l face moștenitor peste averea sa imensă, cu condiție a lua numele de Konaki. Sentimentele se le nobile, cavaleresci, înpînse pînă la cea mai sublimă abnegație de persóna sa, îl făcură a refusa cu indignație condiția de a purta alt nume pentru avere de cît numele părintelu' seǖ, care murind îl lăsase moșia Minjina cu un modest venit. Acest act anunța ce va fi mai târziu. Petrecu mai mulți ani în Italia. Sentimentele se le delicate se armoniau cu fericire la minunile ce artel frumóse respîndéu în cercul orizontelu' seǖ. Luă parte în mai multe conspirații cu societățile carbonarilor pentru libertatea Italiei și a patriei se le.

În anul 1848, pe când izbucni în Paris revoluția dela Februaru, C. Negri era la Paris.

El preşeda şedinţele junilor români ale căror inimă se înarinau atunci la sôrele libertăţii patriei lor. Veni un moment când bancheri curmară daraverile lor. C. Negri, care vinduse în Londra o mare cuantitate de grâne, înaintă mai multe sume de bani pe la români, şi luă din Paris cu chielţuiala sa peste cinci-spre-dece jună cari merseră în Bucovina şi în Bucuresci să facă mişcarea naţională ale cărei seminţi erau deja aruncate.

C. Negri adoptase programa cu împroprietărirea ţeranilor. Cel mai mulţi proprietari, de bună credinţă, neînţelegând interesele cele promisea soluţia ast-fel a acelei cesti, alţi făcând din această cestie un mijloc de partid sau de castă, nu salutară de cât cu sfială candidatura la tron a lui C. Negri, Vasile Alesandri, renunţând la şese-spre-dece voturi a le sele, le aducé amicului seŭ. Boeri vechi erau în număr mic între deputaţi. Luptele între partidul liberal şi cel bătrîn, deschise pórta deputaţilor din clasa II de boeri. Acastă clasă umilită de clasa I, şi mai puterică acum atât prin inteliginţă cât şi prin numer, găsi momentul princios spre a se ridica, ridicând pe tron unul de ai lor. C. Negri era din ceea ce se dicea atunci în Moldova prin imitaţie, clasa nobililor. El era asemenea pentru desfinţarea clăcei, toţi sciaŭ că principiile la acel om nu erau mijlóce ca să vie la guvern ci

erau convinții puterice. Deputați de clasa II se sfiau a grămădi voturile lor lui C. Negri pentru aceste două cuvinte. Ast-fel în șed nța de încercare, un deputat D. Lascăr Catargiu dîse că nu dă votul seŭ pentru acela care, dacă s'ar face Domn, 'î-ar lua moșiile și le-ar da la țeranî. „Nici eŭ, strigă Cogălnicenu, nu voiŭ da votul meŭ D. Catargiu care, dacă ar fi Domn, m'ar trimite peste hotar, pe mine care sînt pentru împrîietărirea țeranilor,“ dîse și se duse acasă. Ședința urmédă, deputați de a II clasă, voind cu orî-ce preț unul de aî lor, nu găsiră multă greutatea întruni cu voturile lor voturile partidului bătrîn înpălmăntat, asupra junelui Al. Cuza care îl credea ruanic al împrîietării țeranilor.

Moldova trecuse prin nisce încercări dure-rose, Guvernul țerei încredințat de Pórta otomană în mănlele lui Vogoridi, acésta primi țera ca o proprietate a sa. El jucă rola unui tiran, dar un tiran docil la voințele Consolului Austriac; acest din urmă era adevăratul locoteninte de Domn. Inriurirea Austriacă era violentă. Consolul ordona Caımacamului, boerilor din partitul ce respinge unirea țerilor: Acest guvern avea mai multe fețe: tirania, arbitrarî, necapacitate, ca tóte acele guverne ce întărdie d'a mai avea voința lor. Moldova plăngea și rîdea. Poetul Alesandri printr'o satiră plină de spiritul seŭ fin, făcu pe Moldova să rîdă printre

lăcrimă. Corispondința secretă a Caïmacamului în care se trăda politica Porței, Austriei și Angliei contra unirei, fuse furată din scrinul lui Vogoridi, predată Franciei și publicată în presa Europenă. Alegerile făcute sub înfrurirea celor trei puteri, fusesă fărămate. Pe lângă acel Caïmacam era un adiotant, un om ca de 35 de ani, cu rang superior în armată, amic intim al Caïmacamului. Acest june își dase deja demisia de prefect dela Galați demisie motivată în urma descoperirii politicei Caïmacamului contrară unirei țărilor și lovitó-e drepturilor, și această demisie făcuse mare sgomot în țară și în streinătate. Poetul Sion cântă această demisie și declară printr'un articol că acest bărbat era cernu de timpi antici. Ochii moldovenilor se înturnaseră către acel june soldat, care prin fapta sa venea și le ridica sufletele abătute de impresia spiritului de umilință și de degradare ce părea că încinge totă nația, dar care din fericire nu cletina de cât suferințele societății. Acest june era Alesandru Cuza care mai în urmă se urcă pe tronul țărilor unite. Eu l-am vedut pentru prima óră la Caïmacamul Vpgoridi. Acest Vogoridi nu era născut a fi tiran, nici om reu; avea inimă bună, caracter franc, rola sa politică de tiran nu'i ședea nici de cum, și pentru că toți îl cunoscea și îl iubiau în viață de familie, unde nu'l cunoscea nimeni nici un fel de tiranie,

pe tronul Moldavei aflându-se, nu'l simțea totă greutatea tiraniei. Cu toate acestea, sub apărința surîditore, un sistem de ucidere națională se întindea, prin ajutorul acelui partid de ómení cari au făcut din drepturile țerei prețul urcării lor la putere. Moldova numai ríse, un singur om rídea încă, și rídea lingă tiran. Era Alesandru Cuza. El rídea de Turcí, de Austriací, de boeri partitului național, rídea de tiran.

Când am vedut pe Călmacam, la palat, după înturnarea mea în țeră, me îndemnă să rămân în Moldova. „Te voiú face colonel, díse el. Pe Cuzaki nu'l-am făcut eú colonel? Vorbind ast-fel ímí arată pe un colonel tiner încă, blond, care ședea pe o sofa cu un cîubuc lung în gură, serios și tăcut: era Alesandru Cuza.

Alesandru Cuza cobora dintr'o familie veche moldovenéscă, stremoșul seú murise tăiat de Turcí pentru sentimentele sele naționale. Sub domni fanarioți, acéstă familie, ca multe altele, prigonite de streiní, perduse din splendórea sa și se coborise în rîndul boerilor de a doa clasă. Muma sa era din Constantino-pol, din familie genoveđă Cozadini, familie grecită cu timpul. June încă fuse trimis în streinătate spre a'și complecta studiul. Înturnat în Moldova, se ínrolase în oștire, și fuse numit oficer într'un corp. Íși dáte demisia și

trăi când liber, când director la un minister în Iași, când președinte de tribunal seǔ prefect la Galați unde își avea casa părintescă.

Alesandru Cuza nu fuse strein înriurirei aceluǔ partit național, care, plecând din umbra societăților secrete din Bucuresci, sub conducerea lui Cămpinenu, se respăadi în Moldova prin N. Bălcescu, se închegă la moșia Minjina a lui C. Negri. V. Alesandri, C. Filipescu și alți, aruncară în inima junimeǔ Moldovei semința ideei de unire. Eraǔ escursii la moșii, la băi, călătorii în streinătate, reuniri la Minjina lui C. Negri.

Junimea Moldovei din clasa boerilor se forma la sórele ideei de unire și de libertate; fi divorsau de părinți întârziati pe calea de degradare și de robie ce le creaseră streini în secolii din urmă. Din această născu la Bucuresci o societate literară, la Paris o bibliotecă, unde se adunară regulat pentru ăntelea óră juni munteni și juni Moldoveni, unde se cunoscură și se înțeleseră.

Aceste înțelegeri avură resulțat util pentru cauza României. Ele preparară póte evenimentele din urmă sau cel puțin regulară rezultatele lor.

Toți membri acestei asociații de idei, pǎrură pe scena politică în evenimentele din 1848. Alesandru Cuza, esilat afară din țeră, cu alți soți ai seǔ, reintră în Moldova cupă

urcarea pe tronul Moldovei a lui Grigore Ghica. El nu reapăro pe scena politică de cât în timpul guvernului interimar al lui Panu unde el însuși avuse ministerul de resbel.

Alesandru Cuza se alese Domn peste Moldova. Dorințele Moldovei și Valachiei nu se împliniseră, unirea definitivă și domnul strein nu se dase. Alegerăa lui Alesandru Cuza domn al Moldavei făcută cu câte-va zile înainte de alegerea Domnului țerei Romănesci, fuse pentru Români muntenii ocașia a se gândi serios la marele interese de unire și de tăria națională.

D. C. Negri, Nicolae Catargiu și alți pleacă pentru Constantinopoli ca deputați din partea noului Domn al Moldovei. Ei avură misia a trece prin Bucuresci și a scruta ideea dacă este puțină a veni la unirea țărilor, cel puțin, prin alegera Domnului Moldovei de Domn al țerei Romănesci. Acastă idee murgura deja în toate inimile Romănilor cari nu purtau livreaoa unui cap de facție și cari nu visaseră a se urca pe tronul țerei, ideea a-castă pune în mișcare partidele. Guvernul interimar de trei dia Bucuresci se îngrijesce și dăte avis la Pörtă, la consoli, după datina acelor corpori mörte chiemate să dă viață țerei; a se lua mesuri, era târziu Camera electivă se adună candidatura lui Bibescu este sprijinită de guvernul interimar în casa lui

Ión Florescu se prepară un mare festin pentru deputați alegători, după alegerea Domnului Bibescu. Partitul liberal având candidat la domnie pe Vodă Al Ghica saă pe D. N. Goleșcu, sacrifică toate acele interese pentru interesul public. — Partiți se agit. se adun, se consiliu. Vodă Al Ghica el înțelese că interesele României ceruă sacrificarea a orice considerații personale. El se face un sprijin al ideii naționale. Camera electivă, alésă de un guvern ce simpatiza cu fostul Domn George Bibescu, majoritatea ei se compunea de deputați închinați acestei cauze. Între cauza unui om și cauza Românilor, patriotismul Românilor, esaltat de evenimentele politice ce le păreă promițătoare de un mai bun viitor, reeși spre a face să triumfe alegerea Domnului Moldovei la tronul țerei Romănesci. Pe d'altă parte poporul capitalei manifestă ideea în favoarea unirei țărilor, prin alegerea Domnului Moldovei. Armata era sub ordinele generalului Vlădoianu, inițiat la ideea de unire. El refușă a trage în popor și a face să se ridice pe un océn de sângele Românilor, mormîntul unirei pentru tot-d'a-una, Partisani din facții vrênd nevrênd, aderara la alegerea Domnului Moldovei, câte-va discursuri de unire, mai ales acela al junelui deputat Vasile Boerescu cari atunci promitea un patriot, discurs care făcu într'un entusiasm sublim

însuși pe amici Austriei și Porței să verse lacrimi, de corcodil făcură un mare efect asupra spiritelor. În acest timp oameni împărțeau în poporul adunat mai multe mii de exemplare dela *Dâmbovița*, cu moliftele Sântului Vasile pentru cei îndrăciți ca o protestație contra censurei guvernului interimar care, chiar sub convenția de Paris, prin D. N. Brăiloiu ministru și censor, ștergea toate articolele jurnalelor înainte de a se publica. De aceea publicară *moliftele* ca un lucru care nu era oprit de cenzură. Mii de oameni repetau cuvintele Sântului Vasile:

Blăstemu-te pe tine Domnul, Diavole etc.

Învitați pe diavolul să iasă din inima celor ce erau contra unirei țărilor.

Entusiasmul fuse nemărginit. De la 1848, de la lupta poporului la palat contra cetelor lui Odobescu și Solomon. de la bătălia pomierilor, această termopilă română, venirea evenimentelor triste, ceremonii, serbători aduse de reacție, de oștirile streine de ocupație; parade lugubre, ce păreau înormîntarea nației, la cari luaseră parte mulți fi ai țerei, la cari femeea și fecioara pâruseră cu fruntea încununată de flori ce la rațele torțelor, la atingerea fumului ale acestor torțe de morțe ale României se vestejiau și făceau să vestejască frunțele ce le purtau. Pînă în ziua

alegerei Domnului Moldovei, dela 1848, nu se veduse acest entusiasm sublim. Streini însuși se bucurară cu Români. Sunt rari zilele acelea când un popor nobil și maritim, strivit de secolî sub tirania streinilor și a fîastrilor seî, pôte să resufte liber! Dar câte nu sunt de dis a doa-î, după ce acest entusiasm se stinge, și când nația la locul ei la sôrta poporului liberat! Libertatea este o ilusie când ea nu are rădăcină în inima nației, când ea se capătă sau se perde numai în mișcarea mecanică și fatală a miqlócelor ce restorn tirani:

Atât era de dorința unirei cu domn strein în cât însuși domnul Cuza scrie o declarație pe care o făcu să ajungă sub ochi mai multor cabinete streine, că dorința sa fiind dorința nației esprimată, el se va coborî din tron pentru a lăsa să se urce un domn strein de viță latină, când patria și ruterile garante vor crede momentul priincios.

Festinul preparat la Florescu care trebuia a fi presadat de Bibescu, după a sa alegere la d mnia Valahiei, se oferi deputaților cari aleseră re Cuză.

Entusiasmul trecënd cu beția sărbătorei, tabloul era spăimîntător la cele ânteîu rađe ale zilei. Figurile erau triste, obosite, gânditóre. Consoli murmurau. Nomolul partitelor amenința a îneca terimul pe care se trecuse a-

ceste beții naționale; dar protecția puterilor maritime era o barieră la toate aceste ambiții zdrobite. Camera trimite o Deputație la Domnul Moldovei, anunțându-l a sa alegere, după ce acesta scrisese că priimă tronul Valachiei și după ce numise minister în care figura C. Crețulescu și Nicolae Golescu. Această comisie fu aleasă din toată fracțiunea camerei. Comisia plăcă.

Bucuria fu generală în Bucuresci când deputații noștri trimiși la Iași, spuseră despre meritele personale ale Domnului Moldovei. Unii din deputați se lăsă a se entusiasma pînă la estă. Domnul Cuza era inteligent, el avea acel spirit de se face plăcut prin manierele sale la toți aceia cari îl vedeau pentru prima oară. El linguși simțimintele fie-cărui deputat, după convingerea ce'și făcuse despre simțimintele fie-cărui. Un domn român vorbind de mărirea Românilor, de libertățile patriei, era ce-va necunoscut încă la Români unde Domni se considera singuri ca serbi ai Porței și ai Rusiei.

Deputați se întorseră încântați. Entusiasmul cre cu în Bucuresci prin istoria ce se făcea de calitățile eminente ale noului Domn.

Foști Domni ce intraseră în țară sa se apropiase de hotarele ei, și lecară răi ede înapoi. Domnul Știrbeiu și Domnul Ghica adresase de mai înainte memorande la puterile

garante prin cari, în mirarea nației și a străinilor, cereau unirea țerei. Gr. Ghica nu s'a opus la dezvoltarea ideilor naționale și liberale. Spiritul ce conduse Moldova în cei din urmă timpî, se datora mult simțimentelor acestui Domu. Bland, onest și devot. lăsa să se desvolte sborul ideilor liberale treptat. El fuse o figură ce rechemă pa Radu cel mare, pe Négoe Basarab, pe Antoniū cel bland. Administrați nu avu a suferi din cauza bunătaței sale. El întemeie aședămintele de binefacere. În țera Romănescă Domnul B. Știrbeiū se urcase pe tron prin forța baionetelor străine. El își luă rola de restaurator, rola lui Ludovic al XIII-lea. El stărui a se prelungi esilul celor trei-deci de liberali. În unele casuri, în fața cu un emigrați, fuse chiar crud, căci, fără a avea motive politice, refusa chiar la hotarele țerei întălnirea emigraților cu mamele lor. N. Bălcescu revenind să móră în patrie, 'i se închist pórta și chiar bătrîna sa mamă fuse oprită de a'l vedea.

Administrând de minune proprietățile sale, voi tot ast-fel să administre patria. Țera Romănescă deveni o proprietate a Domnului. Censura servă, justiția în mânia Domnului, scólele în mânia Domnului, finațele în mânia Domnului, nici un alt control de cât al divanului al cărui membri erau numiți de Domn. Ast-fel era starea ce ne făcuse tractatul dela Balta

Liman. Cu asemenea tractat și cu spiritul de reacție și stingere a tot ce era Romăniism și liberalism; cu pretențiile fără margine a le Rusiei, Austriei și Porței; cu urele escitate între Români, Guvernul era dificil de condus. Domnul Știrbei regulează finanțele Statului în micul cerc al trebuințelor de atunci. Stare patriarhală, statul regelui de Iveto! El institui dorobanți și grăniceri, oștire vechie a țerei, de și în număr mic. Om capabil și inteligent, el prefera oameni inteligenți bătrânilor figuri ale unei epoci de ignorauță cădută sub o revoluție. Ne voind a rupe însă cu casta batrână, își făcea miniștri sei din boeri bătrâni cari nu mai înțelegeau nimica din lucrurile timpului. Le da directori inteligenți cari făceau tot, cu cari Domnul se consulta și esecuta fără să scie miniștri nimic.

Destul am vorbit de acest Domn. Acum câte-va cuvinte despre intrarea în București a Domnului Moldovei.

Cuza vedu cel mai mare entusiasm. D. N. Golescu, ministrul său numit de la Iași după recomandăția lui Alesandri, merse să întâmpine pe Domn afară din barieră cu o trăsură domnescă de raradă. O sută mi de oameni adunați din diferite sate și urbe formau această lume entusiastă ce venea spre întâmpinare. Domnul păru în trăsura sa. El era serios și rece la salutările sincere a le poporului. Amici

sei politici din Moldova îi spuseră că în București era o confrăție de tabaci, oameni din popor, revoluționari de meserie și purure, turburători ai liniștei publice cu alte vorbe o bandă de mameluci în serviciul partitului revoluționar. Său antipatie pentru asemenea imitații sașu politică, Domnul fuse rece la primirea lor. Acastă răcelă fusé însemnată de popor. Se făcură murmure, dar trecură fără urmă. Domnul merse la Mitropolie și făcu jurământul. De acolo reîntră în palatul țerei. Entusiasmul fusese ca o puternică vijălie care încetădă și încă légănă undele mării mai multe zile. Ambiț ile începură a șopti. Ministrul dură pe urmă se schimbă. La formarea noului minister era de natură a se gândi toți aceia cari așteptău un minister liberal. Se modifică. Vine d. N. Crețulescu. D. N. Crețulescu fuse cel e'anteiū fecior de boer din clasa anteiū care înveță medicina și o profesă în țera sa atât ca me'ic cât și ca profesor public de medicină, spre a da ast fel esemplu de egalitatea claselor. Compromis în revoluția din 1848, ca comisar revoluționar, părăsi în streinătate; se înturnă de apropiă de Domnul B. Știrbeiū și merse cât-va timp cu Dómna în căle orie. Mai târ, diă avu o funcție înaltă; când Domnul Știrbeiū pleca din țera și, Căimăcămia țerei era promisă, D. N. Crețulescu merse la Constantinopol unde lucră cu multă căldură la ur-

carea pe tronul cărmăciei a fostului Domn Al. Ghica. Opoziția personală începe cu acest minister cu care într-o zi căuta să se spulbere tronul. Ea se declară în cameră. Ministrul Ion Ghica care ocupase deja în Moldova funcția de ministru, aduse închiderea adunării. Opoziția personală se declară atunci. D. Ion Ghica, după ce citi la cameră o listă de frumoase proiecte ce erau a se vota, disolvă Camera. Acesta fuse o lovire dată tuturilor partidelor. D. Ion Ghica făcu alegeri noi. Alegerile, sau pentru că fusesă libere, sau din cauza legii electorale, aduseră tot pe acei deputați cari, înturnându-se după un apel făcut alegătorilor, erau mai plini de pretenții. Cele mai mari cesti, precum cestia rurală, lărgirea legii electorale, unirea definitivă, luarea averilor monastirilor închinată, se amânără. Camerele din Bucuresol și din Iași doriau mai mult o schimbare de domnie de cât de constituție. Ministrul Ion Ghica aruncă o schiță de proiect de lege rurală, unde se asigura munca și proprietatea, și se împămîntenia țerani numai pe moșiile Statului.

Domnul Cuza o respinse. Boeri din Camere mai târziu încă elaborară ce-va ce seamănă o noă dibăcie. Acesta se respinse încă de Domn. Cestia rurală era păstrată spre a se termina cu ocazia desființării Convenției din Paris; pe de altă parte partitul liberal, unit

într'o idee politică cu boeri său voină a'î câştiga, nu mai apăraū cestia rurală. Partitul vechiū tremura la ideea izbîndirei legei. Astfel veni un timp cînd numai diarul *Dimbovița* în Bucurescî și D. Cogălnicenu în Iași mai amintiaū acéstă mare cestie amănată.

Deja sub ministerul N. Crețulescu intențiile opoziției se dovediseră prin mai multe acte. Torturele cu urdici de la *Dimbovița*, violarea domiciliului D-lui Ferichidi din care opoziția făcu o armă puternică, aruncară bănuială asupra respectului cuvenit a se da legilor și convenției din partea guvernului. D. G. Costaforul, un om al regimului boeresc, înălță atunci vocea printr'o adresă către redactorele *Românului*, protestă cu energie contra acelui abus de violare, numind pe redactorele *Românului*: *ilustru apărător al drepturilor cetățenesci*, — ceia ce nu'l opri mai tîrziu cînd veni la putere a face asasinatul politic din Craiova cu patriotul D. Ghica. Al treilea incidente fuse mai grav. Apăru în public nisce gazete cu litere roșii prin carichiama pe popor la adunarea de la Bosel. Domnul fuse însciințat. Acésta nu'l plăcu: vedu politic în aceste libertăți convenționale. Semînța uneii restuunării chiămă pe capi armatei și le dăte ordine a consemna oștirea în casarmă. Poliția este ordonată de a se însoți de pom-

pierî, acei fil iubiţi poporului, şi a merge spre a evacua sala unde se aduna opoziţia

Pe când se adunară séra mulţime de capi din opoziţie, peste o mie de ómeni din popor trecură pe strade avënd aerul acelor valuri de popor ce s'aũ veđut pe stradele Parisului la începutul unei revoluţii. Uni strigaũ: „Jos ministerul!“ alţi: „Jos Vodă!“

În sală, pe când cei mai fruntaşi se adunară, intră D. Dim. Creţulescu cu pompieri. Sala se evacua. Mai multe lovituri de paturî de puscî se primiră de aceia cari protestară contra călcărei unui drept legal. Uni din membri de faţă fuseră nevoiţi a scăpa pe feréstră între cari se dice că fuse şi D. Dim. Ghica conservator liberal. O deputaţie merse către palatul de la Cotroceni ca să se plângă Domnului de actul arbitrar al ministerului. Acéstă deputaţie găsi la podul de la casarmă un ăid de soldaţi cari o primi în vârful baionetelor. Lumea acésta se înturnă şi se risipi către mieđul nopţei. Se făcură arestaţi. Lovirea ce se dase cel nuţin cletenase ministerul Creţulescu. În acea ăi Domnul invită la palat căţi-va din amici sei. Acestia nu sciaũ nimic din câte se re-trecéu afară; din timp în timp Domnul trecea în camera de alături unde da ordine la câte un adiotant să le transmită şi de unde se înturna în salon cu surîsul pe buđe şi

conversând de lucruri ușoare colonelul T. Călinescu arată mult zel.

După mai multe zile și după insistința D-lor Negri și Alesandri, se cheamă D. Ion Ghica la minister.

Ministerul Ion Ghica avu o opoziție vijălișă, de și făcuse apel la alegători. Opoziția prezenta mai multe fracții. Cea mai puternică era fracția castei care, — spulberată de o revoluție, — cu ómeni ei, figuri a le unui regim de tiranie, venia acum să lovască guvernul în numele libertății, alte fracții erau liberale. Programa dorințelor nației nu era realizată. Unirea definitivă, Domnul străin și altele erau încă de dorit. Ministerul Ion Ghica, singurul ministru Constituțional ce avu țeara; și care din astă cauză își făcuse dușmanii; înecat în lovirile opoziției care profitase de o plină libertate în alegeri, demisionă. Domnul lăsa Camerei libertatea opiniei, se dădea ohlar că întruuri indirect la retragerea acestui minister.

Domnul Cuza nu avea încredere în D. Ion Ghica. Mai mulți favoriți care nu putea face treburile cu acel ministru, diseră că acest bărbat îl va restitui într-o zi. D. Ion Ghica nu iubea mai mult pe Domn; cu toate acestea el se purta cu lealitate către suveran și nu ridică fruntea de cât atunci când nu mai rămăsese între ei nici o legătură.

După demisia ministerului Ion Ghica, veni

la putere partida liberală : Brătieni, Roseti Boerescu, I. Filipescu, Vlădoianu. D năl Brătianu, compunind ministerul, me puse în lista ministrilor. Acest minister nu țin u mult. Din lipsăa încrederei ; Camarila sa îl întreținea în simțimintele ostile contra acestei partide. Roseti și Brătieni încă nu aveau în Domn totă acea încredere ce trebuia să' i uniască spre realizarea ideilor liberale cari formaseră programa principiilor liberale. Camera tremură când ved u pe băncile mînistrilor un i din capi cei mai energici ai democrației i se pă u că vede pe Robies-Pierre și pe Marat. Era încă timpul când reacția se servia în potri va liberalilor cu înputările împrumutate la reacționari Francezi, de *Socialiști*. Aceste anti' atii din partea Camerei, făcea facilă poziția Domnului în fața ministerului. Îndemnările Camarilei, bănușelile Domnului, ura boerilor din Cameră, se uniră spre a lovi ministerul. În minister încă nu domn ia plină armonie. Acest minister fși dăte demisia, după ce miniștri în fața Domnului se esplicară cu asprime uni contra altora. Domnul nu răspunsese nimic încă la acea d' misie. Me chimă la Cotroceni, îmi spuse cele ajunse. Opinia mea cerută, fuse că și atunci când s' ar primi demisia ministerului acestuia, să nu compue însă de de căt iar un minister liberal și chiar din dărămăturile celui ce cădea. Domnul atunci

își făcea o fală încă să aibă ministere din oameni liberali. El trimise să chîame pe Boerescu, unul din ministri cari dase demisia, dar care ar fi putut urma încă în minister cu orî cari ar fi fost alți. Boerescu veni; după o conversare de fața cu mine, despre viitorul minister, Boerescu primi a face parte din noa combinare. Domnul doria de mult să formeze un minister în Valachia sub preș dința D. Epurénu, amicul seú în care avea tótă încrederea; propuse pe Epurénu, pe Al. Golescu, și trimise după C. Bosianu. Acest din urmă vine. El refusă ministerul, pentru motive casnice; dar recomandă pe Costatoru, autorul unui articol din *Românul* în contra violărei casei Ferichidi. Domnul primesce pentru ministerul din antru. Acest minister avea contra lui partida liberală înaintată, partida celor două ministere cădute și pe boeri. Posiția lui era tórte dificilă. Frațiile opoziției se pronunțară cu putere. Presa, liberă, devine furiósă. Ministerul își perde răbdarea, face procese de presă ce le judecă tribunalele supuse ministerului. Închisorile se umplu cu jurnaliști. Constituția sémănă cu satana. Trei redactori închiși în pușcărie, fură transportați la Văcăresci după ce D. Costatorul, interpelat de Adunarea despre miseria închisorei, declară că alte închisori Statul nu are.

Se publică o lege de tase.

De câte ori creştea impozitul, se da o noă armă în mânele opoziţiei.

În timpi vechi impozitele erau dese. Ţera striga, se revolta când ele se puneau. Acele revolte aveau cuvînt de a fi şi iecă pentru ce. Impozitele nu se puneau spre a veni a împăca trebuinţele publice. O naţie pe cît simte trebuinţa de a fi, de a se desvolta în starea materială pe atît cată să sacrifice, în interesul public. Sacrificele ast-fel înţelese, adecă să isvorască îndecit de unde s'au dat, pr'n mijócele ce oferă de desvoltare, sunt bine cuvîntate de Dumnezeu. Când însă impozitele plătite sunt spre a nu se da intereselor publice nimic în schimb, spre a se risipi sau a se devora de cei pntenici, impozitele sunt o tâlhărie şi popérelle cari se revolt contra lor fac bine. Ast-fel în vechime vedem revoltându-se poporul Român când puneau impozite ca să strângă bani şi să'i dea Domnul Visirului sau creditorilor de la cari luase bani spre a'i da la Pórtă atunci când el cumpăra Domnia; când se puneau impozite ca să mărite fetele Domnului sau a le boerilor, când se puneau impozite ca să hrănescă nemesurata lăcomei a celor cari administrau ţera. În timpul de care vorbim, nu se făcea nimic pentru binele public. De mulţi ani ţera plătia pentru şosele, poduri, şi nu avea nimic. Se mănca mulţi bani cu funcţionari şi contracte stricate.

Ea prezintă una din acele provincii selbatice ale Asiei. Sacrificele țerei serviau în cheltuielile Domnilor la Constantinopol, în gratificații la boeri favoriți ai Domnului. În astfel de stare un nou inosit nu putea să placă. Opoziția se folosește de acesta. Câte va dăla înaintea sângelui vărsat în Craiova, se vedură acolo mulțime de esemplare un fel de profesie de credință din partea unui fost cap de cabinet către alegători sei D. I. Ghica. Era în Craiova o clasă de arendași care domina sub guvernele trecute, acești oameni erau favorați de Domn și de ministri. În schimbul influinței lor, pusă în serviciul guvernului, erau tolerați a exploata populația rurală după domeniile ce le aveau în arendă. Acest sistem trecu sub domnia noastră. Pentru același motiv ministerul le acordă scădămîntul cel renumit, o mare pierdere pentru Stat, dar alia către guvern simpatile acestor privilegiați. Ei plătiră recunoscința lor, alegând deputați pe uni din ministri cari lucraseră spre a se efectua *scădămîntul*.

Legea inositului fuse ocazia celor ce se întimplară în Craiova. Scopul era restituirea Domnului Cuza. La minister era D. Iepurănu, Boerescu, Costaforul. D. Ghica care dimisionă dupe ce participă la ordiul de a ucide Craiova.

Orășani Craiovei, ca toți Români din Ol-

tenia, aŭ păstrat încă datinele lor tradiționale de vitejie. Din acea mică provincie care învecinédă vechia capitală Sarmisegetusa, din jurul Vulcanului aŭ eșit cele mai multe revoluții contra tiraniei din afară și din ăntru. Panduri din timpul lui Tudor Vladimirescu, din luptele cese dăteră între Turci și Ruși în cari acei Români figurară sub Solomon Maghișeru, Tell și alți căpitani, trăiaŭ încă; cu ei trăia neatărnarea spiritelor. Un om de arme este tot-d'ăuna un om liber. Și temut. Craișoveni, escitați de opoziție, conduși de comercianți, loviți în interesele lor, deciseră cu orî-ce preț, să nu suferă inopositul. Simpatiele lor pentru domni căduți născuți în sinul lor, veniră a adăoga la gravitatea acestei porniri. Un prefect Gr. Marghiloman, cavaler și nepăsător, îpinse lucrurile cu răpejune către un conflict: pe d'altă parte frica ce simția ministerul în față cu o turbare în Craiova, făcu pe cel din urmă, asupra raporturilor prefectului, să dea ordin a măceleri o populațiune care nu se armase încă. Când prin ducerea acolo, prin mijlôce înțelepte lua ate la timp, ar fi putut opri măcelăria asupra-poporului. Poporul întăritat, se îndesa pe strade, să cêră pe cei arestați. Întălnesce pe prefect la scara prefecturei, îl urmăde cu vociferări. Doispre-dece soldați vin și sprijină pe prefect pe la spate, pe când poporul, batjocorând pe prefect, rîdend, se îpingea cu

peptul cătne prefect și soldați. De aici începu lupta. Soldați trag cei ânteiu asupra poporului nearmat. Drama devine sângerătoare. Ucidere, înmormântare a cadavrelor de ómenigvernului, desmormântare a acelor cadavre de revoluționari; ucidere de femei, de copii, de ómeni inocenți! În Ploiesci în acel timp erau âncă turburări. Un ministru își dete demisia. Iară cei-alți remaseră să îngrope morți. Domnul nu díse nimic, de și se afectă fôrte mult de acéstă întîmplare. Camera dăte în judecată pe miníster, nu ca să resbune uciderea Craíovei, dar ca să scape de el.

Sângele poporului sârise și stropise scările unui tron curat, stropise mânele unor funcționari luați din acela ce se díceaú: ómeni noi liberali, Opoziția nu câștigă mult, dar făcu un pas. Fiecare díi compromita starea cea noă, pe ómeni cei noi, fără să facă însă a se uita nimic din adâncele rane ce lăsase trecutul, nici ómeni lui, figuri de tiranie și de pradă, unelte în mâna streinilor spre slăbirea și umilirea țerei. Cu tóte acestea nimeni nu descuragia. Sângele poporului varsat. se uítă. Sângele se spălă și vârsători de sânge continuară a se bucura de simpatiile compatrioților lor cari auðiseră de la părinți că guvernul este în drept a ucide poporul când poporul își cere a'l se respecta drepturile sele. Dar acel ministru âncă avea datoria sa și căci nația este

proprietatea guvernului. Nu v'om blama însă pe un guvern caci 'și a făcut datoria sa ci mijocele întrebuintate, cea d'ăuteiū onestitate a unui guvern este să'și facă datoria.

D. Iepurėnu, dat în judecata Curței de Casație cu colegi sei, și atunci foarte înriuritor lîngă Domn, consiliă pe capul Statului să chiăme la minister pe Stefan Golescu. Panu veni în Bucuresci și puse mîna la formarea ministerului Golescu ce era compus de liberali puri. Aniversarea lui 11 Iunie a revoluției 1848 la Filaret, sprijinită cu energie de minister, fusé una din cauzele care în-piră mult pornirea majorității Camerei contra ministerului. O notiță publicată în Monitorul universal din Paris, anunța acea aniversare la care a luat parte cinci-éccei de miľ de ómenī. Domnul Cuza nu se temea atunci de elementul poporar. Anunțându'ī ministerul aniversarea, Domnul respunse prin următėrea depeșă către mine:

„Aprob din inimă solemnitatea pentru aniversarea lui 1848, disă a renascerei naționale. Am recomandat ordinea.“ Tot în această depeșă dicea despre unirea de care se făcuse mare vorbă în Cameră:

„Nu vorbiți, ve rog, de nerăbdările unora despre unire și să nu cădeți în tóte acele esagerații de partide. Unirea este un fapt căștigat, avem nevoie numai de puțină răbdare

„ca să o avem legală și solidă. Ar trebui să
 „fiu nebun de ambiție, ca Erostrat care în an-
 „ticitate arse un templu ca să treacă la pos-
 „teritate, ca să compromit unirea și să arunc
 „această sărmană țară lacomă de dreptate și
 „de linessce, pe terîmul întîmplărilor nepre-
 „vedute, prin grăbire. Noi nu vom avea nicî
 „o dată adevăratul curagiū civic al sîngelui
 „rece și perseverența ca să atingem cu sigu-
 „ranță scopul și a confunda adevărații fără
 „a întîmpina pericolul de care vor espune țera.”

În timpul acestui minister, stăruiam a se
 grăbi cu unirea la Constantinopoli. Agintul
 țerei la Constantinopoli lucra din toate pute-
 rile seale pentru unire. A încă de atunci era vor-
 bă de modificarea legii electorale, care se pu-
 sese sub ochi ambasadurilor ca o chestie ne-
 apărută a se rezolva în interesele generale a
 le țerei. Din adresa următoare vom vedea că
 guvernul Domnului Cuza încă de la început
 a lucrat pentru unire și întinderea votului.
 Iacă scrisorile ce agintele țerei ne adresă în
 anul 1861, atunci când majoritatea adunării
 formula votul său de neîncredere, agitând
 chestia unirii definitive ca mijloc de restur-
 nare.

„⁵/₁₇ Iunie 1861, Constantinopol.

„Precum v'am scris, S. Pórtă ar voi ca con-
 ferința pentru unire să se ție aici. Se vede
 că nu s'a decis încă nimic asupra acestui

punt; Franția este pentru această combinare în vedere de a eluda printr'un mijloc orice noa dificultate care isvorește din ne-
 cunoscerea Regatului Italiei, al cărui represin-
 tant nu va fi primit a lua parte la conferință
 în noa sa calitate, și care din altă parte nu
 ar voi nici a figura ca simplu reprezentant al
 Sardiniei. D. de Thouvenel creșuse mai în-
 tei că va putea înlătura această greutate, în-
 vitând puterile garante a trimite adesiunea
 lor la unire sa o opinie ore-care la Pórtă,
 fie-care din ele separat. Dar acest mod a
 părut asemenea greú, căci conferința căta a
 se reuni nu pentru a confirma unirea numai,
 unde toți ar fi fost de aceeași părere favora-
 bilă, dar încă spre a statua asupra modifi-
 cațiilor de făcut la legea electorală, modifi-
 cații ce erau cu neputință a face prin cores-
 pondință. Spre a regula toate acestea, cređ că
 conferință se va ține la Paris, cu toate că Pórtă
 spre a înlătura acesta, ar fi dispusă a nu mai
 amăna recunoscerea sa despre noul Regat al
 Italiei. În fine; aici sa la Paris, această con-
 ferință se va face în curând. Unirea dar nu
 mai este de cât o cestie de timp. O cestie
 care pentru noi este tot; dar care nu este vedută
 cu acea gravitate și urgență de puteri cari
 au pus pe tapet cestii mai grave pentru ele
 de cât a noastră. Iecă pentru ce ve îndemn
 la răbdare, căci faptul ne este în adevăr căști-

gat. Am înportunat fără repaos și sebiire în privința unirei pe lumea diplomatică, culegând scusele mele în necesitatea greutății faptelor cari se trec la noi în această privință; și cu toate că este natural că afacerile noastre să nu aibă preeminența tot-d'a-una, am câștigat convincția că în curând *Unirea Țerilor*, singurul principiu de viață pentru nația română, se va termina cu desăvârșire. Până atunci nu sunt de părerea a se introduce nici o modificare de ori-ce natură ar fi într'acésta... Cată a subordona toate cele-alte cestii la cestia *Unirei* care o dată câștigată, ne vom putea ocupa de cele ce rămân mai lesne."

Trecu mult timp încă până ce conferințele se uniră și cestia Unirei fu decisă în unanimitate. Erau uni cari voiaū ca guvernul să proclame unirea, fără a mai aștepta hotărîrea puterilor. Din scrisórea de mai sus s'a vedut tot-d'o-dată că lucru era neputincios, cum Italia ea însăși 'și aștepta recunóscerea Unirei de la conferință.

D. Negri puse în această mare cestie inima sa, urmă toate fazele lucrurilor unirei și avu fericirea să fie un mare mijloc de reușire în acesta pe lângă puterile garante cari 'l stimaū și 'l iubiaū.

Țera n'a făcut de cât să céră Unirea și, prin alegerea Domnului Moldovei, să facă un pas cutedător către unire. Puterile aū dat u-

nirea; dar câtă lucrare și insistință nu a trebuit a se face! Propunerii oculte s'au adresat chiar agentului țerei, a primi un plan de unire cu un Domn în Bucuresci și un călămac la Iași pe viață, numit de S. Pôrtă care era să fie C. Negri. Deci, C. Negri nu a voit cu nici un preț să primescă alt-ceva de cât unirea definitivă și a stăruit pe această cale. Astăzi acest om care a lucrat cu atâta zel, atât la începutul arătării unirii cât și la actele cele mai mari naționale și sociale sub domnia trecută, trăiește viața lui Cincinnati, la casa sa, în sărăcie. Nația nu se gândesce la dînsul nici chiar pentru a-i ține socotă de serviciile ce 'i-a făcut pe când revărsa favorurile sale asupra capului acelora cari au servit partidele sau facțiunile politice în lupta de distrugere pe când încununa favorii puterii hrăpitori. O nație recunoscătoare către cei ce îi fac servicii eminente, ar fi votat lui C. Negri o moșie recompensă în locul moșiei sale care a sacrificat-o pentru nație. Nu scim dacă ar fi primit vre o recompensă, dar scim că nația nu 'i a oferit nici chiar o mulțumire morală. Nefericite sunt națiile unde reprezentanții lor desprețuiesc serviciile oamenilor mari și încare de recompense serbi facțiilor. Domnul, după votul de neîncredere, ne scrisese o depeșă de la Iași să nu demisionăm. Cu toate acestea noi demisionăm, după un consiliu

de ministri hotărâți a rămănea în constituție. Domnul Cuza nu putea să se hotărască cu o partidă. Dicea că nu este Domnul unei partide, ci domnul Românilor, că trebuie să chîame și pe boieri. Altă dată se esprima bine pentru partida națională, liberală; însă nu se hotra a merge nici cu liberali, nici cu boieri, nici nu avea o partidă a sa credincioasă și capabilă.

Domnul avînd scire de demisia noastră, îmi depeșă mie să me duc la Iași. Plecai. Îl găsiu la Banca lui Lambrino Iordache cumnatul se. Abia me vedu și cu espresii accentuate îmi făcu tînjiri cum am putut a demisiona cu cei-alți, eu cum și acel Melinescu barbă roșie în care avea atîta încredere? „Pusesem în voi, liberali, ómenii dela 1848, tóte speranțele mele spre mîntuirea relelor țerei. Voiesc a da libertatea celor cincî milioane de români clăcași la o clasă de ómenii cari rîpînd libertățile interioare a le patriei, n'aun sciut a'i da în schimb nici cel puțin întărirea naționalității. Acea castă este mórtă, pe ea nu me pot sprijini: viața fuge de mórte. Pe străini nu me pot sprijini prea mult și alături de voința nației, căci interesele Europei trec la ei asupra intereselor țerei mele. În țeră nu me redemam de cât pe partida cea mai jună, aceea care are mai multă viață și generositate. Ast-fel me sprijinirăți voi, în cât

astă-dî, ca să nu compromit armonia, să fiu nevoit a alerga din nou la casta care nu mai are nimic a face în viitor. Îi vorbiu de constituție: îi spusei că noi nu putem face altfel pe cât eram pe tărîmul legalității, pe care Domnul însuși ne silise a rămănea nestrămutați; că nu era din partea noastră rea voință, ci din contră alergasem la acel mijloc tocmai spre a înlesni poziția Domnului pe cale legală. În fine, după mai multe vorbe, dela mînie la linisce, apoi la o amabilitate însemnată. Ședurăm la masă, îmi spuse că are de gând să trimită trei inși la Constantinopol ca să felicite pe Sultanul. Spre sîră aretaiu dorința că aş voi să me întorc la Focșani. Acesta îl contraria. Cu toate acestea melasă se plec și me pornesce cu o amabilitate extraordinară.

La Focșani preparău cele necesare pentru venirea Domnului. Domnul nu voia să tragă în Focșani la particulari, ca să nu rămăe dator niminui nimic. Voia să tragă la prefect. Îmi dîse că așteptă acêsta de la mine. În Focșani dădeiu ordin prefectului să-l prepare doă Camere la dînsul acasă și să părăsescă ori-ce preparări ce făcuseră la un avut particular de acolo. Domnul sosese. N. Golescu îi ese înainte la pórta prefecturii.

În București, vedu miniștri dar nu le dîse nimic din cîte îmi dîsesse mie. Îmi spuse că

va chiâma iar pe boieri; dar să nu se sperie nimeni, căci era un joc politic.

Numesce un adinterim de directori sub președința lui C. Bălcescu. Acest adinterim ține puțin, după el vin boeri. În scurtul spațiu de timp ce ședurăm atunci la minister, adoă-đi după plecarea Domnului la Iași se puse foc la casarma de cavaleri, care arse într'o nópte. Acéstă ardere afectase mult pe Domn. Bănuielile erau rătăcite chiar asupra partidei de opoziție Ceea ce era adevăr era că focul plecase din patru părți d'o dată a le casarmei din pod focul purcese peste rațiune. Să ne înturnăm și să spunem ceva de tabăra dela Floresci.

Domnul decide a aduna tótă oștirea regulată și neregulată la Floresci. Era acéstă o amenințare făcută Porței în față cu întârđierea dărei investiturei? ast-fel ăiceau uni. S'a ăis chiar că Vodă-Cuza urmă ast-fel prin îndemnul Franciei. Grăniceri în parte întârđiți de uni din capi lor, refuđară de a merge la tabără. Austria veděnd o tabără română, de mai multe m'i ómeni aședată aprópe de hotarele sele, fuse nevoită a aduna oștiri spre hotarele Transilvaniei. Acéstă mișcare de oștiri fuse de o mare utilitate în spiritul militar adormit pînă atunci pe patul de trandafir ce 'i așternea guvernele de Sibariți din trecut. Ostași veděndu-se adunați, pentru pri-

ma oră mulți începură a se recunoște și a-și da valórea lor ostășescă. Popóruł român vedea cu bucurie pe ai sei sub arme adunați și pe picior de a lupta. O tabără română el nu mai veduse dela tabăra de panduri a lui Tudor Vladimirescu. Asupra acestei taberi pe stindarde, pe arme, pe vírfurile corturilor, planau cugetările de vitejie și de putere, cari ca nisce paseri ceresci, în tot timpul căderii și robiei românilor, nu voiseră a se cobări pe un pământ unde nu mai strelucea de cât baionetele străine și decorațiile date de streini. Cine ar crede însă că se găsira ómeni cari turburasera de mánie în față cu aceste manifestări militare! FUSE o lume care vedu cu ochiri aceste manifestări; acea lume care credea patria, proprietatea străinilor dată lor în arendă.

Acești ómeni merseă pînă a pune foc taberei, și, ca când această doctrină ce mórte și de ucidere ar fi fost sprijinită de un spirit fatal ce domnea atunci elementele, nu trecu doă zile senine fără să nu verse asupra acestei tabere torente de ploii!

Era consternație între toți aceia cari 'și fac cauza castei lor, familiei lor, persónel lor, viitorului copiilor lor, din cauza străinilor cari cuget a robi patria Românilor. Este de însemnat acest fenomen la Români aceia cari au născut și au crescut legănați de mánile

armatelor de ocupație : simpatia pentru străini cari vor să ne zdrobiască ! Ast-fel nu fără cuvînt, un autor frances, dicea în timpul războiului Crimeei când Ruși fură siliți a evacua ținuturile Române : Ruși se întorc din principate, dar avant-garda lor rămîne sub nume de Români. Această avantgardă era când Rusă, când Austriacă, când turcă, când Francesă, dar nici o dată Română. Cinismul ei făcea să se indignede însuși străinul „— Voiți face tot spre a servi Turcia și Rusia, dicea în anul 1848, în cort la Cotroceni, în tabara turcească, Caimacamul Român numit de Pörtă.— Să nu faci nimic pentru Rusia și Turcia, răspunde Fuat Efendi, să faci pentru țara ta !”

De câte ori nu vedurăm de atunci în cîră Români ce se pretindeau patrioți, liberali și mai neatârnați de cît acei dela putere, cari în numele unui laș patriotism și unei libertăți înțelese numai pentru ei, venind și combatînd ori ce mijloace de armare a Românilor, ori ce cugetare Română și demnă ce s'ar fi ridicat asupra turmelor amorțite, precum unirea tuturilor Românilor ; exprimînd ura, desprețul, ce esprimau puterile din afară reu voitoare românilor ! Este în Asia mică o populație creștină, fără origină cunoscută. Când membri acestei populații zdrobită cu corpul și cu sufletul de tiranie, se află în fața judeilor turci, se numesc uni pe alți cu numele

desprețuitor ce dau turci, creștinilor, *deghiauri*! Fac mai bine acei Români cari repet injuriile desprețuitoare ale străinilor contra Românilor ca să placă tiranilor? Fac bine aceia cari sub pretest de o mincinosă înțelepție, blam pe Români când voiesc să scuture lanțurile lor? Și cari se scus de trădarea lor sub cuvinte că urmează politica puterilor străine celor bine voitoare, chiar atunci când politica aceasta nu mai este națională, și împreună lucru spre robirea țerei? Nu sunt aceia trădători de patrie? În istoria țerei noastre se ved epoce de cădere, de amestălă, de dgradare se ved ómenii născuți în țeră, care devin unelte ale inamicilor străini cari în numele patriei lucrează pentru străini, cari în numele libertății naționale lucrează pentru robia țărilor; sunt însă epoce mai blăstemate, ómenii mai blăstemați, epoca unde nu mai este pudóre pentru trădători, unde trădători scot masca și semăn bacantelor nerușinate cari numai ascund nimic; se declar pentru interesele străinilor inamici, și își fac din aceste simțiminte culpe un merit în cercul sclavilor ce ei comand. În acel cerc meritul este cine să fie mai infam. Cel mai infam are mai mare preț în trădare. Moțoci, Dan, Vistieri, Leurdeni, trăiesc încă astăzi; însă mai puțin franci, mai perfidi, mai dibaci și mai lași.

Tabăra se desființedă cu timpul ei. În Con-

stantinopoli se decide a se da învestitura. Acésta se anunță publicul. Domnul plecă la Constantinopoli. 'I se votédă o sumă pentru chieltulala drumului, nu așa mare ca ceea ce luaseră domni de mai 'nainte mergënd să se închine, suma ce era destinată pe atunci a se împărți pe la pași cei înriuritori, Acum încetaseră în Turcia acele plocóne prin voința ambasadorilor. Grație tratărei de mai multe zile ce făcu D. C. Negri pe lângă ambasadori, programa priimirei fuse fórté demnă. Ambasadori cerură a vedea programa mai 'nainte. Domnul plecă pînă la Marea Négră cu un vas cu aburi frances. Acolo fuse întîmpinat de o fregată cu vapor de resbel a Porței. Domnul trecu în fregată cu căți-va români din suita lui, după nobileța lor. Cei-alți remaseră în vasul cu abur frances.

Aruncarea ancorei la palatul lui Reșid pașa unde se preparase locașul Domnului, fuse splendita. Salve de tunuri vestiră acéstă ajungere. Un regiment de infanterie presintă armele. Indată ce Domnul intră în locașul seú, sosiră primi secretari ai ambasadorilor spre a'i face viđite oficiale. Ministrul de afară al Porței veni cel d'ănteú.

Nu vom insista mult asupra acestei călătorii. Ea este scrisă și publicată. Domnul se presintă cu demnitate. Vede pe Sultanul în particular, primesce masă de la ambasadori de

la viđirul, face o visită la Pórtă, la ministri. Refusă viđirului a trata cestia monasirilor închinatę, ȑicând că el a venit să facă o viđită Sultanului iar nu să trateȑe de lucruri cari privesc pe ministri Sultanului și pe Agintele seű. Refusă de a primi viđita patriarhilor greci și d'a merge la Partiarhia din Fanar, după vechia datină, spre a fi sacrat de călugări greci.

Primesce o sabie semn de supunere și o decorație dela Sultanul. Trei ȑile ținę împărȑirea milionului din țeră spre a fi distribuit la trei mii de ómeni ce serviră Domnului; numai secretarul Sultanului, cu scirea Sultanului, dintre toȑi funcȑionari înalȑi, voi a primi un dar de teri mii de galbeni. Se împărȑiră însă nenumerate cadouri în orologi, tabachieri și alte obiecte. Veniră din tóte institutele de bine faceri catolice, protestante, grece pentru ajutóre. Damele cele mai frumoșe din Pera veniră să cêră pentru săraci.

Domnul, prin presinȑa sa deschisă, prin manierile sele, plăcuse atât Sultanului cât și Ambasadorilor străini. Acestă fuse un eveniment pe Bosfor.

Domnul se înturnă din Constantinopol cu óre-care schimbare. Lucru curios! de câte ori mergea la Iași și se înturna la București, revenia cu simȑiminte reacȑionare. Vedeա lucrurile printr'un prism mai puțin generos, mai pu-

țin liberal. O dată revenind din Iași, într'o conversație ce se trecu despre libertățile țerei și mijlocele proprii a da o bună organizare, dispuse: Eu numai sînt tot acela, acum cunosc pe români, n'am fost om de Stat. Voi fi.

Domnul Cuza lesne se înflăcăra la orî-ce idee națională, energică, și tot cu aceeași înlesnire se lăsa a se descuragia căud era vorba de execuție, când găsea pedice, și mai ales când 'i se părea că nația, acea divinitate la al căria templu adorase, nu era ast-fel cum el 'și-o închipuise, înainte de a fi față în față cu dînsa. Domnul vedea în nație un reu mare: credea că acest reu ea îl datora unei stări de robie și tiranie din trecut fără vindecare, că ori ce guvern ar încerca a'l vindeca va fi victima virtuților sele. Un Domn de sub regulament dicea mai prosaic: „Cu lupi trebuie să urli, ca să nu te mănânce. „Domnul Cuza dicea: „Lumea este ironia lui DumnezeuP.“ Acești mari filosofi fatali aveau o greșală, perfecția nu este din lumea acésta; dar lumea are o misie și binele este o realitate în comparație cu reul. Causa reului ce bîntuia țera se putea vindeca, din momentul ce se afla în lume alte nații mai fericite; trebuia a se ridica mai presus de cei rei. Domnul Cuza credu că reul era în legile rele, avea dreptate pînă la un punct; le schimbă, dar chiamă ómeni vechi la legi noi; drepturile o-

mului proclamate de marea revoluție fură încredințate spre a le escuta ómenilor cari serviseră ca instrumente tiraniei trecute, cari aveau credință a reveni la regulament și domni regulamentari;

„La lucruri noi ómenii noi! striga ilustrul apărător al poporului rural rob. Domnul înțelese acésta, aduse ómenii noi; dar acestia nu îndreptară nimic, căci n'aveau principii; abia sciau ce este convenția, dar nu înțelegeau ce sunt principiile. Căți-va ómenii de principii nu veneau într'un guvern de unde cătau a se lepăda a doa-și sub greutatea intrigilor favoriților. Trebuia educație politică, o instrucție politică, trebuia îmbunătățirea prin legi. Datinele se fac bune prin legi bune. Dar când cei chiâmați a escuta legile, nu au datine, când cei chiâmați a forma principiile, nu au principii, legile nu se execut și datinile sufer. În astfel de stare încuragea ideea de *Mă-nă de fer*, un om mai onest de cât ce alți spre a face pe toți onești, numele de universitate ce se dăte facultății din Bucuresci îl contraria dar îl dăte strigând că o face contra inimei, lăsă pe D. N. Crețulescu a lepăda din budget o mie descolii destinate pentrusatele Moldovei în ajunul deschiderii lor. Acest spirit urmă și după 11 Februarie. D. Strat desființă opt sute scoli de sate, sub un minister ce se pretindea amic al respândirii ins-

truției și educației. De atunci nimic pentru întinderea ei. Sub Domnul Cuza se înțelese foarte bine unde trebuia lovită instrucția, fu libertatea ei. Statul politic nasce din principii. El are o parte în instrucție și educație, dar această parte de acțiune nu trebuie să devie un monopol. Nimic pentru popor. Această credință a trecut la următorii lor, pentru care poporul i-a numit: *cîocoș noi*, Legile nu fuseră executate, căci cei mai mulți chemați a le executa, voiau rău, și guvernul execută rău. Nimic nu asigură ordinea, nimic nu garantează autoritatea ca instrucția și educația poporului. Ele nu cer de cât o condiție ca să fie utile tuturilor: libertatea. Din nefericire Domnul Cuza nu punea mare preț pe acest mare mijloc de civilizație. Cu toate acestea nu respinse dezvoltarea instrucției în condiție d'a fi aservită guvernului, lăsa cu nepăsare a se forma în Bucuresci o facultate de litere, diferite școli profesionale; un Domn onest nu poate face nimic, când el caută a ține socotela de voința tuturilor ca să se susțină, și când voința tuturilor este rea, el devine rău; un singur lucru putea să scape tronul și să ridice nația. Principiile cele mari puse în legi trecute în datine și înprăstiate în toate artelor nației. Principiile numai în legi, sunt o ficție, ele caută să fie în inimile tuturilor. Spre a fi, nu este de cât un mijloc, dezvoltarea și

Întinderea instrucției și politice. Dar vechiul sistem opria pe ori-ce partid, a face acest mare pas. O nefericită credință remasă moștenire de la bătrîn, fuse adoptată de fi, a opri de a se lumina poporul. Șcôla devine pentru guvern un mijloc de poliție. Iecă ce se nascoci sub Domnul Cuza, Iecă ce se urmédă chîr astă-đi.

Guvernul de atunci fiind sigur de aservi-rea profesorilor la guvern, dăte profesorilor un privilegiu la alegeri, fără a vedea că desființédă monopolul unei clase și îl dă alteia. Nu se îmbunătățesce instrucția și educația cu privilegiu date profesorilor. Acesta o corupe. Când eram ministru mai târziu, ceruîu Comitetului instrucției din Iași a se da ideile sale pentru desvoltarea instrucției. Mi se răspunde de comitetul din Iași prin D. Titu-Liviu Maiorescu: „a mări lefile profesorilor.” Ast-fel fuse și cu clerul, Nimeni nu cerea libertatea instrucției de ministru, libertatea clerului de ministru. Vom dice numai că catedrele de profesori erau nu mai nisce sinecure pentru deputați, senatori și favoriți cari nu dăd eaă pe la școli și a-veaă câte doă și trei alte funcții înalte. Acesta se urmédă și astă-đi. Un profesor favorit se făcea ministru, lua salariul de profesor și nu mai da pe la șcôlă; altul era senator, deputat, pleca și lăsa catedra liberă

saŭ cu câte o umbră de indeplinitor și trăia mai multe luni în capitală. Alți, mari dregători în justiția și în administrație, siliți a lucra neconținut în aeste din urmă ocupații, nu mai vedeau școlile cu ochi. La facultăți erau mai mulți profesori de cât școlari, și, ca să nu se închidă clasele, ministerul consiliat de inteligintul director al instrucției publice D. Alesandrescu dis Urechă, nu scim pentru ce puse în buget o mare sumă ca burse pentru uni din școlari cari ar veni să asculte la facultăți.

Legea contra cumulului de funcții și legea admisibilității în toate serviciile Statului cu îndatorire de a trece prin școli ca să potă avea o funcție, și cari erau singurile mijloce de a garanta instrucția publică, legi liberale, de câte ori venira la minister uni, le dădeau la cameră, da nu fuseră votate: iară când se lua; în desbatere, venia un minister reacționar saŭ compus de oameni interesați la cum și la primirea în funcțiuni de oameni fără cunoștințe, și le retrăgeau din desbatere sub cuvint ca să le amendeze și nu le mai readuceau.

Un institutor primar este ocupat totă ziua. Un profesor de gimnas saŭ de facultate este ocupat o oră în școală. Dar cât îi trebuie spre ași medita lecția ce are a face în materi de științe transcendiate, spre a o face bine! Dă

unui asemenea profesor, un minister, funcții înalte. Va avea timpul a se mai gândi la filosofii sei? Un medic profesor cu multe servicii, va avea timpul a născoci în medicina sa mai mult de cât cea cea în veștat în copilărie?

Nu vorbim aci de excepții onorabile, ci de favoriți cumularți.

Oprirea d'a face școli pentru poporul rural, instrucția și educația ca monopol al guvernului, sunt încă cauzele cari opresc lumina și libertățile ei, legile ei, constituția ei vor fi o minciună. Fără acesta țera va avea sclavi, dar nu cetățeni. Și ca să esersăm noi acest lucruri câtă se le înțelegem bine și ale servi cu sinceritate din lipsa acestii condiții guvernul care se crede mai apt, centralisă toate.

Preoți nu mai aveaș misie. Funcționari nu mai aveaș tendințe, nici datorii, nici garanții; nimeni nu voia nimic, nu producea nimic, nu se ridica asupra orișontului meseriei nu sciaș mai mult de cât a urma cursul afacerilor curinte ce veneaș să'i descepte din norul de fumul țigărilor.

Funcționari fără a trece prin școli, creșteaș, îmbătrâneaș, vestejaș, ca la o vîrstă oarecare să iasă la pensie. Pensia era scopul vieții acestei clase. Alți își făceaș averi din abuzuri. Case, palate, moșii câștigate în câți-va

anî, de ómenî cari nu aveau nimic, nu făcuseră comerciú, nu luasera ǎestre, nu câştigaseră loteriî, nu găsiseră comorî. Tóte acestea se strângeau asupra unora, societatea era încuragietóre, nu erau blamaţi de cât de aceia cari îi pismuiau că nu pot ei să fie în locul lor. Nu era depărtat timpul când mama, femeea, blasfema pe fiú, pe soţ că avusese serbiciî multe şi nu sciuse a'si face avere, că nu este harnic. Prefecţi, subprefecţi erau salariaţi cu anul de arendaşi ca să le dea dorobanţi pentru nedrepte de multe orî împliniri. Juni ce înconjurau guvernele, născăa, cresceau, cu speranţa a se face ţinuţi de femeî avute, a juca cărţi, apoi a intra în vre o carieră, apoi a se însuraa, a lua ǎestre spre a'si plăti datoriile dar le trebuia o carieră, şi ca să o capete, nu cruţa nici o tăvălire.

Procese civile şi criminale dispunând ministrul de ele, dispunând de vinderi pentru datorii oprindu-le când se vindeau moşiile favoriţilor; încuragindu-le când se vindeau ale adversarilor guvernelor.

Domnul Cuza nu era străin în patria sa, cunoscea ómeni şi lucrurile; era inteligint, avea momente mari de cugetare, de simţimînte. Primea plângerile tutulor, nemulţumî adesea pe miniştri îndreptându-le rătăcirile lor în afaceri cari dădeau ocaşie de plângeri. Ori-ce om nedreptaţit de ministru afla încă la pa-

lat o protecție. Tronul nu era străin de popor în păsurile lui. Ministerele se schimbaū, starea de paralizie remănea, sistemul ce nu era născocit de Domn remănea tot acela la toți ministri. Nu domnul Cuza introduse această stare de lucruri. Ea avea rădăcina cî în lucruri și în ómenî, și mai mult în Moldova. Ceea ce se inputa Dómnului era că nu se ridica peste legi și peste ómenî. Acesta era plānul Domnului, lăsāndu'î a urma sistemul de destrucție spre a ajunge a lua puterea. Iécă cum se esplică pînă la 2 Maiū administrația sa, într'o epocă cānd faptele sele în politica lui de afară erau atāt de corecte și cu înțelepciune cutedătóre; iar în ademinstrialia din āntru produceau nemulțumiri prin călcarea lgeilor, favor și nepotism, arbitrar.

Domnul nu mai, era înconjurat de ómeni cu principii. Acești ómenî numai plutî ũ pe lîngă tron. Vorbīndu'î cine-va într'o đī de necredința unui, Domnul nu cređu, el avu dreptate. Florescu era leal.

Cātre această epocă Domnul revine asupra situației țerilor ce guverna. Eraū doă cestiū importante: una de menținēre pe tron, cea-l-altă de reforme, amāndoă sfrāns legate înpreunnă. A lua armele din māna opoziției era un mijloc a proclama principii mari: înproprietārea țeranilor, întinderea legel electorale. Dar convenția din Paris, după ce procla-

mă principiile de dreptul omului și găsesce că este trebuință a se îmbunătăți sorta poporului rural, după ce surpă o castă privilegiată, prin lege electorală chiamă să facă legi asupra acelor reforme care fărămau privilegiile unei caste chiar pe ómeni acelei caste. Inpoprietări ea ȋeranilor și ȋntinderea votului electoral, nu se puteau face prin Cameră. Privilegiul trecând dela cinci-deci de familii de boeri la câte-va cete de proprietari mari și mici, naȋia schimbase numai, stăpini; ciocoii noi luară locul celor vechi, nimic pentru suveranitatea poporului, nimic pentru vindecarea rănelor lui.

Acéstă stare de lu ruri care păstra o obligare apăsătoare, care ameninȋa interesele de conservare a le tronului, care nu permitea nici unui minister a sta pe băncile camerei dacă nu era din casta fiind o pedică chiar la desvoltarea generală a naȋiei, născu ánteu în opinie ideea unei loviri de Stat, acéstă idee se respândi înprejurul tronului. Acésta se concepu în momentul retragerii dela minister a ministerului Ion Ghica. Nu transpiră nimic însă. Domnul Cuza revenea dela Moldova. Era locuit în Episcopia de la Buzeu. Acolo, séra, îmi spuse represintând în colorii funebre și cu un talent rar dificultăȋile situaȋiei, și anunȋă în viitor o lovire de Stat. Era vorba de a aduce divanul ad-hoc.

D. Cogălnicénu fusese avisat prin mine d'âmplini acéstă idee. În faţă cu interesele principiilor liberale, pentru cari mugura acéstă idee, la nascerea ei senumeră doă ministere liberale. Mult timp luptele politice urmară cursul lor fără a se face nimic pentru realizarea acesteia idee.

Intr'un timp foarte scurt se schimbară mai multe ministere, în faţă cu o cameră de opoziţie sistematică, pe care Domnul nu o putea disolva, cu speranţă ca deputaţi să fie înlocuiţi de alţi deputaţi Domnul era nevoit a schimba des ministerul. Aceste schimbări dese afară din ţeră'recură de proverbiale. Ambasadorul Franciei, priimind într'o zi pe agentele ţerei, îl întrebă rîdînd daca vine să'i anunţe schimbarea ministerului. Lupta între partide ne fiind pentru principii, ci numai pentru putere, nici un minister nu putea fi suferit. Cel puţin partidele atunci nu luptău pentru politica străină, căci Domnul nu consulta nici o dată nici o putere străină în afacerile ministeriale, şi acésta îi făcea onóre.

Spre a'si numi ministerul. nu era nici partidă Francesă, Austriacă nici Rusă. Era opoziţia ce voia resturnarea Domnului.

În ţeră din dese schimbări de ministri Administraţia deveni un instrument în mîna fracţiilor de opoziţie care prea des venia să ocupe băncile ministeriale. Fie-ce funcţionar a

guvernului era pentru toate fracțiile, nu mai pentru guvern nu era fiind cel mai plăpând în durată. Convenția lăsată pradă patimelor acestor fracții, fie-care la rîndul ei venea să rupă o fâșie ca să se depărteze a do-a-și. Clerul, instrucția, justiția, administrația schimbându-și personalul cu miniștri neîncetat, serviciul se paraliza. Ori-ce nou ministru venia, strica ceea ce făcuse bine sau rău predecesorul său, lăsând a desface mai tîrziu următorul său ceea ce făcuse el; ast-fel că totă acția guvernelor, nu mai era de cît o luptă în care miniștri cari veniau stricau ceea ce făceau miniștri cari se duceau!

Guvernul ne mai avînd principii, nu găsea nici un ajutor în opinia publică; ne avînd stabilitate, nu găsea nici un ajutor în cameră, în funcționari. Se priviau cu nepăsare toate aceste lupte de mîrte; vedea reul, dar nu scia de unde vine. Eșiți de curînd dintr'un regim de asuprire, ei nu înțelesesă încă că sunt chîlămați a se bucura de drepturile omului și credeau că țera era proprietatea guvernului. Schimbările dese a le tiranilor le făceau plăcere, neprivind de cît la persoane și nici de cum la principii.

Nici o organizare în institutele menite a garanta viitorul, toți născuau și cresceau pentru budgetul Statului. Comerțul, agricultura, industria, ori-ce alte mijloce afară de funcției

erau lăsate străinilor; acesta adăoga și numărul și patima nemulțumirilor ce forma nomolul partidelor de opoziție. De aici născu spiritul de adaos la cheltuielile Statului, în personal și în material, înmulțirea funcțiilor; mărirea salariului inaugurat de ministerul Ion Ghica, apoi de ministerul Iepurénu și completat de ministerul Cogălnicénu după 2 Maiu, când fiecare ministru își făcu budjetul cum voi, fără a'l supune nici chiar consiliului de miniștri. Consecuințele acéstuï sistem fuseră grave. Legile nu se mai puteau esecuta. Abusatori cei adeverați nu se mai puteau judeca. Erau protegiați de partide, de favoriți; Cei inocenți, cei cari lovîau abusul, erau persecutați; abusatori se unîau contra celor onești și căutaū a'l sdrobi ca ómenî ce le stricaū meseria; cei cari strigaū mai tare pentru moralitate, erau aceia cari mai înainte se înavuțiseră cu palate și moși din pradă; tiranul apăra libertatea și hotul, onórea. Nu mai era pudóre. Omeni ce 'și făceau palate și moși din despoierile publice, strigaū chiar la tribună contra despoierilor publice. Partitul era tot. După stég se forma convicțiile, după stég se da patentă de moralitate; calomniile întuneacă și mai mult acest tabloū. Patima lua se locul rației. Printre tóte aceste faze; cei dibacî își formaū calea lor în desperarea publică; căduți, strigaū contra despoierii, și re-

veniți din nou la putere, urmau a face mai rău ca acela pe cari îi combăteau și îi res-
turnau. Se vădura nisce junii, înălțați repede
înavuțiți, cumpărând moșii, nici o pedepsi-
re. Erau din partide. Fuseră ministere cari
adăogiră chiăltuilele budgetului dincolo de
adeveratele trebuințe, chiăltuilele positive, ba-
sate pe venit fictive întocmite de cancelari
fără coneciință și la ordinele ministrului ce
nu voia de cât a motiva adausele la chiăl-
tuilele propuse, fiind sigur că va sta puțin
la minister și voind a conpromite situația.
Acésta aduse împrumuturi oneróse. Monopo-
luri rău închipuite și esecutate, fuseră cauza
de perdere de milióne pentru Stat. Atunci
favoriți se formară. Camarila născu alături.
Acele două ramuri formau în față cu puteri-
le Statului o putere ocultă. Libertatea ce da
vițiului sistemul acesta a se esersa, se uni
cu favórele; acésta trebuia să producă o mare
corupție în administrație. Legile neesecutate,
trebuiau să corupă chiar datinele. Camarila,
acest product spaniol sinonim miclele lor ca-
mere secrete, menită a înriuri pe ascuns a-
supra suveranilor în guvernele absolute, asu-
pra lucrurilor publice, își făcu dioă la palat.
De multe ori ea hotăra înaintea hotărârei mi-
nistrilor. Erau favoriți, curteđani. Guvernul
era constituțional, prin urmare supus la le-
gele fisate de mai 'nainte; neputând esersa

de cât prin miniştri contrasemnători, indicaţi de cameră. Se aşeza însă într'un mod surd o camarilă debutând prin cumetrii, intrigi şi se pronunţă printr'o luptă deschisă, care trebuia să ducă la o lovire de Stat. Această camarilă era tare, fiind neschimbată. Ea de multe ori numia ministerul său îl destitua. De multe ori se înţelegea cu camera pentru un vot de blam ministerului, când acesta nu plăcea Camarilei. Cea mai teribilă Camarilă este a femeilor, este aceea care ne amintă splendórea galantă din epoca Lavalieriei pînă la bigotismul stupid al epocii Maintenon. După 2 Maiă avurăm o camarilă de femei. Curtea avea favoriţi, miniştri aveau asemenea, prefecţi aveau asemenea, subprefecţi aveau asemenea; aceşti favoriţi erau uleiul care ungea rótele machinei regimului.

Erau din aceşti favoriţi directori peste aşedăminte publice Librect şi Davila mai ales acolo unde ei erau, aşedămintul reprezinta Stat în Stat; ministerul nu putea să se amestece. Ast-fel era telegraful şi scóla de medicină, scóse din óri-ce control al guvernului. Un ministru nu putea numi un medic în aşedăminte. Domnul nu sancţiona numirea, de şi medicul avea voie de la comitet a practica profesia sa. Se chiăma Davila şi se întreba de Domn dacă dă voie: dacă acesta dicea nu, ministrul se retrăgea ruşinat. Favo-

riți erau adeverați miniștri. Directorul telegrafului era centrul adevăratului guvern. Capul telegrafului numia și scotea miniștri, când nu'i dădea favoruri; era ministru din ăntru cel adevărat. El ordona fără scirea ministului prefecților; ministrul numia saă scotea funcționari, după voința directorului telegrafelor înaintea căruia miniștri tremuraă. Acești favoriți aveaă mai multe posturi salariate. Domnul Cuza când veni în țără și vedu pe D. Orescu care avea mai multe posturi, îi dișe: „Tu esci care mănănci multe chite?“ Pe la 2 Maiă nu mai avea acele idei.

Domnul refusă a sancționa o lege contra cumulului de funcții care ar fi putut desplăce favoriților advocați.

Un sistem constituțional ce născu afară din constituție, fuse invenția a cător-va miniștri cari trecură și reîviară de atunci neconținut, revenind ca strigoi cu sistemul lor spre a'l esercita acest sistem este și astăzi.

Singura garanție era în inamovibilitatea judecătorilor, sub motivul cunoscut că toate guvernele tinde să facă dintr'o nație domeniul seă și că judecătorii nu snt la înălțimea lor; dar toți acei miniștri fuseră ostili acestui mare pricipiū. Instrucția, perdând libertatea sa remase fără control. Ministerul devine administrator și controlor al seă propriū. Orice, ministru vinea, lovă scólele primare rurale,

lovla instituțiile comunale în libertățile lor. Tot se centraliza la guvern. Societatea pierde dreptul său, nația pierde suveranitatea sa, guvernul pierde acția sa, voind să mărească autoritatea prin centralizare și prin sistemul de corupție procesele civile erau pentru miniștri dreptății un mijloc de politică. Cele corcionale de resbunare contra celor ce îi combăteau, se vedură mulți săraci înbogațiți d'odată, judecătorii n'avea conștiința datorii lor, sentințele se dau din ordin-ul cu speranța a se vedea înaintați cu schimbul infamiilor ce li se cerea să facă. Justiția se sinucise.

Pe când aceste lucruri se treceau înătru. Domnul era ocupat cu politica de afară. Dacă administrația sub Domnul Cuza era în anarhie, să mărturim că afară din țară el a știut în multe ocazii a ține drapelul sus. În timpul acestor abareri dela lgi și dela constituție înătrul țerei, pe când miniștri dau concesiile, adăogaă budgetul fără să scie de unde să plătiască, Domnul trata cu puterile unirea definitivă a Principatelor și visa la complectarea drepturilor naționale.

Vom vorbi la rândul său despre această.

Boeri și liberali părură de mai multe ori la putere; dar fie-care pentru puțin timp. Atunci se introduse sistemul de *bas-culă*, sistem nefericit care se curmă tot-d'a-una cu

paralisarea administrației. Domnul voia a'si crea o partidă a sa, și 'și alegea reii oameni alegea oameni de facții fără principii, nu de partide. Miniștri liberali primiră dela Cameră să facă îndată unirea și să rōge pe Domn în termen de s'ose zile a prezenta un proiect de lege rurală. În urma acestui vot de neîncredere, necunoscut încă în analele constituționale, ministerul liberal se retrage și boerii iaă locul. Domnul era suparat pe ministerul Goleescu pentru demisie. El voia un conflict între minister și cameră, care conflict ar fi putut aduce ocazia unui apel către nație. O lovire de Stat atunci nu se putea face decât cu un minister poporan, căci boerii erau uriiți de țără din cauza simpatiei lor pentru armatele străine și pentru starea de umilință în care, în domnia lor, aduseră țera. Schimbând ministerul și aducând la putere pe boeri, Domnul păru că de acum volesce a merge cu boerii pe o altă cale. Capul opoziției din cameră era Barbu Catargiu.

Catargiu era unul din cei mai renumiți oratori români; resonamint hasardos, pornire pătimașă, concludii bisare, cugetări tot-d'a-una mici, interesând partitul, nici o dată interesele mari ale patriei. Un minunat talent însă, deși declamatoriu: mai mult actor de cât orator, puține cugetări mari, toate în raport cu interesele de partidă; imaginație fecundă; pa-

rola vie, inspirătoare, înflăcărată; atrăgea ascultarea ca o musică; nervos, capricios, nici o dată pe terămul tutului. Dacă Catargiu n'ar fi avut altă cauză de cât aceea a tuturilor, ar fost idolul nației. Omul de partid ucidă talentul.

Acest ministru nefericit, combătând neîncetat, după datina tutului ómenilor nostri căduți de la putere, abusurile celor dela putere, ca venind să urmeze tot acele abuzuri, voi să braveze chiar acele instituții cari aveau aerul de ale apăra. Ministrul perdu prestigiul ce avea în opoziție. Oratorul dispăru sub ministru. Între'o di pe când exprimase mai mult simțimintele sale reacționare în cestia serbărei dela Filaret, din Cameră, se aruncă în trăsură cu Prefectul poliției, Colonelul N. Bibescu. Abia trăsura ese din Pórta Mitropoliei și un pistol, tras de o mână nevedută, termină zilele acestei glorii a artei oratorice, acestui cap al partitului conservator.

Poporul din București nu manifestă pentru acest om, ceea ce manifestase poporul din Paris pentru Mirabeau. Numai aginți poliției căutaă pe asasin prin locurile publice. Mulțime de ómeni se acesrară. Justiția nu descopea pe ucigători.

Óre cine strigase și aretase către cloponiță, toate privirile se ațintaseră către acest punct. Ucigătorul putu să scape printre deputați.

Opoziția profită de această ucidere, ca să 'i atribue că nu fără scirea tronului era făcută. Bănuiește pe un ungur, dar nimeni nu putu să 'l acuze formal.

Sub ministerul violente al lui Catargiu ce nu vedea în guvern de cât un mijloc de res-bunare contra nației, plășile din districte se revoltară. Locuitori din vecinătatea capitalei, influențați de opiniile metropolei, nu vedură cu mulțumire un minister compus de acei tirani cari făcuseră din ei nisce turme de vite. Domnul vine în capitală. Ministerul spune Domnului că acele turburări erau făcute de Brătianu și de Roseti, și cer dela Domn darea lor în judecată. Cuza ride în sine. Iecă ce se trecuse.

Domnul își scrisese o depeșă dela Iași că, după informații date de poliția din statele străine, boeri voiesc a ucide pe Domn. Comunică această lui Brătianu și lui Roseti, cari partidei liberale. Depeșa se arata acestor doi, cari nu credeau că uciderea lui Cuza să fie un bine pentru interesele unei Romă-nii libere și unite. Ei adună poporul cari-tulei, indignat că vede la putere pe învinși de sub Țidurile Sevastopolului, pe tirani lor, pe așă-zători țerei cari, răpindu-i drepturile și libertățile, nu sciuseră a 'i da nici chiar moralitatea în administrație. Tote corporațiile promisera sprijinul Domnului care, de și

nu mergea cu pași răpedi spre țelul dorințelor nației, cel puțin nu trafica cu principii ei sub aceste idei. Dela Buzeu pînă în Bucuresci Domnul fu primit de țerani cu aclamații, sgomottóse. Se și revoltară în unele sate contra boerilor dela guvern. Români erau atunci mai neatârnați de cât astă-zi. Ast-fel partida liberală se purtă în acéată împrejurare. Și când învinși de sub ȳidurile Sevastopolului párau pe liberali la Domn, acel Domn fără generositate rídea de o castă condamnată la mórte și sprijinită ácă de inamici țerei ca să facă cu dinsa robia și nenorocirea patriei române.

Dómnă Elena, femeie plină de pietate și de virtuți rechiemând acele dómne din vechime române, model al onórii vieții de familie, hotărásce a face un institut Azilul Elena. Face apel la națiune și la Stat. Națiunea răspunde cu generositate. Se dau câte șase galbeni de persónă dintre cele ce bani voiesc; se fac loterii de lucru eșit din graciósele mání ale demoíselor române. Statul vine în ajutor domnul vine asemenea în ajutor publicul cere socoteli, nu avu cuvîn, el văduse grădina cismegiului, th-atrul național fătând grădina botanică fătând alta; casa lui Librext făcându-se de soldați inspecțiunea Dómnei era pentru el o mare garanție un singur om mai era bănuitor, Domnul. Me aflai într'o ȳi de față

la consiliile înțelepte care îi da cum se proced, și cum să nu permită unora și altora a face din acest aședămînt util un mijloc de trafic sub nici un raport. El Stărui mai ales să nu se întrebuițe de dame de Caritate cattholică, pentru cuvinte de menagiare afanatismului ce esista și care trebuia ucis treptat și prin Convicțiune, și se se dea un control saū de la guvern saū de la adunare saū de la public. Acel control nu esistă nici astăzi. Tóte aceste aședăminte sunt Stat în Stat iavoriții puterii sunt mai sus de legi. Națiunea ea însuși prin camere, nu are drept a controla acele locuri privilegiate.

Domnul Cuza stima pe liberali, ura pe boeri, și, dacă el nu s'a aruncat cu statornicie în brațele lor, a fost numai că el voia a fi capul acestei partide liberale și naționale. Acesta în urmă îl făcu să vedă în ei nisce rivali. Atunci voi a'si crea o noă partidă al cărei cap să fie el. Din nefericire, alese o cétă de ómenī fără principii, fără patriotism, fără simțimîntul libertăței; cétă de mercenari cari, după căderea sa, fuseră cei mai sprinteni inamici ai seī, și trecură în aceeași calitate la regimul nou, spre a face în trecut cea ce făcu mult reū acestuī regim.

Cu câte-va zile înaintea lui 2 Maiū, Domnul Cuza se gandi a face lovirea de Stat cu partida liberală. Un act care desrobia cinci

milióne de țerani, care da egalitatea drepturilor polițice, esecutat de o partidă liberală, era o garanție contra celor-alte articole din Statut în sințul guvernului personal. Domnul înțelegea acésta; dar era dominat de o camarilă care într'o lovire de Stat nu vedea fericirea țerei, ci numai interese personale și inavuțirea din bunurile Statului parțial liberal condus de Ion Brătiauu, singurul partid în mână căruia rămăsese Stindardul din 1848, Stindardul de viață națională, nu era departe de a face o lovire de Stat care, pentru ei, era o revoluție de sus în interesul libertăței. Ast-fel vedem, după ce Cuza făcu unirea, mai multe depeșe de mulțurisiră către Domn. Aceste depeșe erau subscrise de locuitori județelor, scrise toate după același formă, printre cari se vedură numele mai multor membri ai partidei liberale precum Arion, Grigorescu ș. alți, spuind Domnului că nu este nimic de făcut pentru libertățile țerei, dacă nu se va sdrobi legea electorală și Camera ce constituia o castă și desmințea principiile liberale din convenție.

Aici fuse după noi cea mai mare iatăcire a lui Cuza, căci nu se adresă pentru facerea lovirei de Stat la liberali, ci la ómeni unei lumi vechi. Doi liberali erau în guvern, Orbescu și eu, și a doa-đi fuserăm siliți a ne retrage ca să nu vestejim principiile nóstre

de libertate în acest rău în cari peri Domnul Cuza, părăsit și trădat de cei ce îl înpiseră la despotism.

Se ținuseră adunări la D. I. Marghiloman, unde se chîmase mai mulți din diferite partide. Atunci presintându-se programă pertru unirea tuturor frațiilor liberale, în care se punea în articolul întâi, sprijinul să se dea tronului, unirei și altele, ceea ce putea a se face. Cei contrari acestei uniri între cari uni voiau pôte să-o facă să cadă, cerură priu vocea D. C. Bozianu, a se pune un articol spre a se decide în dată cu cestia rurală, ideia lui Catargiū. Liberali, avînd în vedere frica ce insufla această cestic mai tuturor proprietarilor rătăciți de propagandele unor ambițioși retrograși, nu voriră a se atinge încă această córdă, protestară și se retraseră din adunare. Adunările încetară, ministerul Boeresc reușise cel puțin întru acesta. Cuza dicea că liberali erau cuminte, evoinde a agita acesta cestic.

Acest minister, anunțând stafia unei mari conspirații între țerani, și setos de resbunare, profită de poziția sa, spre a persecuta și tortura nenorocitele populații rurale. Se umplură închisorile cu acești ómeni. Dar această nu ținu mult, căci Domnul Cuza sdrobi cu piciorul acest minister ca p'o sticlă, fără să ție sémă de protecția ce ar fi avut el la străini amici.

În conferințe se trata chestia unirei definitive a Principatelor. D. C. Negri punea totă energia sa întru realizarea acestei idei. Acele puteri cari fuseră contrarii unirei la început, urmau aceeași politică. Tote opiniile însă cedară la demonstrațiile Franciei favoritoare unirei țărilor. și ambasadori după multe debateri, după multe propuneri, deciseră această mare chestie.

Scirea despre unire veni Domnului la Iași. Ministerul din Bucuresci nu scia nimic. Totă această lucrare se făcuse fără scirea ministerului, ca tot ce se lucra afară despre noi. Ministerul din afară era însuși Domnul. Eu le adusei scirea din Constantinopoli. Ministerul din Moldova proclamă unirea. Ministerul din Valahia făcu asemenea.

Entuziasmul poporului fuse mare. În adevăr, români câștigau prin această unire ceea ce mai mulți Domni români din vechime n'au putut păstra nici chiar după lupte sângeroase contra inamicilor unirei.

Unirea țărilor veni în ajutorul tronului. Ea făcu să se uite mult timp starea administrației. Opoziția dela putere păru bucurasă pentru acest mare drept câștigat. Acesta o contraria în planurile sale Unirea se uită.

O altă chestie venea. Secularizarea averilor monastirilor și se închină. Acesta era un proces vechi între țără și între călugări greci.

Era proclamat de revoluția din 1848, era cerut de divanurile ad-hoc. Istoricul acestui proces este lung; începe înainte de Matei Basarb. Sub domni greci s'a agravat în defavorul țerei. Abusurile călugărilor în administrația lor, trecuseră toate hotarele. Ei forma un Stat în Stat. Cestia era la Constantinopoli. Domnul Cuza pe când spera a termina acest proces într'un mod cum să nu mai fie nici un apel din partea călugărilor, ministrii sei, Crețulescu, Tell, în Bucuresci se grăbeau a scote limba greacă din biserică. Scoterea limbei grece din biserică, măsură care ar fi trebuit să urmeze secularizarea și schimbarea călugărilor greci cu români, făcută mai înainte de acele două condiții, aduse conflicte grave. În serbători se vedură bisericile închise, căci călugări fiind încă stăpîni, protestară, ceea ce aduse revolte de scolarî ecclitate de guvern, acesta aduse demisia ministrului cultelor D. Tel.— În biserică nu se schimbă nimic, dogmele nu sunt resonate, sunt credute, reforma ucide religia.

Nu mult dură acesta, agentul țerei dela Constantinopoli dăte un memorandum la toți ambasadori puterilor garante, că România secularizează toate acele averi și promite o subvenție o dată pentru tot-d'a-una.

Iecă memorandum în această privință.

„Alteță

„În memoriul ce am avut onôre de a vă presinta, Alteța Vóstă a putut vedea pe ce drepturi necontestabile guvenul român se bazează spre a veni la conclusia aretătă acolo, care este de a conceda o dată pentru tot-d'a-una și într'un scop cu totul pios. un capital pentru venitul destinat a fi afectat la trebuințele locurilor sante. Conform acestei conclusii, guverenul Principatelor-Unite consacră 80 milioane de lei turcesci la locurile sante în 28,889,020 lei ce Egumeni greci datoréză României în urmarea stipulailor de mai 'nainte și în 51,110.980 lei în acompt cu condițiile următóre:

1. Acest capital va fi pus sub garanția colectivă a S. Porți, puterilor garaute și Principatelor-Unite.

2 Comunitățile religiose vor fi datóre a da socotelă pe fie-care an de întrebuințarea produsului acestui capital.

3. În nici un caz comunitățile sus dize nu vor putea înlătura dela scorul seú produsul nici atinge capitalul.

4. Egumeni Greci vor întórce la monastirele nóstre podóbele și vasele sacre cu care le-aú îndestrat strebuni nóstri, cum și documentele care li s'aú încredințat după inventarile cari se aflu în arhivele nóstre.

Alt-fel guvernul Principatelor-Unite ca să

vie încă în ajutor coreligionarilor lor din orient consacră cu același condiții mai sus arătate în art. 1, 2, 3, sumă de 10 milioane lei pentru fondarea unei școli laice la Constantinopol și unui spital în care vor intra creștini din ori-ce rite. Aceste două așezăminte se vor pune sub direcția supremă a unui consiliu compus de șase membri români numiți de guvernul Principatelor-Unite și de doi alți membri aleși de comunitatea greacă din Constantinopol. Consiliul va fi președut de agintele Principatelor-Unite.

Ast-fel este, Alteță, în această chestie, *cel din urmă cuvânt* al guvernului Principatelor-Unite, basat pe dorințele patriei noastre.

Subscris, C. Negri.

Indată după ce agintele dăde acest memo, rand și îl comunică guvernului din Bucuresci-ministrul încheie un jurnal subscris de consiliul de miniștri, prin care hotăraș ceva contra principelui secularisărei ceva nou și original. D. Negri priimind, acest jurnal cu ordin a se comunica în dată Porței și Puterilor garante, îl puse la oparte, foarte superat; scrise Domnului că nu mai pôte a presenta puterilor o idee contrarie de cea dată și oferi demisia sa. Apoi se retrase la Mondania cu mine, așteptând rezultatul acestui incidente. Apăra într'un jurnal în Bucuresci un articol fulgerător contra manoperei ministe-

rului cu jurnalul seü pentru suspendare secularisărei monastirilor închinat. Acesta turbură ministerul. Van Sanen, directorul ministerului din afară, merge la redacție spre a se informa cine a dat această copie jurnalului. Redactorul răspunde că 'l-a venit de la ambasade. Înainte de a pune în mișcare poliția și procurori spre descoperirea autorului, după datina vechilor vornici, cădu ministerul răpede. Ică ce se făcu cu cestiea secularisărei monastirilor.

Domnul chiamă consiliul și îl determină a retrage jurnalul, și scrise agintelui seü că îl aprobă în purtarea sa, și să staruiască pe calea secularisărei. Ministerul demisionă. Cogălniceanu fu chemat la minister, după cererea lui C. Negri.

Ne-am dus prea repede și am lăsat în urmă mai multe lucruri. Domnul sonda opinia ambasadurilor. Pe timpul când administrația șovăia, în mânele acelora ce evenimentele saü simpatile Domnului aduceau la putere, dispăruse cel puțin la palat pretențiile Consulilor străini. Cabinetele indulgente asupra unui nou Stat de care se flatau că 'l-au dat nascere, Consuli din principate deveneau mai puțin esignti. Ei găsiră în Domn o frunte ridicată. Aveau datina, sub domni încetați, nu numai a se amesteca în cele din ăntu lucrări ale țerei, dar a ține un ton protector

mai ales Consulul Rusiei. Ei veneau în toate zilele la Domni să le ceară tot felul de lucruri. Domnul Cuza le decisa o dată, Sămbăta, să vie toți, să se prezinte toți d'o dată în mod oficial. Cât pentru cele-alte afaceri privitoare la supuși, dispuse a se adresa la miniștri săi.

Era la Iași un consul frances amic al Românilor, amic al domnului, se cheama Place. Domnul făcuse cu acesta un pact, a cere consiliul său amical la toate faptele sale. Acesta se făcu ast-fel. Cât timp ținu acesta, tot părea a merge pe o cale mai corectă din partea Domnului, de și tot-d'a-una nu îl asculta, însă vine o dată când acest pact se curmă, când D. Place încetădă a-l mai da consiliu de amic și când forma raporturilor sale la minister în Franța cată cu cea mai fină abilitate să facă a se scuza forma d'ăntelă. Causa acestui divors fusese oare o apropiere către politica Rusă? Fusese un abus din partea D. Place, și o dorință de natârnam din partea Domnului? Nu scim, pôte toate acestea să fi contribuit.

De când se rupse acest pact. se vedu o schimbare în politica Domnului. Veni din Moldova înconjurat de boeri Fanarioți. Ministerul Moruzi făcuse o tristă impresie în totă țera de dedincôce de Milcov; Moruzi era un

om onest și leal, toți luaă acésta pentru o politică Rusă.

Poporul la cameră insultă ministurul boeresc, în dioa des hiderei.

Din tóte aceste cochetăriî cu capiî de partiđi. Domnul Cuza, asemenea lui Oraciú, revenea tot-d'a-una la Lidia sa. O fatală sórtă pare că îl atrăgea către vasul cu cari era destinat a face naufragiú.

După mórtea lui Catargiu, Arsaki putu juca un mare rol, căci Camera, speriată, dase mai multă autoritate puterei esecutive. Orî el nu voi a juca acest rol, orî Domnul Cuza nu cređu momentul și omul seú priincios, nu se aduse nici o schimbare în ordinea legală.

Pînă aici am trecut răpede peste evenimente, peste tóte acele ministere efemere și peste același sistem de guvern al tutulor acestor ministere. O clasă noă de privilegiați după convenție se lupta pe putere cu casta regulamentară și se urcaú, și se coboraú fie-care la rândul seú dela minister, nefăcênd al. de cât a desființa ce făcuseră predecesori. Din acéstă nestabilitate administrația țerei suferea. Trebuia un reú general spre a desgusta pe toți de condițiile politice în care era România. Partiđi venind la putere, uni urmaú acéstă stare de ucidere fără conștiință, ne-cugetând de cât a face afacerile unor capi de secți; alți căutând în interesul de resturnare,

a compromite tronul prin compromiterea stărei de lucruri.

Țăra cu simțul ei, ómeni liberali și inteligenți ghiceau secretul acestor manopere și lăsaă să facă, așteptând lățirea reului.

Țăra și acești ómeni vedeau că societatea nu se mărea în putere, în activitate, în rodire, că dreptul comun nu era aplicat într'un mod larg și liberal; Constituția cu două limba-ge. unul liberal prin principii, altul apăsător prin legea electorală restrânsă care chăma la adunare pe adversari principiilor libe-rale a le pune în legi și în practică; ei nu iubiau convenția care nu proteja pe toți d'o-potrivă, ast-fel nimic nu se dezvoltă pentru toți. Ei vedea perind burgesia și poporul scoși din drepturi. Vedea perind, din cauza ne-egalității, însăși viața și puterea națională. Cinci milioane de țărani nu aveau nimic a păstra și a apăra. Burges a și poporul nu avea vot la alegeri pentru Cameră și guvernul unde cei ce votau singuri, hotărau încă despre sorta lor. Ei vedeau țera proprietatea clasei ce dispunea de voturi. Dincolo de aceste abisuri vedeau încă un abis: lovire de Stat urmată pôte de despotism. Către. acestea între despotismul unei clase și unui om, cel din urmă era mai puțin de temut. Un om se restoră despotismul unei clase dură vécuri. Guvernul disputa clasei țera ca proprietatea sa, dar

nu spre a o libera, a o da adeveratului suveran, *nației*; ci spre a'și-o însuși el, spre a o face dupe vechile datine, proprietatea sa. Fasa principală a istoriei trecutului acestei țeri, este lupta între popor și între caste, luptă a cărei origină era în cestia socială a poporului, în neegalitatea drepturilor politice. Mai tot-d'a-una Domni, ca să se susțină și să sdrobiască puterea boerilor, făceau din cauza tronului, cauza poporului. Acest spirit de luptă via încă sub Convenție, și, dacă trebuie a spune, astă-zi nu s'a stins încă. Vom veni asupra acestei grave cestii după 11 Februar la Constituție.

Jurnalele străine, indiscreția funcționarilor dela ambasade saū chiar dela cei cari înconjuraū pe Domn, reproduseră d'o dată o schiță de noa constituție a Romănilor ce ar fi presintat Domnul în față cu anarhia care domnia în țeră. Avém ôre-care idee de acéstă constituție elaborată parte în cabinetul Domnului, parte la Agenția română din Constantinopol. Miniștri nu sciaū nimic. Am șis că ministerul din afară era Domnul Cuza. Cele mai mari cestii terminate afară, privitoare la nația noastră, s'aū decjs fără ca miniștri să fie inițiați. Domnul prin cancelaria sa, se adresa d'a dreptul către agintele seū din Constantinoli.

Copie saū citire dupa acea constituție se

dice că s'ar fi dat la ambasada Franciei mai înainte, apoi la cele-alte. Acastă constituție precedă lovirea de Stat ce Domnul comunica-se unor puteri, ca măsură fără care nu mai putea să răspundă nici de liniscea publică, nici de putința d'a face cea mai mică îmbunătățire în țără. Domnu Cuza avea în fața puterilor o egidă care tot-d'a-una îl apăra când cerea ce-va pentru țără. Numai putea răspunde de liniscea publică în țără, de o linisce care garantează, de și indirect și lăturaș, liniscea cea mare a Europei. Europa voia liniscea cu orice preț în orient. Politica lui Palmerston care era a sprijini Turcia cu orice preț, se făcuse religia tuturilor Statelor mari. Îndosul tuturilor umbrelor cari se ridicau pe imagina închisă a Turciei, se bănuia marea și formidabila figură reală a Rusiei. Pe lângă aceste alucinări ale diplomației Europene, era puterica protecție a Împeratului Napoleon III care disputa cu miniștrii săi pentru drepturile Românilor și care trecea cu vederea chiar peste greșalele lor. Se dice că dupe ce solul Domnului Cuza dăte citire proiectului de statut, ambasadorului Franciei, și ceru opinia sa, acesta răspunse: „Francia nu va fi ni l o dată contra voinței nației, pe cât acea voință va fi a sa proprie, va fi utilă ei și nu ar supăra marile interese ale marelui nați Franceze în acastă parte a globului.“

Lovirea de Stat, nu fuse acésta ce cerea Domnul Cuza de la agintele lui, dela puterile garante, dela țera sa. Nu era tocmai acésta faptul înaintea cărora unele puteri păreaă bine-voitoare. Agintele Domnului Cuza cerea a se pune în constituție o mai mare desvoltare a drepturilor omului. Cerea întinderea drepturilor politice, ca singurul mijloc spre a facesă se realise marile principii de libertate din convenție și a se ridica nația la rangul acela ce îi dase Europa. Puterile nu surideaă la o lovire de Stat, ci la nisce libertăți mai desvoltate ce s'ar fi dat Românilor spre a'î linisci. Lovirea de Stat, guvernul personal, despotismul, acestea nu ferbeaă de cât în capul celor cari prin ele volaă a domina țera.

D. C. Negri, agintele Domnului Cuza, scrisse Domnului: că nu crede ca puterile Europei să fie contrare la voințele unei nații care stăruiesce a'și da mai întinse libertăți fără cari instituțiile liberale ar fi numai cu numele.

El recomanda moderație deplină, amintindu'î că ori ce isbândă depindă de acésta. Acésta fuse tot. Decî, toți fuseră de părere, că o noă schimbare în România era să fie o acție de libertate, iar nu de despotism.

Âncă dela începutul Domniei, unguri încer-

cară pe lângă Domn o înțelegere politică în privința unei alianțe contra Austriei.

Domnul Cuza nu le refuza nimic, dar nu le făcea nimic. Memorandul scris de Cochut, Klapka și Teleki, prin care acești trei capi revoluționari arătau Domnului calea printr'o alianță la resturnarea Austriei, nu făcu nici o impresie asupra Domnului, el care nu credea că Domni uniți cu Unguri ar putea resturna pe Austria; afară din acesta pentru el, Unguri și Austriaci erau d'opotrivă tirani ai Românilor. Pe Austria o cunoscuse. El își imagina într'un regat ungar revenirea lui Atila cu hordele sele. Nu dăte nici o satisfacție autorilor memorandumului. Le dăse numai că ceaia acesta, având raport cu Români, de dincolo cari având ei țera lor, autonomia lor, ei cătau mai întâi a fi ascultați. Cu toate acestea Domnul promise bune simțăminte de amicie cu nația Magiară, fără a intra nici de cum în desbaterea ideilor din memorandum.

O idee preocupa mai mult pe Domn, o apropiere de Serbia. Ast-fel trimise și un agent permanent în Beligrad. Domnul din Munte-Negru îi trimise un sol care fu foarte bine primit la curte. Acesta nu aducea nimic de cât semne de amicie. Această politică nu a servit intereselor țerei noastre întru nimic; Serbia din contră a atras ore-cari avantaje. Ea a primit arme din Rusia prin țera noastră,

sub ministerul N. Crețulascu, cu scirea Domnului țerei. Este diferită situația Românilor de a Serbilor și Grecilor. Români și Turci formează două insule într'un ocean Slav și German. Poziția noastră este ca a Turciei, și nu putem a ne deslîpi de dînsa, fără a ne pierde într'unul din cele două oceane amenințătoare.

Acastă apropiere nu avea un scop privitor la o mare idee, pentru viitorul Orientului născută în acele două cabinete. Acastă apropiere părea recomandată de Rusia. De aici opoziția începu a acusa pe Domn de instrument al Rusiei. O deputație de trei persoane între cari era și verul seș Docan, trimisă la împăratul Rusiei, făcu a se da alarma simpatiiilor ce înboboceau pentru Rusia.

În toate acestea nu era nimic. Domnul Cuza urma vederile sale de unire, apoi de o lovire de Stat care aducea cu dînsa guvernul personal și două mari reforme: desființarea clăcei dune poporul rural și egalitatea drepturilor politice.

Se deschiseră Domnului Cuza nisce propuneri dela emigrați poloni, a lăsa câteva sute de poloni a trece în Rusia prin Basarabia română. Poloni pretind că Domnul Cuza a primit propunerea lor și, când acești Poloni intrară în Basarabia ca să trecă în Rusia, fură trădați, căci Domnul dase

din a'î ucide; ómeni Domnului diceau că Poloni luaseră angajament a trece prin Basarabia, observând cel mai mare mister dar că ei intrară cu mare sgomot și cu mare fală ca într'o țără ce o luase cu armele, compromițând ast-fel un pământ care le da ospitalitatea, și că atunci, ca să scape țera sa și ca să pedepsescă pe călcători de parolă, Domnul a dat ordin să loviescă armata sa pe poloni intrați în Basarabia.

Remâne un vël asupra acestui fapt. Unele din puterile garante aveau cunoscință de aceea violare a terământului Român. Se vorbise chiar de o înțelegere între Domn și un consul din Bucuresci. Adevărul este că Poloni sub comanda lui Milcoski intrară cu sgomot în Basarabia spre a trece în Rusia. El dăte chiar o proclamație. Nimeni nu se gîndea la guvern de a opri trecerea Polonilor. când o depeșă telegrafică de la D. C. Negri vine la Domn, îi anunță să Puterile garante sunt înștiințate de cele ce se trec în Basarabia, și că interesele cele mari ale nației și ale tronului, cer să facă tot spre a opri pe Poloni d'a trece în Rusia. Cel puțin ast-fel se dicea atunci. Domnul oprește răpede ceta Polonilor. O somează a se înturna. Poloni merg înainte. Se face o lovire. Vom arunca un vel peste această nefericită lovire dela Constangalia.

Poloni, învinși sau credînd că vor fi în-

vinși, depuseră armele. Cei mai mulți din oficeri cetei erau străini de diferite nații, mai mult francesi; cei mai muți soldați nu erau poloni, erau o amestecătură din acea populație străină ce rătăcesce pe stradele Perei din Constantinopol.

Mergeam la Constantinopol, după această întâmplare, pe un vas cu aburi. Peste trei-deci de oameni răniți, erau pe acel vas. Erau soldați Poloni dela Constangalia ce se înturna la locul lor în Pera. Guvernul turc părea să aibă de ei ore-care considerație. La masă se afla un pașă, Derviș pașa, un sol al regelui Sveciei și Norvegiei care mergea să salute pe Sultanul, un june rus consul la Bitolia din Macedonia și D. de la Valhere, un secretar al amasadei franceze din Constantinopol. Conversația alerga asupra luptei de la Constangalia. Era la ordinea zilei în tot Orientul. Toți erau contra noastră și pentru Poloni.

Derviș-pașa ne trata cu despreț. „Ce vreți? dicea el, acest popor român este un popor de muncitori de pământ, iar nu de oameni de arme. Cu toate acestea, soldați lor sunt buni când sunt dedați cu armele. Când sunt recruți, nu înseamnă nimic. Recruți s'au retras puind în cap. spre a se apăra de glonțe, pulpana mantalelor și erau înpușcați în spate.” Eu și junele consul rus veniram spre a apă-

ra cu căldură onórea Románilor, ast-fel în cât Derviș-pașa reveni a mărturi că soldați Románi sunt bunți soldați căn l sunt dedați, și că o parte din ei au dovedit, bătênduse cu mare curagiũ la baionetă nu însă recruți

Junele consul rus de la Bitolia aretă atunci suridênd, vr'o trei-deci de răniți și legați la cap, la brațe, piclóre, din poloni ce se tãrau pe podul vasului.

Guvernul rus era încântat de urmarea Domnului Cuza în acéstă privință.

Cestia acésta, pusă pe terãmul diplomatic în Constantinopol, era gravă. Ea mișca încă tótã diplomația Europeană și pe Pórtã. Franția era supărată pe Domn, Englitera indifereintă. Rusia și Prusia favorau pe Domnul Cuza. Consilii, desbateri, propuneri pînă la ideea destituirii Domnului de o parte: apărari puterice de altă parte. Partitul lui Ciartoriski, de și mániat pe Domn, vine în ajutoru'í. Guvernul frances vine cel d'anteiũ a trece peste acéstă eróre. Atunci tot se împacă și reintră în ordine. Cabinetul Rus scria ambasadorului seũ: „*Guvernul Român a fost corect în acéstă cestie*“

Opoziția puse înainte cestia Osoiului.

D. N. Docan, pe când călugări greci aveau încă posesia acestor bunuri, dăte o moșie a lui Vodă Cuza, călugărilor în schimb cu altă moșie. Moșia ce luară călugări, fu

dăte de Stat în arendă trei sute de galbeni mai târziu. Moșia de la călugări se dice că era mai mică, dar fiind încororată cu moșia Ruginosa a Domnului, avea alte avantaje. Acest schimb servia de un puternic mijloc în mână opoziției. Schimburi de această natură se făcuseră mai multe cu monăstirile sub alți Domni din 'nainte și cu favoriții ai lor. Niminî nu disese nimic. Tăcerea trecuse peste aceste schimburi. Se dicea chiar că într'unul din aceste schimburi, inginerul trăsese cu lanțul pînă în pórta monastirei și'i luase chiar intrarea. Sub Domnul Stirbei, cu tótă asprimă sa conta abuzurilor de putere, nu putuse opri pe favoriții și rudele sele d'a lua moșiile vecine ale moștenitorilor. Și acesta remase ast-fel pînă astă-zi o cestică nehotărită. Lanțul inginerului trase asupra moșiilor vecine ca lanțul lui Cambis, în concista Egiptului. Publicul se scandalisă, dar în urmă linguși pe abusatori. Veni însă un timp când abuzurile de putere atât se măriră și se familiară, încât nu numai nu făceau scandal, dar încă fuse privite ca o dibăcie, ca un merit prin care se cástiga stima și respectul concetățenilor.

Este un lucru de remarcă. Abusul scandalisă, când se face de o altă partidă. Se tolără, de noi când se face de noi Ceea ce este un abus de putere pentru uui, nu este pen-

tru alți. Acesta nu denotă un spirit de justiție; am vedut ómenî înavuțiți din abuzul de putere, și, în urmă, vorbind contra abusatorilor cu o nerușinare ce nu se póte spune, și toți cari strigaú, pe când despoiaú publicul, aducându-le acum tãmae ca la templul Onórei!

Tóte luptele în țera nóstră sunt personale Iecã notița ce s'a putut lua despre acest schimb. Ministrul Cultelor prin adresa No. 15996 către Ministerul justiției, aflând că tribunalul civil secția III din Iași ar fi întărit un act de schimb al unei moșii monastiresci, Osoiul, din județul Sucevei, fără de a ține în sémă dispozițiile sobornicescului hrisov de din colo de Milcov, care la art 13 prescrie lămurit că asemenea transacții nu se pot face de cãt prin scirea și consimțimîntul Mitropolitului local, a cerut să ia măsurile cuviincioase spre a aduce la cunoștința datoriei pe acei ce ar fi nesocotit așa de mult legile. Ministerul cultelor prin adresa No 18300 i a repetit adresa de mai sus.

Ministrul justiției, prin adresa No. 13594, respunde la adresa de mai sus, că mai 'nainte încă de a primi acea adresă, aușind despre ilegală legalisație ce s'ar fi făcut de tribunal; în privire că acea lucrare ar fi contrară art. 13 din sobornicescul hrisov, a cerut dela tribuna^l să'i comunice cu prima expediție sciință: făcut-a tribunalul o asemenea le-

galisare? și la cas afirmativ, pe ce lege s'a întemeiat și a permis egumenului a usurpa drepturile Statului, intitulând bunurile acestuia de proprietate a sântului Mormînt? comunicându'i și orî-ce alte împrejurări ar mai fi mijlocind.

Apoi iarăși ministerul justiției pe lîngă adresa No. 13879, înaintează copie după raportul tribunalului de Iași în coprîndere că:

Tribunalul, avînd în privire că după art. 13 din sobornicescul hrisov și a § 1401 din cod. civil, schimburile cu averile clerului sunt învoite de a se face, fiind spre folosul monastirilor; avînd în privire că după actul de evaluatie a ambelor fonduri, săvîrșit conform anexei lit. v. din Reg. organic și circulărei Ministerului justiției din 1860, publicată în mon. of. No. 220 se constată că moșia Sceplenița este în cătime de 600 fălci pămînt, evaluată în preț de 11100 galbeni și moșia Osoful în cătime de 440 fălci evaluată în suma de 6600 galbeni; schimbul înfațișează un folos pentru monastire în cătime de 160 fălci pămînt mai mult de cît a dat, iară în bani după citatele prețuri, în suma de 4500 galbeni; și avîndu-se în privire că schimbul acesta înfațișează și osebit avantagiū pentru monastire, fiind pămîntul luat de ea într'un hotar cu o altă a sa proprietate numită Belcesci, în vreme ce Osoful era un trup sepa-

rat de alte proprietăți ale monastirei; Tribunalul în fața espuselor considerante, unit și cu concludia D-lui Procuror, găsind schimbul conform § 1402 din cod. civil, a legalizat actele menționate.

Și adogă D. Ministru al justiției pentru că nu s'a vedut consimțimintul egumenului monastirei Bistrița, a cerut la tribunal să'i comunice sciința dacă schimbul s'a făcut cu consimțimintul dîsului egumen.

Ministrul cultelor prin adresa No. 19289 resprnde la adresa de mai sus că de vreme ce transacția este în favorul monastirei și s'a urmat în tótă regula, consimte la acest schimb, adăogând însă că acest schim nu'si pôte avea efectul seû definitiv, dacă nu va fi precedat de consimțimintul monastirei și al mitropolitului; de aceea 'i-a cerut să'i comunice acésti sciința.

După acésta Ministerul justiției pe lîngă adresa No. 17089 trimite Ministerului cultelor copie legalisată după consimțimintul superiorului pentru schimbul urmat.

Ministrul cultelor pe lîngă adresa No. 24616 trimite acea consimțire locotenintului de mitropolit din Iași, că de va consimți, să subscrie și Sănția sa și s'o înapoieze.

După acésta tribunalul civil din Iași secția III prin adresa No. 3491 face întrebare

Ministerului cultelor dacă consimte la vorbitul schimb.

Locotenintele de mitropolit din Iași pe lângă adresa No. 80 înapoiază actul de consimțire subscris, cu aretare că în virtutea consideratelor es, use în act, consimte la acest schimb.

După acesta ministerul cultelor cu adresa No. 27,509 înaintează actul la ministerul justiției spre a face să se confirme de tribunal.

Sub domniî trecuți se făcea mai mari abuzuri de felul acesta, niminî nu dicea nimic. Rudele domnilor despoia de moșii moșneni căror prin arbitrar, nu le era ertat nici a se plânga, și societatea încununa cu onori pe abuđatori, ómenî onești chiar le strângeau mânia.

Moșia Bređóia a Mitropoliei din Dîmbovița, se luă dela Mitropolie în schimbul unor petice din Gorj. Moșia Hasan-Aga se dăte în schimb pentru o mare moșie Părlita a monastirei. Guvernul scrisese unui Zapciú din plasa unde era moșia monastirei, să arate că prețuiesce mai puțin, către alt Zapciú unde era moșia boerului că prețuiesce mai mult. Moșia Funica Domniască pentru moșia Ionesci de lângă Găesci, moșie foarte mare. Buftea se măresce prin schimbul unei moșii a lui Radu-Vodă. Nimenî nu a đis nimic.

Nu știu cum se făcu: adoa-đi eram eu în-

su'mî ministru. Ministerul instrucţiunii publice şi cultelor era în anarhie. Chieltueli fără buget şi fără credit din ordinul ministrilor trecuţi care acum făcēju pe ómenii virtosî şi corecţi spre derîderea umanităţii.

Camera ne primi rece. Acésta fuse semnalul unui vot de blam care mugura în cugătarea majorităţei pentru viitor.

Interpelaţiile începură a ploa pe banca ministrilor; dar erau gentili, caci îndată treceau la ordinea zilei. Intr'o di primul ministsru aduse în cameră un proiect de lege pentru secularisarea tuturilor monastirilor dupe pămîntul Român, proiect de lege în spiritul memorandumului ce D. Negri dase la S. Pórtă, la Puterile garante.

Puterile nu decisese încă nimic. Englitera şi Rusia erau încă contrare secularisărei. Ambasadorul Franciei, tot-d'a-una b. ne voritor pentru Români, încuragiase óre-cum acest pas; el lupta pentru noi, ajunsese acolo să convingă pé ambasadorul Engles că acésta cestie căta să se termine ast-fel. Cabinetul seü încetă d'a se mai opune. Tot ce voia Francia despre noi. se făcea. Tóte puterile cele alte cedaü pînă la fine. Era o damă frumoasă în Constantinopol care avea multă înrîfurire pe lîngă un ambasador puteric Engles. Naţiî mari şi puterice de multe orî silite să sufere voinţa funcţionarilor lor, să sacrifice maiestatea lor

la vițiul funcționarilor lor. Acastă Aspasiu se oferi pentru două milioane ca să îmblânziască pe Cerberul ei, în privința secularizării. Se dice că Domnul Cuza era decis a termina lucrul chiar cu acest preț; dar din cauza naturii miserasile a acestei convenții, nu se puse în consiliul ministrilor oficial. Nu scim dacă s'a dat sau nu acea sumă de bani la acea femeie. Scim numai că acel ambasador fuse rechizitat și favorita dispăru în întunecul din care eșise.

Averile monastirilor se luară de Stat.

Se numi o comisie la Constantinopol. Se admise secularizarea. Era vorbă încă despre suma de îndemnizare. Se face un împrumut pentru o sumă mai mare de cât cea votată de Cameră pentru despăgubirea călugărilor. Singurul argument al călugărilor era că Români nu au acei bani. Trebuia dar a oferi îndată acea sumă. Acastă trebuință aduse urgența împrumutului Zarifi. spre arădica cel din urmă motiv călugărilor.

După 11 Februar se anulă de Stat acest împrumut și cestia monastirilor închinată rămase în suspensie și în dispoziția puterilor garante. De mult timp se face o tăcere asupra acestei cestii îndemnizația nu a fost dată. Toți tac, negreșit că din această tăcere are să nască o vijălie la care nu ne așteptăm.

Secularisatu-s'au acele domenuri, reu po-

sedate de călugări greci, fără nici o despăgubire?

Se așteaptă o schimbare în politica Orientului, spre a se anula acea secularizare? Nimeni nu înțelege această tăcere.

Ministerul nostru ținu de la Septembre până la 2 Mai sub regimul convenției. Fuse o luptă între minister și cameră, pe lângă multe incidente regretabile, interpelații de natură mai pe jos de cât maiestatea camerei. Această cameră votă ministerului multe credite; mai multe legi bune între cari condica civilă, legea instrucției publice, un monument lui Mihai Viteazul, lege contra cumulului de funcții, legea Curței de compturi, Consiliului de Stat, garda națională. Din aceste legi cele mai principale nu fuseră sancționate de Domn. Monumentul lui Mihai el însuși se înlătură. Domnul refuză sancțiunea sub cuvânt a amână acesta pentru o mare ocazie națională.

Domnul Cuza avu o idee: „a schimba călindarul.“ Cei învinși sub muri Sevastopolului, născociră că este o înțelegere între Domn cu guvernul Francei a căruia politici în Orient era catolicizarea ortodoșilor. Uniți Români din Transilvania aveau și ei partea lor de complicități în inspirarea acestei idei. toți oamenii inteligenți erau pentru schimbarea călindarului precum și mai ales inteligențele doctor îndrept Costaforul, în care Cuza a-

vea mult ăncredere. Domnul apucă consiliul său de miniștri și le propune ideea. Ideea schimbării calendarului plecă peste totă țera, o armă în mâna opoziției. Rusia strigă la Constantinopol, patriarhul cu toți agenții ortodoși; credem că din pute ile catolice ne îndemă la acesta, căci ele nu protestară, nu diseră nimic.

Acastă reformă care ar fi dat ocașia tuturor populațiilor ortodose să ne confunde, în ignorința lór, ca schismatici, nu se putea face fără ca sacrificiile să nu fie mai mari de cât ceea ce am fi putut câștiga. Chiămarăm Episcopi să se pronunțe dacă schimbarea calendarului putea a se face fără a atrage dogmele religiei.

În ajunul consiliului Episcopilor, veni scire că călugări opoșanți propagaū poporul Bulgar a merge la Mitropolie sora a face o manifestație; acesta se făcea prin preoți.

Căți-va Episcopi voră a me consulta asupra celor ce au a decide. Le respunseū că nu am nici o opinie întracēsta, că erau liberi a se pronunța în conștiință, căci pentru aceea erau chiămați.

Ei, se adun. Nu decid că schimbarea calendarului atinge dogmele; dar cu alte vorbe dibace, dic acelaș lucru, fără a'l dice pozitiv.

După decisia lor ast-fel, Domnul nu se mai gîndi la schimbarea calendarului.

Maî mulţi arhieriei şi arhimandriţi întăritaţi de vicarul Mitropoilei, organul propa-gandei ruso-patriarhale atunci, şi de o parte din opoziţie, subscriseră o petiţie la cameră contra ministerului. Camera trece la ordinea zilei. Domnul decretă destituirea a două-cinci de egumeni subscritori ai petiţiei; poliţia fuse prea aspră cu dinşi, îi căuta în tot-părţile să-i prindă. Auşind, alerg la palate fac să subscrie un decret de Domn a lăsa pe toţi aceşti egumeni în dispoziţia Mitropolitului spre a-i trimite pe la monastirile lor. Adoa-zi o interpelare la cameră. Primul ministru răspunde că cei destituiţi sunt funcţionari ai guvernului şi a dispus asupra lor de drepturile ce dau legile. Camera iar trece la ordinea zilei. Uni din ei retractaseră însemnările lor. Egumenul de la Câmpu-lung trimise o depeşă cu *afurisanie* care facu să rădă. Peste o lună toţi aceşti egumeni fuseră chîlmaţi din nou la posturile lor. Opoziţia ea însăşi tăcu, această opoziţie avea tact în acele timpuri. Condusă de oameni inteligenţi, era dominată de raţionamînt. Iritată în familie, se linişcea în faţă cu cestiî de natură a face trebile străinilor. Tot-d'a-una desunită de guvern în cestiî interioare, tot-d'a-una unită tot şi se unia în faţă cu interesele străine şi ale ţerei.

Acest spirit a încetat mai târziu. Veni un

timp când fracțiile apărau politica unor străini contra altora, făcându-se uni instrumentele unor străini, alți ai altor străini; uni de ură contra guvernelor patriei lor, apărând cauza inamicilor țerei, și ideile fatale de umilință, de o unere în dezvoltarea armărei și măririi naționalității Române, cumai multă căldure de cât însuși inamici străini, și luând, spre a acoperi această trădare, înțelepciunea, moderația și acea oportunitate care, în istoria trădătorilo, nu lasă nici odată porța deschisă ideilor de sacrifice și mărire națională.

Era dar o degradare în spiritul public, degradare ce mergea crescând prin renfortul primit de la o noă generație ce venia la viața politică cu toate defectele părinților și fără virtuțile lor.

Acest viciu se ascundea mai 'nainte, astăzi a devenit un cinism; din politica străină ce tinde a ne robi, se face un merit; se pun în ridicul; toate ideile mari. naționale, liberale, egalitare, sunt tărate, în humă, rîse, desprețuite; toate acestea pentru un minister de la străini! Acești ómenî sunt mai rei de cât străini. Străini au lovit în drepturile țerei, pe față dar nu au batjocorit încă simțimintele naționale, aspirațiile nației de mărire. Sunt Români cari o fac astă-đi!

Peste toate aceste proiecte de legi, se aruncă camerei ca o desfidere un proiect de lega

rurală. Acest proiect fuse combătu în consiliul de ministri de D. Papiu. Cogălniceana, supărat, îl dete ca să facă observațiile ce va voi preopinitele.

După câte-va zile însă acel proiect se dete la adunare. Prin acest proiect de lege Domnul voia să pule camera și tótă opoziția în stare de a refusa desrobirea clăcei pe țeranî, ca să o pótă face fără cameră; el era sigur că adunarea va respinge proiectul.

Pînă a nu ajunge la cel din urmă pas al destrucției convenției. se făcură ore-cari încercări pentru lovirea de Stat. Intr'o di adunarea dase pentru armată un credet de 10 milióne. Di neprinciósă rentru a distruge o cameră! Tóte hărtiile pentru lovirea de Stat erau făcute, de și ministri nu le cunosceaū încă; tot se făcuse de camerilă și prin sciința ánteifului ministru, de și acesta era nehotărât. D. Cogălnicénu înaintea întreprinderel nu avea tot focul sacru care 'i se credea, saū că nu era îndestul inițiat de Domn în sacrificale ce era chiămat ca pontefice a face la altarul noiei divinități. In acea di se dete un prănd la palat unde se invitară ministri și o parte din deputați de colórea Domnului și alți nehotărâți.

Intre invitați se vedeaū și advocați nostri cei dintăi Costaforu și Boerescu. Prăndul fu splendid, dar un aer de tristețe plana pe

frunțile celor inițiați în lovirea care era să se facă în acea noapte. Domnul însuși părea gînditor.

Dupe masă, recepția în salonul galben fuse asemenea posomorătă. Pela mîedul nopții invitați plecară, după ce uni meraseră într'o camera spre a saluta pe Domn.

La Mîedul nopții Domnul se retrase în camera unde primăa ziua. Acolo chîamă miniștri și ținu consiliul.

Înainte de a ajunge în camera de consiliu, se vedură mai mulți ómenî ai curței și chîiar particulari inițiați în lovirea ce era a se da, veghind cu nerăbdare prin săli, între cari era și D. Tell tot-d'auna revoluționar, care ne îndemna la lovire. Prefectul de poliție, comandantul suprem militar, 1 refecți și suprefecți din județele vecine. Comandanți de oștire, — totă puterea era pe piclóre. Fisionomii teribile. — Mi se părea o noapte de conspirație, unde uciderea unui tiran este obiectul îngrijirilor conspiratorilor. Aceste frunți posomorâte mi se păreau sub o umbră de sânge.

Caî de rostă, trăsurile pentru șese-deci de persoane erau preparate, la posturile lor. Nu aștepta de cît ordinul. Miniștri ședură. Domnul puse cestia desființării convenției în unele din părțile ei printr'o lovire de Stat. O mulțime de persoane erau scrise p'o listă, bo-

eri și însuși liberali, frați noștri de esil, erau aici. Ei trebuiau să fie duși uni la Arnota, alți la alte monastiri. Se făcea excepție de A. G. Golescu Albul care, pentru cuvinte de amicie cu Domnul altă dată, se trimitea la Golesci lângă mamă-sa.

Discuția fuse foarte vie între miniștri. Majoritatea aruncă această idee și făcu să înțeleagă că 'și va da demisia; patru miniștri se declarară contra; trei pentru. Cogălniceanu și Stege vorbiră cu multă hotărîre contra. Eu și Bălănescu fuserăm contra ca cei d'ăntelii. Primul ministru, între alte argumente, aminti o scrisoare a D-lui Negri prin care recomanda spre a întrebuița moderația și blândețea. După mai multe discuții, Domnul se dăte cu majoritatea. Pretestul ce se luă mai principal fuse că toate acele persoane câtă să fie înscințate deja și să fi părăsit locașele lor. Ast-fel fuse pretestul cel puțin care se comunică agenților de serviciu ce stau în piclóre și așteptau ordinul de arestare ca sbiri ce au săînhațe pe un acusat.

Se licențiază îndată caî, trăsuri. Baligot și Kneadul erau contrari unei asemenea loviri de Stat. Ei făceau propagandă chiar miniștrilor contrară. Cel alți cari apropiau tronul erau pentru arestarea deputaților din opoziție. Toate aceste scene nocturne ale unei drame, erau ceva care semăna cu dramele ce se

petrecea în palatul dogilor Veneției; mi se părea un joc al Domnului ca să sperie orecum opoziția, și să o determine a merge pe calea legală. Domnul nu ținu mult la lovirea de Stat. Cedă îndată ce vedu majoritatea ministrilor contrară; chiamă pe prefectul poliției, pe Libreht, pe Florescu, îi consultă pe rînd înaintea ministrilor despre ceea ce credeau în privința arestării oposanților.

Consultarea în secret de câte-va minute înainte cu doi avocați din cei mai renumiți, Costaforul și Boerescu, cari fusese invitați la masa domnască, opinia contrarie a cător-va amici ai Domnului, me făceau să cred că cei patru miniștri jucau rola lui Jo-ris.

Tóte actele pentru lovirea de Stat încredințate lui Silion se cerură și sa desființară.

Nu se vorbi în public despre această scenă de nopțe dela palat. Cu toate acestea uni din capi opoziției sciau ce-va, printr'un spion al lui Cuza lîngă ei și care era spion al lor lîngă Cuza: un venetic.

Domnul avu întrevorbiri cu uni din membri majorității camerei spre a forma ministerul. Nu reuși. Remăne încă ministerul Cogălnicenu sub un vot de blam. Domnul vine cu hotărâre la o lovire de Stat. De afară nu avea nimic a se teme.

Prin convenție cum și prin tratatul de Paris, Români sunt cu totul autonomi pentru a-

facurile din ăntu ale țerei; prin urmare ei au dreptul a-și da legile și constituția care le place. Destul era a ține ordinea în țără și a nu aduce nici o supărare nici uneia din puterile garante.

La cađ de a ne tasa de lipsă da respect și deferință către puteri, prin această schimbare a constituției, se putea respunde că; de la un popor mic la Puterile cele mari nu putea fi nici odată ofensă putincioasă, că puterea noastră era chiar slăbiciunea noastră și generositatea puterilor către noi. Către acestea schimbarea constituției nu se făcea înainte de a fi prevenite cel puțin unele din cabinetele acelea cari ne protegiau mai mult.

Cât pentru opunerii din ăntu, toate trebuiau a se risipi în fața a două mari principii revoluționare pentru cari se făcea lovirea de Stat: libertatea țăranilor și egalitatea drepturilor politice. Nația în majoritate nu putea a nu primi o schimbare în propriile sale interese și al cărui bunuri nu se mai puteau căpăta de cât cu acest mijloc.

Domnul avea decretul de disolvarea camerelor în sîn. Căuta toate mijlocele a pune foc în inima lui Cogălnicenu spre a-l întăriți contra opoziției și contra camerei. Se dice chiar că ómeni din camerilă îndemnară la interpelările ce 'i se făcură și la un vot de neîncredere ce privea persóna sa, ca sänge-

rându'i ast-fel inima, să o înflacăre și să'l facă a lovi.

Deputați se adună la 2 Maiu. Cogălnicenu primesce în consiliul de miniștri din mână Domnului la palat decretul de disolvarea camerei. Primul ministru îi sărută mână într'un eces de simțimint. Miniștri merg la adunare.

Poporul era mișcat, el aștepta ceva în dioa aceea. Scólele erau la Mitropolie. Deputați erau gînditori. Dela mórtea Catrgiului maioritatea conservatorilor nu aveau un cap ca să'l conducă. C. Brăiloiu conservator doctrinari dar onest nu avea inițiativă cerută, de și era omul dure Catargiu. Dacă camera primia proloctul de lege rural și egalitatea drepturilor politice, ministrul nu mai făcea plebiscitul; dar acei ómeni erau conduși de patimă, nu de cuvînt.

Scopul s'ar fi atins fără să se sacrifice evenimentului óre-cari parlamentare ce se perdeau. Când miniștri luară locuri pe bănci, șopta începu între deputați, pe urmă murmură. Iepureanu ia cuvîntul. Cogălniceanu consultă colegi dacă trebuie a se citi decretul de disolvare. Se urcă la tribună. Strigăte, protestări, nu'l lasă a citi. El strigă că adunarea e disolvată. Aruncă președintelui decretul. Ese din sală; ultiă pălăria, fuge mai tare de cât deputați un școlar îi dă pe a sa

Dă ordin soldaților să să ocupe sala adunărei, soldați ocup numai intrarea.

Uni din miniștri cu mâinile întinse, roșii sau palizi, strigau la deputați cari visau acum a proclama libertatea țeranilor... târziu! Ocuparea sălei de afară făcu pe deputați să iasă. D. Plăino cu alți săriră prin fereste, fără a fi prigoziți de nimeni. Credeau că așa este datina a face în ast-fel de ocași.

Noi eșirăm vorbind cu deputați, ba încă unul, D. Niculescu, me apucă să me roge să face o pensie la o femeie sărmană.

Poporul era mult pe stradă. Deputați se adunară la D. Oteteleşanu. Între alți orau și de ai guvernului cari se dusesse să audă ce hotărășce camera disolvată, adică, cu alte vorbe, să spioneze. Miniștri merseră la Cogălnicenu acasa unde se trimisese căți-va soldați armați pe cari îi licențiază neavând aflarea lor acolo nici un cuvânt și devenid ridicul.

Se copiară actele, miniștri plecară la palat. Acolo gășesc pe Domn în conferință cu consulul Franciei. Îi souseră cele întâmplate. Consulul plăcă.

Atunci începu consiliul ca nisce automați. Se espuse toate actele Statului pe cari miniștri le auda pentru prima oră.

La legea asupra libertății Presei, se făcu observare. Domnul dișe că acesta era cea mai

bună în acea epocă. Cu toate acestea subscriu toți miniștri, căci uni din ei esistau, între cari și el: Domnul promise că acest decret va esista numai pînă la plebiscit, ca să se oprească adversarii libertății poporului și egalității drepturilor politice ce se proclamau, a induce prin presă în eroare opinia publică înainte ce nația își va da avisul său suveran. Aceste vorbe ne determinară a subscrie decretul noi cari priveam de bună credință în actul din acea și o revoluție, o întindere de libertăți, și cari suprimam o libertate! Acastă libertate oprită nu se dăte dupe plebiscit, după cum ni se promisese. Domnul nu 'și ținu parola, și Cogălnicenu profită a închide jurnalele libere, ca Ali-Pașa. *Buciumul* fuse tasat cu graciósa numire de *corupt și desfrînat*. Nu scia că o să vie timpulsă recomande pe redactor a fi deputat în cameră! Când ministru avu dreptate? atunci sau acum?

Proclamația mișcă tótă nația. Manifestațiile, serbările urmară dupe datină. Opoziția vedënd aprobare generală, avu mare tact: ea tăcu. Lăsă ca timpul și greșelile guvernului să'i dea dreptate.

Dicem mare tact, pozițiunea ce luă a nu se amesteca în nimic era o protestațiune gravă și seriósă care impunea acel tact nu îl avu în 1869 când ministerul călcă Constitue-

țiunea nici un mijloc nu este mai bun a se apăra decât a protesta prin retragere și ne amestecare absolută în lucrurile publice făcând ast-fel toți creștinii onești nici un guvern rău nu mai poate esista a alerga la mijloace care îl dărâm, în loc se sprijine. Astfel fu după 2 Maiu.

Districtele cele mai apăsate treseră de bucurie, creștând momentul încetării nemulțumirilor lor. Presa străină resună vestind o lovire de Stăt. Românii din Transilvania vedură în acest act împuternicirea coronei Române și resfățirea viselor lor de secolii neîmplinite.

Aceste manifestații nu fuseră urmate de acte mari îndată. Domnul esita a face ce-va înainte de plebiscit și de recunoșcerea Puterilor garante a celor ce se făcuse deja în București. Plebiscitul se face în fine, ca toate plebiscitele cu înfrîurirea guvernului; dar chiar fără această înfrîurire, el s'ar fi făcut cum s'a făcut căci acele ce se făcuseră erau chiar voința celor mai mulți cu dorința binelui pe care nu puteau să'l vadă încă.

Una din bazele cele mai mari de care se reține edificiul drepturilor omului, este fără îndoială întinderea dreptului electoral la totă nația, sufragiul universal. Pe cât acest drept nu va îmbrățișa toate clasele, toți cetățeni, toți nu vor fi cetățeni.

Țăra va fi proprietatea claselor, constituția va fi o minciună; libertatea, egalitatea, vor fi o minciună. Tote bunurile nu vor fi de cât pentru clase. Cestia cea mare, de suveranitatea nației, de puterea nației, va fi o minciună, căci acolo unde toți nu au aceeași drepturi, toți nu au aceeași patrie ca să apere. nu se fac sacrificii de toți.

Clasele se fac caste, partidele facție. Spiritul public degueră în opinie publică, adică în opinia celor cari apăsă. Ei singuri fac legile în favorul lor și le esecut în favorul lor. Se fac două tabere în țară, căci sunt două cause, cauza asupritorilor și cauza asupriților. De multe ori asupritori se fac inamici asupriților; de multe ori uni sau alți alerg, spre a fi serviți, la serviciul intereselor străinilor, vătămător pentru interesele nației.

Se știe însă că mulțimea este ignorintă, materialistă, lesne de amăgit sau corupt de către guvern; cu alte vorbe că guvernele cu dînsa, vor putea tot-d'a-una să aibă deputați lor.

Mulțimea nu se poate corupe, numărul ei o scapă; budjetul Statului nu ajunge spre a corupe sute de mii de suflete. Corupția mai curând poate triumfa în colegiuri unde nu are a corupe de cât patru-șeci sau două-șeci de alegători din clasele ce trăiesc din budjetul statului.

Au dis uni că guvernele pot triumfa asupra glótelor tot-d'a-una prin amenințare. Acesta s'a vedut, dar o voință în urma amenințărilor este mai puțin periculósă de cât o voință eșită în urma corupției. Este cel puțin mai puțin imorală. Amenințarea perde înruierea sa în cele din urmă încercări. Orí cu guverne, orí cu controlul lor : Camerele. Domnul el însuși, spiritul public, orí-ce nație au conștiința suveranității. Dacă o nație nu are nici odată guvern, Domn, camere, de cât aceia cari privesc în nație o turmă de sclavi, și dacă aceste turme de sclavi n'au conștiința drepturilor lor, atunci aceea nație perde dreptul la libertate, la fericire, și numai este trebuinciosă; dar națiile recunosc erorile și se corig.

Esperiința va da putere și viață sufragiului universal. Acestă experiență vine răpede, căci este cerută de trebuințele politice.

Nu este ridicul când patru alegători trimit un deputat? Acești patru alegători au ei cel puțin mai multă amóre de patrie, de libertate, ei cari domin, cari se bucur de tóte bunurile, de cât mulțimea care este oprimată și are totul a dori dorințele mulțimei. Sunt tot-d'a-una mai generóse. Elenu se opresc de cât sub tiranie și sub pradă. Dar care este capul egalității drepturilor de cât a mulțumi și împăca pe toți?

Guvernul dupe 2 Maiu abusă de mulțime. Care fu sôrta lui? Acea mulțime în 11 Februar aflu resbunarea sa. pentru că acel guvern o silise să aibă o altă voință.

Acéstă cestie de egalitate drepturilor este atât de reu vedută de tirani noștri, în cât, sciind că ea are viitor prin desvoltarea sciinților în mulțime, refusă sistematic a de mulțimei luminele cari pot să o ridice la rangul seû și să'i dea drepturile sele. Toți cei ce nu sunt cu poporul, voiesc un popor iggorint și rob, ca să pôtă să'l exploatețe. Castele au largit cercul lor, dar n'au încetat încă.

Revoluția dela 11 Februaru, dând libertăți de presă și de adunări clasele dominante, nu făcu nimic pentru suveranitatea națională; acéstă suveranitate națională fuse chiar restrânsă prin noa lege electorală. Principul centralisărei puterilor în guvern care este legat strâns cuc estia restrângerei alegerilor, nu sesdrobi. Descentralisarea puterilor ar fi preparam terimul dreptului tutulor la alegeri, ar fi nivelat clasele.

Clasele ce sunt mulțimea sunt tacsate de ignorință și fără consciința drepturilor lor, libertăților lor. Clasele chiămate a guverna țera sunt ôre la înălțimea lor? Sunt mai luminate, mai morale? Una din cauzele pentru care administrația țerei a fost tot-d'a-

Români în locul egumenilor Greci, după o listă de recomandăție trimisă de Mitropolie. Se scădură bugetele enorme de cheltuieli ce erau trecute în bugetele monastriilor liberate. Se scădură lefii egumenilor și o mulțime de alte cheltuieli trecute în bugetul general al ministerului și în acela al monastirilor închinat ce căuta să se cheltui. Aceste desființări și altele dară o economie de câte-va milioane în acel an.

Secularisându-se monastirile chinovii, se numără comitete, se aședă un spital cu toate cele necesare la fie-care monastire, școlă c'un profesor, un medic, cari ședeau în moastiri. Spital și școlă, medic și profesor, cu schimbarea ministerului, fuseră desființați, preferin-duse școli *popesci*.

Și obiectele cumpărate pentru spitalele monastirilor, vindute.

Se hotărîse centralizarea schiturilor mici în cele mai mari monastiri. Acesta da o mare economie și îmbunătăția sorta acestor populații monahice. Se lasară cum au fost înainte

Se făcu o facultate de litere la București. Se mări numărul elevilor în toate seminarele și pensionatele Statului, școlele primare din orașe. Se trecură în buget o mie școli sătesci în Moldova, cari se desființară mai târziu.

Se elaboră legea instrucției. O dedeî la adunare, se votă cu aplaude. Domnul refușă d'a o sancționa și o trimise la consiliul de Stat. Acesta o modifică, o face în partea sa politică mai servilă. Guvernul necurățit încă de fumul aristocratic, schimba cele mai mari principii de libertate, precum inamovibilitatea tuturilor profesorilor și institutorilor pe care o lasă ca privilegiu numai pentru profesori superiori și o desființează pentru institutori dela școli primare. Domnul o sancționează ast-fel.

Serviciul averilor monastirescî îi trecem la ministerul finanțelor dela culte, căci visteria care străgănea veniturile avea agenți destul de serviciu, și la culte nu era nici unul. D. Cogălniceanu, ministru de lucrări publice, voi să le trecă la al său minister. Nu reuși.

Secularisaiū îndată monastirile chinovii cari aveau câte-va milioane ce se risipeau de magnați monahi, fără nici un control din partea nimeluî. Din acele venituri ale schiturilor avute se dete celor sărmene. O propunere de 20,000 gal. făcute de un călugăr spre a nu secularisa aceste averi, me făcu ale secularisa chiar în acea zi, temăndumă mai târziu să nu găsescă prin magia mijloacelor ce mise propunea o protecție la alții.

O cestiune de care nu am vorbit este întimplarea de la Căldărușani, numirăm comi-

siunl pe la monastirile chinovii, se găsiră mul-
 țime de abusuri de bani soborului. Moșiile
 date fără licitații, pe prețuri mici, la favoriți
 ai puterei, bani adunați lipsind; soborul tră-
 ind în miserie. Destituiū mai mulți din acești
 superiori, în locul cărora se aleg alții. Pă-
 durea Căldărușanilor este istorită avînd or-
 din a tăia lemne numai pentru trebuința
 bisericii, se abusa și taie mai tōtă pădurea.
 În căldărușani se ascunsese o sumă de 12
 miș gabenī al monăstirii de cāțiva călugări.

Numiū un comisar care împreună cu pri-
 marul să urmeze descoperirea banilor ca să
 nu se plarda.

Se numi provisorii un superior arhereul
 Atanasie care avu misiunea a pune ordin în
 averile mănăstirii și adescoperi banii. Tre-
 cura șapte luni. Comisarul și procurorul după
 șapte luni, fără scirea ministerului, care schim-
 base planul de anquetă. se duseră în monas-
 tire, vine o petițiune de la călugri că au tortu-
 rat pe un frate. N'aveam cunoșcința de acēstă
 veche anquetă cădută în uitare de mult timp,
 cu tot interesul ce luă însuși Domnul în des-
 coperirea a acestui Incru, anquetele judiciari,
 nu găsiră nici o urmă.

D. Tell amic al superiorului se dusesse la
 mănăstire să cerceteze, nu întimpină nici o
 dovadă de cāt plāngerī, de la călugări.

Din tōte acestea nāscu ceia ce trebuia a

nasce, că din 12 mii de galbenii, Statul nu avu de cât o mie. Soborul alege alt superior dupe datinele mănăstiri. Secularizarea acestor mănăstiri pe lângă folosul ce a adus în interesele publice, a fost cauza a se face să înceteze un mare mijloc de corupțiune în sinul societății.

De mulți ani se vorbîa despre nisce venituri ale monastirei Mărcuța de cari se bucura principele Ipsilanti ca proprietar. Scrișelū la arhive a se căuta hrisóvele. Lucrarea arhivei se espuse de eforilor advocați, cari găsiră că condițiile acelei tutele asupra averilor monastirei nu erau îndeplinite nici odată. Cer secularizarea lor la minister, se dă. Domnul aprobă. Secfestru se pune îndată pe a-verea Statului cotropită de străin. *Românul* declară că acesta era singurul act frumos ce se făcuse dupe 2 Maiū.

După cât-va timp epiropul dăte o pețiție la cele șapte puteri garante, aretând că a fost despuiat. Puterile trimiseră note prin cari aretaū Domnului. acéstă despuiere. Ministru N. Crețulescu care venise atunci, răspunde cu un memoriū despre adevăratul cursului cestiei.

Puterile satisfăcute, tăcură. Statul fuse îndemnisat de dreptul seū perdut.

Darām un credit de un milion pentru ducerea Domnului la Constantinopoli. Acéstă era necesar la esistința țerei. Se ceru alt cre-

det de șapte sute cincizeci mii lei Balănescu și Cogălnicenu pentru presă și plebiscit, 600 mii lei pentru cumpărarea de mobile la palat. Domnul plăcă. Mai mulți funcționari publici cari nu erau de ideea ce se realizase, dară demisiile lor, uni numai din posturi nesalariate, ceea ce făcu să ridă mulți. Opoziția scotea vorbe că Domnul era arestat la Constantinopol. Ministrul cărmuia țera. Nu se întâmplă nici un incident. Români sunt poporul din totă Europa care, dupe o revoluție, este cel mai pacific, cel mai supus. Nimeni nu scria nimic de la Constantinopol. Orbescu voi să-și dea demisia înaintea revenirii Domnului certînduse cu primul ministru.

Primul ministru era îngrijat de vorbele ce se făceau.

În fine veni scire despre încuviințarea plebiscitului și reînturnarea Domnului în capitală.

Orbesu și cu mine mersem la Giurgi înaintea Domnului. Domnul sosi a doua zi pe un vapor otoman cu doi pași dați dela Pórtă spre a-l însoți. Acolo ne spuse că Puterile garante și Pórtă Otomană au primit Statutul cu óre cari corecții făcute de ambasadori; că înainte de formarea camerilor guvernul avea drept a face legi prin decrete; dar că se căpătase un mare drept, acela de a face legile cari vrem, fără a le mai aproba pute-

rile. Acesta era în principiu în tratatul din Paris și făceam paradă cu ce nu era meritul nostru.

Domnul se întorse schimbat de la Constantinopol. Pe față se vedea nemulțămirea sufletului său. Cestia monastirilor închinată rămăsese a se desbata de o comisie încă. Veni însoțit de ministrul din afara și de principele Cantacuzin. Ne primi destul de rece. Îl urmaram în capitală unde intrând cu mare paradă, ne apucă o ploi ce nu'mi păru semn bun. Acestă ploie sparse parada și goni mulțimea.

Trecurăm multe zile până să vie de la Constantinopol actul de recunoșcere, ceea ce dăte ocazie unora a vorbi multe despre robirea drepturilor țerei, și ceea ce mărturesc că me făcu a nu subscrie acel Statut și a'mi da demisia, privind acesta ca o călcare a drepturilor țerei.

Acésta eră și ideea Domnului care voia să aducă în minister ómeni proprii sistemului ce voia a inaugura, cu ministri fără laquei.

Invitați pe Orbescu și ne darăm amândoi demisia înaintea venirii recunoșcerei statutului. Calea ce lua guvernul nu ne plăcea. Camarila și favoriți ridicară iruntea mai sus de cât tot-d'a-una. Miniștri deveniaū nisce valeți. Camera nu'i mai protegia; perdusera și prestigiul ce aveaū înainte când ei puteaū

să aibă protecția adunării și care îi făcea a fi respectați la curte. Camarila femeiască și camarila ocultă făcea tot. Nu se mai ascundea. Un cinism teribil înmuguresce pe totă ziua în jurul tronului Domnul ne dăse într-o zi: „Ce am voit, am dobândit: Puterea absolută.“

Vorbii într-o zi cu Domnul, spuindu-i că cu mijlocele și oameni de față nu va merge la țelul cel mare care își propusese; că ar fi politic a chema chiar din adversari că ia parte la lucrurile publice, pe aceia cari ar voi să primescă; că ar fi o mare garanție pentru un viitor bun și pentru libertățile țerei despre cari o inia începe a se îndoi, vedând că în loc de a păși spre mai întinse libertăți, mergem la restrângerea libertăților.

Domnul îmi dăse să vorbesc cu Ion Ghica și cu Brătianu. Nu am vorbit, căci în toate zilele vedeam guvernul izolându-se de tron și tronul izolându-se de nație.

Nu îmi primi demisiunea, căci aștepta de la noi cel puțin a subscri recunoșcerea Statutului, și avea drept a o aștepta. Remaserăm încă câte-va zile până, să vie Statutul recunoscut pe care îl subscrim și eu și Orbecu și în aceeași zi părăsirăm un minister a cărui politică nu ne mai convenia.

Domnul N. Crețulescu veni la ministerul cultelor, instrucției și justiției veni cu ură.

Numi o comisie secretă a cerceta actele mele și nu găsi de cât fapte de care voia a fugi. Bugtul făcut și sancționat de Domn, îl schimbă.

Într'o zi Cogălnicenu veni în consiliu de miniștri președut de Domn, și aruncând considerande de neregularitățile ce se făceau la școala de medicină de doctorul Davila, ceru desființarea acestei școli. Consiliul decide a nu desființa școala; dar atrimite o comisiune spre a cerceta neregularitățile care se fac. Comisiunea nu s'atrimis, căci ministrul s'a schimbat. Cogălnicenu îl destituă însă de la Eforie. dar abia se retrage de la minister, și directorul este îndată numit prin influința consului rus, în numărósele sale funcțiuni.

Da aici începe epoca cea vestită..

Se prefac bugetele, se sancționez pe venituri fictive, urmând caprițiul ministerului. Se dicea și se făcea. Se făcea un buget general de cheltueli noi adăogite prin înmulțirea personalului în administrație și urcarea salarielor. Se face împrumutul Stern. Se gîndi la vîndarea unor părți din moșiile Statului finanțarii nostri nu știu de cât să vîndă sau să facă împrumuturi spre a acoperi deficitele.

Dupe ce se regulă ast-fel bugetele cari nici prin consiliul de miniștri nu trecură tóte, ci fie-care ministru își făcu bugetul cum în-

țelese el, începu epoca concesiilor. Consiliul de Stat intră în lucrare.

Era o idee la curte că cu cât România va angaja la dînsa capitalele streine, cu atît puterile vor fi interesate a manține integritatea României, idee imorală.

Se votă legea rurală de consiliu de Stat, cu condiție a se pune mai târziu în lucrare.

Ministru Cogălnicenu era de părere a se esecuta îndată. Scriso depeșe pe la prefecți dacă răspund de liniște în nerăbdarea populației rurale. Din toate părțile vin răspunsuri ordonate negreșit că este nevoie a se esecuta îndată această mare lege. Cogălnicenu voia să o esecute pe cât va fi la minister.

Sera este masă mare la palatul de la Cotroceni. Ostirea bucurasă dănțuiesce la scirea ce a luat că părinți ei însuși sunt liberi, sunt cetățeni, că lanțurile lor sunt fărâmate.

Acastă bucurie se întinse peste totă nația. Era cea d'anteiū și cea mai mare libertate ce se dase și pe care țerani erau să o simță îndată.

Acesta fuse cea mai fumosă și din viața Domnului Cuza, din viața nației Române chiar. Mihailu se încoronă de o glorie neperitoare în luptele sele. Dar interesele de a restabili în Stat pe țerani cari desertaica nomadi, și interesele de a pnteia avea cu sine pe boeri contra inamicilor de afară, îl făcură să con-

strângă pe țerani pe moșiile proprietarilor ca clăcași. Domnul Cuza se ridică în fața lui Mihail în privința acésta.

Primul ministru se ocupă cu listele electorale. Lasă prefectilor facultatea de a alege. Tristă constituție națiune fără viitor!

De alegeri ținea sórta noului ordin de lucruri. Voia camere care să nu vie spre a dicoyiința actul de la 2 Măi.

În acéstă cale de înriurare asupra alegerilor dictate de un cuvînt de Stat, vine să se uniască simpatiile camarilei în alegerea deputaților. Curtea comanda d'a dreptul prefectilor său mai bine capilor de stații telegrafice persónele ce trebuiaă alese.

D. Cogălnicénu face o calătorie prin țéră în mica Valahie. El face a fi primit ca un Domn dar visitînd un spital, directorul Davila, dase ordin cand se vapresinta ministru se'l priimécă între doă rînduri de țucale curate acésta se făcu la Craiova ministru fu furios. Camerila murmură contra primului ministru. Un din colegi sei unesc vocea cu cei cari bănuiaă pe primul ministru de ambiție. Domnul așteptă deschidera camerilor, spre asdrobi pe primul ministru, ce visa la tron dupe opinia Camerilei. Camerile compuse de servili; admițînd starea lucrurilor ca să placă tronului și condusă de însinuirile Camerilei și unei părți din cameră

escitată de cei-lalți miniștri cari voiaŭ destituierea lui Cogălnicenu, detepr imulul ministru un fel de blam care nu a putut displace Suveranului. Înainte de acest blam, primul ministru conduse camerile cu bageta sa magică d'n care cura favórele. Dar într'o di voind a merge la palat, întâlnește pe ministru favorit Bălănescu care îi anunță că nu mai este prim ministru, că este înlocuit cu N. Crețulescu. Constituția nu mai esistă de cât cu numele!

Primul ministrul Cogălniceanu fuse prea mult confiente în frumoșele speranțe ce îi da Domnul. Ținu ordonanțele ca să placă Suveranului; dar Suveranul vedea în primul seŭ ministru un rival la tron și în politica sa docilă o politică calculată. Moliciumea veni a se uni pe lingă arbitrar. Noul guvern era slab. Miniștri dispărură în fața Camarilei. Numai era minister Constituțional. Miniștri numai erau responsabili de actele lor, ne mai făcând nimic printr'înși.

Cogălnicenu descoperise complotul Suțu, care mi s'a părut o farsă de ale sale proprie guvernelor. Suțu, P. Balș și doctorul... erau arestați asupra descoperirei unor scrisori. Domnul dete ordin a se închide procesul și grația pe acusat, înaintea depărtării Cogălnicenuului din min'sser.

Domnul avea aerul că guvernă. Minister,

camere supuse. Presa închisă. Opoziția tăcea. Concesiile plouă. Opinia publică se schimbă. Relele țerei nu se îndreptez; legile nu se esecut, arbitrariul se întinde peste tot. Capul telegrafelor conduc și cu Davila ministerul. Cinismul cel mai teribil, unul din relele ce aduce guvernele absolute, se întinde în toate părțile.

Acest cinism a exprimat desprețul seă pentru legi, pentru datine. Societatea omenescă se apropie de căne, singurul animal care nu are pudóre. Mascima scólei lui Diog n că tot ce natura iartă, póte a se face la rasele sórelui, se puse în practică. Se uită că vocea naturei chiar ne dice că simțimîntul pudórei a intra în inima omului din díoa când perdu inocința. Natura chiar are pudóreasa: în umbră, în tăcere ea se reproduce. Paserile se ascud în tufișe în primăvara amorului lor. Hîarele seblatice chiar se ascund în fundul pădurilor. Cănele și omul pe cari pudóreă nu'î mai domină, nu mai ascunde nimic. Tot se făcea de față de către cei puterici. Esemplul se cobóră, se întinde, încinge o lume fără principii. Se calcă legilie fără pedepsire și fără ascundere; se face un merit din tot cē este condamnat de virtute; nu se mai ascunde nimic rușinos, nici în administrație nici în viața privată. Cel din urmă vestmînt de pudóre este aruncat dupe faptele junimea chemată la justiție,

era srrvilă și coruptă. Ea semăna cu o bubă care resare dintr'un corp de cangrenă. Regimu miroseaa despotism, un despotism fără tendință. Laudele din jurnale se cumperaă numai era cesta scopul în care se făcuse 2 Mai. 2 Maiă făcut spre a ajunge la mai întinse libertăți, era deturnat, de la ținta sa. Guvernul era absolut. În putere nu se mai căuta de cât satisfacerea patimilor celor ce guvernaă, câte-va mesuri mari ce se luară în urmă, fuseră inspirate mai mult ca mijlóce d'a amuți oposiția. Domnul Cuza murea ucis de amici sei. Corporațiile nu mai erau de cât organe ale guvernului. Tot tindea a se centralisa într'un om, privit ca proprietar al țerei. Tribunalele subordonate la capriciul puterei; sentințele lor se comandaă. Nu mai era de cât un princip: arbitrarul. Domnul se desceptă în murmura nemulțumirilor; crede că va îndrepta lucrurile printr'o schimbare de minister. Nu era uciderea sistemului ce se căuta, ci mijlocul spre a împăca o partidă de care se temea. Remediul era o ficție. În aceste cugețări chiamă la minister pe D. C. Bosianu, Vice-președinte al Consiliului de Stat om al epocii trecute. Dar acest minister încă nu putu îndrepta nimic, sistemul nu se schimbă. Adevăratul minister nu era ministerul. D. C. Bosianu, puse ére-care ordin în observarea legilor; dar priimi de câte-va ori

ordinele tronului voințele camerilei și le execută cu cea mai mare bună-voință; dar camarila mergea mai departe, și în acele ordine interesele personale nu erau puțin pronunțate. Ast-fel se încuviințară multe mesuri din familia aceea de neregularități de care favoriții pureri se bucură și astăzi ne pedepsii.

Acest minister cădu sub voința camerilei, care nu mai suferea nici un element străin la putere. Ce era pentru dînsa acești oameni cari rechîmau la legi, Aici este cazul a aminti o epigramă a lui Marțial: „Mi-ai vîndut acest rob dîcînd că e nebun, dă'mi bani înapoi, căci el este un înțelept.“

Camarila nu înțelegea că mai presus de cuvinte politice este voința unor legi decretate. Cu toate acestea acest minister făcuse încă concesii puteri. El nu mulțumi nici puterea, nici opinia publică care se forma neîncetat contra arbitrariului și favorului. Se porni din Moldova reclamații, c ei se dedesă mulțime de moșii. Ministerul trecut făcuse o licitație de mai multe moșii; prețurile fiind mici, se refuseră. Veni ministerul Strat. Acesta pentru cauză de urgență prevedută de legea comptabilității ceru la consiliul de miniștri facultatea de a da moșiile fără altă licitație, dar cu prețuri mai mari de cît cele eșite, la cine va voi ministrul finanțelor. A-

căsta aduse reclamații la consiliul de Stat contra ministrului finanțelor. Consiliul de Stat n'are curagiul ași face datoria cu ómenī care fī credea tarī la curte. Trece la ordina dīlei, camarila profită de după ce cercetă dosarul. Ea impută acésta ministerului, și ministerul cădu fără aī regretat.

În consiliul de Stat se votase mai multe legī mari, însă spiritul acestor legī era pentru centralizarea tutulor puterilor în mână Domnului. Condica civilă a lui Napoleon se adoptă cu acest defect.

În acéstă condică se aruncă un mare principiu printr'un articol. Străini de rit ce nu erau creștini, precum jidovi, și străini creștini puteau cere la cameră naturalisația lor cu drepturile politice. Acest articol era dibaciū. El era espresia tolerinței romănilor pentru toți ómeni d'otrivă și punea tot-d'odată un friū abuzului, lăsând Camerilor facultatea a da naturalisația după al ei capriciū.

Acest princip pus în lege făcu impresie în Europa. În țeră după datina veche de a nu citi nimeni nimic, nici chiar legile publicate, articolul trecu în tăcere. Nici un jidov nu ceru naturalisația. Tocmai după 11 Februarīū, când se elaboră constituția, cani revoluției prin D. Ion Ghica, setoși d'a a trage asupra nației și a partidei triumfă-

tóre gloria triumfului unui mare principe de o dorință, pretinse ănteu în consiliul de Stat, a se trece acest principiu și în o constituție. Fie-cine își amintă cele întâmplare la ușa camerei și dărămarea havrei jidovilor în capitală în ziua când se desbătea acest articol spre a face parte din noa constituție și cum camera îl înlătură. Din tóte cestiele vıtale ale nației, credem că acésta este principală. Nu mai este o cestie de fanatism eretică ce revoltă poporul, a se da acest drept evreilor. Este o cestie de interes național, de invasie în România prin aceste orde numeroase, cei din urmă barbari cari veniră în urma Ungurilor, în pămîntul Daciei de dincóce de Carpați. Anticele invasii barbare treceaū peste țeră, ședeau căt-va timp și se duceau. Dreptul lor era în armele lor. Acéstă noă invasie de evrei, vine nei cetat, își ia posesie, fără mijlóce de viață; șele în țeră, cu datine barbare, imorale; introduce în arterele, în vinele vieței nației cu un venin ucigător; înecând poporația română, comerțul, înlocuind elementul român, stricând comerțul românilor, traficand fără pedepsire. Când o mare invasie străină calcă hotarele unei nații acea nație are dreptul și datoria a'și apăra naționalitatea ei. În Paris de ar păși acéstă imunda poporație, parisiani ar ucide-o cu petre de desgust.

Dela un Domn Sturđa evrei găsiră în Moldova o pörtă deschisă ca să năvălescă. Aceste invasiî nencetat se tolerară pentru interese egoiste ale aceloră cari dominau acea țără. În valachia intrarea evreilor era oprită, în țără numai evrei mai distinși aveaû dreptul a intra. În Moldova proprietari deschiseră sinul invasiiei evreesci. Hotarele despre Austria și Rusia le era deschise. Orașele se umplură de evrei. Atunci ei alergară prin sate, umplură satele Moldovei. Acești ómeni industriași conveniaû de minune la lăcomia proprietarilor cari nu se gândeaû de cât la propriile interese și nici de cum la interesele patriei. Evrei erau mai bune instrumente de despoiere pentru netericita poporației română, de cât Moldoveni. Ei urcară prețul hanurilor, cărciumilor boeresci, siguri că pot veni la un capăt prin tolerința celor țări, complici ai neorînduelilor prin cari ei speculaû pe țeranî. Veni lucrul acolo că Români nu mai puteaû trăi fără evrei, fără aceste turme de invasie cari le făceaû trebile. În aparință. Dar veni timpul când fața Moldovei luă o fisionomie ebraică, când numărul poporației jidovesci fuse atât de mare în cât amenința de a îneca numărul poporației române, când luară tot din mânele Românilor și nu le mai lăsară de cât funcțiile publice cele mai mari, cu alte vorbe numai guvernul țerei. Acéstă poporație era na-

turală, după ce s'a substituit poporației moldave prin comerț, industrie, și altele să le ea și guvernul din mână, și funcțiile. Dic că acésta póte să fie ast fel, încă cu o creștere de populație judaice căci orî-ce guvern devine cu timpul espresia maiorității populației aceea care a pus mîna pe tot ce este viață materială într'o nație. Aceste invasi se vîr-sară și în valahia. Crescînd, ele puseră a cugeta la drepturile politice.

Culpa invasiei care póte deveni într'o și un mare pericol pentru nația Română, este a guvernelor Române și a Românilor. Invasia cumperă cu bani intrarea sa în țeră, în góna ce le făceau din Rusia și din Austria, cumperă cu bani de la împiegați hotarelor cari, în contra ordinilor, îi lăsa să intre pe ascuns. Veni un timp, când din imposibilitatea saú réoa credință a guvernelor, chiar împiegați hotarelor erau numiți dintre evrei, cari le da trecere pe ascuns urmînd ordinele confrăților lor secrete. Ceea ce este mai desperător este că acest element nu se schimbă în nimic, nici chiar în barbaria sa. Nu are pentru patria comună nici un simțimînt. Trăiesce între Moldoveni, ca străini inamici.

Temerea de cotropire, ce este un simțimînt natural la orî-care nație, făcea pe Români să rădice fruntea și să denunțe un mare

pericol în viitor. Evrei din Statele civilisate cari au acaparat Presa și tesauri, dar confundați în națiile civilisate pînă a împărtăși simțimintele națiilor unde locuiesc, înfrunzesc asupra guvernelor Europei și asupra presei făcând să se creadă că evrei la noi sunt ceea ce sunt evrei din Europa, și prin aceste înfrunzire se dă invasiilor sbor și se netedescă calea către o completă ruinare a nației Române.

Cestia este gravă. Conflicte teribile între Români și evrei murgesc în viitor. Ar fi trebuit ca guvernul să se gîndescă cu multă maturitate la această cestie, la măsurile ce sunt a se lua spre a opri pericolul înainte de a naște. Cel puțin s'ar putea închide hotarele cetelor de invasiie ce vin neîcetate.

Cestia Evreilor aici nu este o cestie de netolerință.

Români nu sunt mai fanatici de cît propagandele catolice și protestante în Oriente. Ei nu se înfig a converti pe nimeni, prin urmare sunt mai toleranți de cît cei-l-alți cari le impută netolerința. Pentru Români cestia evreilor este cu totul o cestie de naționalitate.

Este dreptul de apărare.

Una din cestiunile vitale pentru latini de la Dunăre, una din cestiunile care interesu echilibrul Europei, este fără îndoială cestiune-

nea israeliților de la Dunăre. Generoasă Europă și-a vărsat aurul și sângele ei, pentru integritatea țării și a principatelor, ca să ucigă o națiune de viță latină, acea națiune de români care de la Traian veghează ca o santinelă a Romii la Dunăre, dind'o bandelor de israeliți ce îi goniseră puteri ale Europei și care vin de înec ope români? Membrii comitetelor oculte și fățișe, israelite prin presă și prin cabinetele Europei, au căutat neconținut să represinte pe români ca națiune netolerantă. Esagerațiunea acestor acuzațiuni a trecut hotarul bunului simț și a violatorii ce rațiune. Cestiunea israeliților la Dunăre, pusă pe tărîmul de netoleranță religioasă, era pusă pe tapet spre a interesa cauza acestor turme străine de israeliți, netoleranța religioasă se atribue ca o cauză a efectelor întîmplate la Dunere, iată ce voiesc a combate. Aceste certe ce răsar aici nu vin din spiritele Românilor de netoleranță, ci din drepturile lor și datoriile lor pentru patria lor de invasiuni străine.

Din toate bisericile creștine, biserica română este cea mai tolerantă din toate națiunile creștine națiunea română este cea mai tolerantă, acesta o vom afla îndată ce vom cerceta historia acestei națiuni în față cu coloniile străine de alte religii ce au venit în această țară; îndată ce vom cerceta în mai

multe națiuni din Europa, aceea tolerință ce se recomandă atât de mult și care nu este de cât o ficțiune.

Opera de propagandă în oriinte merge cu pași mari? în această luptă au dispărut acele mari și frumoase sentimente de tolerință, de libertate? În Staturile Papii chrestinii de ritul grec, sunt înmormîtați? din Rusia, din Germania! toate aceste bande trec pe un tărîm liber, în Principate, unde, găsește mijlocele de hrană. Ceia ce se toleră Europii națiunilor puterice, dreptul lor de a se apăsa contra invasiunelor israelite, nu este permis la Români.

De sute de ani evreii au locuit în număr mic principatele, în acele timpuri barbare când în germania se ardeau în foc cei de alte credințe. Românii lăsați pe evreii a trăi în pace în țară cu rabinii și havrele lor avînd tot-d'a-una în spirit cugetarea că orî ce ființă laudă pe Dumnezeu în limba sa încă din antiquitate. Românii lăsați totă libertatea cultelor chrestine în patria lor; măritişul între ortodocsi și catolici sau protestanți, nu era privit ca o crimă nici odată. Evreii se bucurați ca o colonie streină, de drepturile d'a comerțului, sau de profesiuni care nu dătinesc în nimic interesele Românilor. Din timp în timp, din cauza chiar a acestor populațiuni israelite aședate în orașe, se iveau certe care nu

dura în țera Romănescă. În puterea unui art. din regulamentul organic, nu se mai tolera să lase să intre evrei, nu pentru cuvinte de religione; dar pentru cuvinte de invasiune, acești coloni erau ca toți barbarii care trecură peste Dacia, nu cruțau nici un mijloc de barbarie spre a ațîța ura popórelor stăpâne pe dinsele. Cu toate acestea numărul lor fiind ne însemnat, ne înspălmîntând națiunea de conquistă prin puterea și mulțimea lor, găsea aici liniste ca în prorria lor țără. Invasia începe în Moldova. Goniți din toate părțile din Austria Polonia, Rusia, unde erau supuși la datorii către patrie, plecară și colonisări în Moldova. Acastă mare ropoluțiune de jidovi ce încarcă orașele și satele Moldovii și care se revarsă astăzi și în țera romănescă, sunt nisce bande de invasiune noă ce urmăde a veni neîncetat. Ce nu sciū bine limba țerii; streini cu totul de țără fără mijlcole de viață, presintînd fisionomia barbarilor, mișei înșelători, vicioși; desgusători. Domnul Moldovii îi lăsa să intre. Invasiunea lor devine o speculă pentru aceia care administrau țera. Datinele Moldovei era corupte. Evrei contibuiră a le corup cu totul.

Domnul își dăte multă ostenelă cu armata.

Principiile armatei erau detronate. Armata ea ênșeși în personalul seú, avu aceeași sórtă ca cele-l-alte ramuri ale administrației țerei.

Armata singură se bucurase încă de inamovibilitate, acesta se perdu. Siliră toți oficeri vechi a demisiona și a se retrage la pensie. Ceea ce plătea Statul acestor oficeri pentru serviciul lor, fuse silit a le plăti ca pensionari; plăti asemenea aceleași lefi altor ce îi înlocuiră, alți în care regimul avea încredere. Spiritul armatei se cletenă, budgetul Statului se încărcă, Statul perdu experiența și știința acelor oameni. Tote acestea erau însuflete Domnului de a'și face partida sa în ostire. Politica perdeam ramata. Nu câștigă din acesta nici Domnul, nici ministru seü, nici armata.

Acosta era o rea administrație. Era imaginea voinței acelor guverne cari tind a face din armată ca din nație proprietatea lor. Și unde se făceau acestea? într'o țară unde ministerele treceau ca umbrele, unde nici o dinastie nu prindea rădăcina, unde Domni cădând nu lăsă după ei nici un suflet ca să'i dorească.

De ne vom duce la starea administrației armatei, încă ce era, ce ne spun budgetele de atunci. Patru-spre-zece mii soldați regulați, costând aproape la 40 mil oăne pe an cu creditele peste budget. Mai multe mii lipsiau din acest numer pentru cauză de dosire, de maladie, de dare fără măsură a soldaților ca servi pe la oficeri. Remănea opt mii de oameni

respândiți prin tótă țera. Un soldat costa de două ori mai mult de cât un soldat din Germania, de trei ori mai mult de cât un soldat Rus toate cheltuelile socotindu-se acesta nu s'a îndreptat astăzi, risipa este mai mare.

Ar fi cređut cine-va că 40 de milióne nu aveaŭ frumoasa și patriotica menire a ține o armată, ci numai a fi un mijloc politic pentru încuragiarea caselor din Paris cari nevindeaŭ lucrurile armatei de trei ori mai scumpe de cât costul lor.

Nu vedem dar nici o dorință re acel timp de a pune ostirea pe picior de anărare a țerei. Nu cu dece nici cu patru-spre-dece mii de ómeni Domni vechi cei viteji apăraŭ țera de inimi și se încărca nația de gloria aceea în ale cărei rađe astăzi trăiesc încă drepturile patriei. Trebuințele țerei se măresc cu țera și trebuie o mare armată. Este adevăr că votă o lege de armare; se sancționează dar nu se puse în esecúție. Se ȑice că Turcia protestaseră.

România se apără de tratate, nu de armatele sale, — ȑiceaŭ amici acelora ce ne vedeaŭ cu părere de reŭ revenind la sórele vieței. Se póte; dar atunci pentru ce se cheltuesc patru-deci de milióne pe an cu armata, când ne apără tractatele tristă apărare este aceia ce vine de la cei ce pot să ne atace!

Nu póte esista Stat fără armată. Gradul

desvoltărei unei armate decidă de gradul puterii unui Stat.. Nația Română nu putea să mai trăiască o viață de servilitate cum trăi sub Domni Fanarioți. Statul se anulase, căci nația se dsearmase. Viitorul va fi roditor în asceptări de sacrificiū de la Români pentru pa tria lor, singura condiție de a păstra Statul lor. Nearmarea țerei este perirea nației într'un viitor apropiat. Societatea liberă, refusând sacrificele pentru armare, nu le va refusa. când nu va mai fi un Stat, pentru un tiran atunci sângele pentru păstrarea robiei sele și puterea inamicilor.

Armata ast-fel cum era redusă era nemulțumită de sôrta sa. Rangurile nu se da dupe drept tot-d'a-una. Armata ea ênsăși trebui a se supune la legea sistemului de corupție la care se supnsese tâtă nația; dar ea murmura încă, Domnul făcea mult pentru uni din oficeri; dar uni din oficeri nu erau spiritul armatei; ci opinia ei, precum presa complăcută nu era spiritual public, ci opinia devedintă de circumstanțe. Nemulțumirea remăseșe generală. Cu tôte asestea în armată era mai multă viață română.

Presa francesă din opoziție începe a blama lovirea de Stat de la 2 Maiūi Ea credu că era acelaș lucru ca lovirea de Stat de la Decembriū a Imeratorelui Franciei și cum nu putea lovi în acesta direct, lovea indirect,

devind în Domnul Cuza și 2 Maiū. Lovirea de Stat din Bucuresci era privită ca aceea a lui Fostin I. ȕis Suluk; se hotărise în timpul acela fonduri de presă și Presa străină nu apăra guvernul, și agintele de la Paris scria că n'a primit fonduri pentru acesta.

În Camera ce se deschisese urmau certe. Deputați aleși de guvern votez legi. Se retrage legea tasei tutunului câte-va ȕile înaintea închiderii camerilor. Camerile se închid. Tasa se schimbă iar în monopol; dar un monopol al guvernului unde tutunul tot îl cumpera Statul, și îl vindea prin neguțători; lipsia împachetarea și sigilul guvernului, din această cauză se făcu pierdere pentru Stat, și aceste pierderi se adăogară prin o noă lege făcută mai în urmă.

Uni, sciind că s'a promulgat această lege de consiliul de Stat, cumpera tutunuri ordinare cu preț mic de la țeranî și le vinde cu preț mult mai mare la Stat, înainte de alți.

Se angajă Statul pentru 12 ani către Godilot a cumpera obiecte de ȕștire cu prețuri de care se vorbeau că sunt prea ridicate, cu prețuri declarate de ministru ca prețuri ale guvernului Franiceî, ceea ce se ȕice că n'a fost ast-fel.

Opoziția ținea strictă socoteală de toate aceste concesii ce le presinta sub forma unei

marî risipe pentru finanţele ţerei. Păru un jurnal al opoziţiei organizate şi unite. Redactorii seî erau cari din toate fracţiile, numiţi cu titlurile lor trecute de demnitari înalţi.

Acest jurnal vorbea de principe străin, dorinţă exprimată de divanul ad-hoc. Guvernul rămăsese taciturn. El înţelegea neapărat conspiraţia tăcută şi 'şi prepara mijlocele de apărare în tăcere. Era mult timp de când nu vedusem pe Domn, nu mai mergeam pe la Palat. Domnul era în ajunul plecării seî la băi. Eū plecaî în Italia. Uni ghiceau că Domnul plécă ca să nu fie faţă la o sângerosă lovire ce era să se facă pe strade contra unei revoluţiî, şi lăsa totă răspunderea asupra miniştrilor, ca ori-cum s'ar întîmpla, să fie afara din cestie.

Ajunseî în Italia la Turin, aici citesc în ziare că în Bucurescî a izbucnit o revoluţie sângerosă, citesc acésta în toate jurnalele italiene şi franceze. Peste trei zile aceleaşi jurnale desminţeau sgomotul revoluţiei. În dată ce ajunseră la Turin, primesc visita onorabilului. D. V. Ruscăla acest filo-român renumit, jtrnalist şi deputat la Cameră. Cum me vede, imî dete o şcire foarte gravă şi tristă pentru speranţele Romănilor puse în protecţia puterilor Occidentale. Imî dise că de cinci zile ministerul Italian a chiămat pe deputaţi şi jurnalişti liberali Italiani şi le-a anunţat

venirea unei note de la ministrul Franciei prin care se impune guvernului Italian a cere de la Austria să ceda Italiei Veneția și să ia în schimb Principatele-Române de la Dunăre. Se invita deputați Italiani a sprijini în Cameră această idee, căci de și era o idee funestă pentru România, de și Italia are legături de sânge cu România, dar era salutul Italiei, căci cu armele nu se putea face d'o-cam-dată nimic, rămăind mai târziu, când Italia se va întări, a repara cu armele în mână. Deputați premiseră a nu apăra lucrul, dar nici a-l combate; însă nu trecuse patru zile și veni altă notă de la ministrul Franciei, spre a nu cere încă această cedare de la Austria d'o-cam-dată; se amăna cererea pînă la a doua avisare. Această din urmă scire me asigură; dar cea d'ănteiu era de natură a întrista pe orî-ce Romă cari 'și iubea țera sa.

Căte-va zile mai 'nainte aflău că un secretar de la un minister Italian se presintă la Constantinopol înaintea marelui Vizir Ali-Pașa. El cerea ca Turcia să ceda Austriei Bosna și Herțegovina și Italia să despăguibască în bani pe Turcia. „Vizirul răspundea că Sultani au luat acele țeri cu armele în mână și numai cu armele în mână le va da“.

Ideea de a ne da Austriei se exprimă pentru prima oară într'o scrisoare a Comitelui Za-

moiski către imperatul Francesilor în timpul resbelului Crimeei. El cerea ca Principatele să fie date Austriei și pentru prețul alianței sele. Lăsa să se console Români cu ideea că România, dată în robie Austriei, nu va avea a rerde ci a câștiga căci ea sa uni cu alte miliónde de Români cari, uniți într'uu corp, vor putea în viitor a forma un singur Stat. D. Mălinescu respunde, în Presa francesă contra acestei nefericite ucideri,

Acéstă idee reveni dar la începutul resbelului Italiei pentru Veneția, și astă dată chiar guvernul imperatului o pusese înainte. Veni în fine lovirea sângerosă din București pe care gazetele străine o denunțase cu câte-va zile mai înainte. Acum nu se mai desminți de jurnale.

Era o pornire revoluționare, dar de mult timp guvernul veghea asupra ei. Guvernul voi să o facă să avorteze și luă el inițiativa.

Armata trage în poporul care era condus de ómeni ruși de guvern. Neîncrederea ministrilor uni în alți, bănuiala ce aveau uni asupra Florescului că voiesce a se face Domn saú dictator, făcuse óre-cum a șovăi acția guvernului. Cu tóte acestea se ordonă lovirea. Armata se súpune. Stradele se umplură de sânge și cadavre de ómeni nearmați. Pannica și consternația urmează victoria, guvernului. Se fac arestări, se îngrop morț-

nópte. Se spune tot felul de lucruri sângeroase. Capi partidei liberale sunt arestați. Presa Europeană resună și în partea partidei ordinei.

În Paris jurnaliști cei liberali încă aveau cunoștință de intențiile guvernului despre întâmplările din Bucuresci. Unul îmi zise că Domnul Caza va sedea încă, dar va trebui să schimbe calea ce a luat.

Domnul se înturnă în țară. O amnistie este dată în loc de procese, și poporul dice că nu este amnistia dată revoluționarilor ci chiar ministrilor.

Domnul declarase la Cameră că are dorința a da Principe străin și a se retrage.

Acastă declarare oficială acoperia ca o egidă pe opoziție. Ea acum cerea asemenea Principe străin, căci Domnul îl promisese.

Sgomotul de cedarea României la Austria, căuta a îngriji ore-cum opoziția. Ion Brătianu care balanța încă între linisce și resturnarea Domnului, vine la Bucuresci și se declară pentru resturnarea, ca ideea de a garanta neatărnarea țerei, Un principe străin scăpa țera. Frațiile opoziției se unesc. Opoziția se măresce. Domnul se isolează. Insulte anonime ploă asupra palatului. Camera își trecea timpul cu blamul luptei de la 3 August. Guvernul tăcea.

Conspirația câștiga mai mulți moldoveni

cunoscuți. Ion Ghica intră în conspirație și atrase după el mai mulți oameni de însemnătate din Moldova și din Valahia.

Partida liberală se unesc cu cei-alți. Interesele cele mari ale nației amenințată de a se ceda Austriei, pierderea libertăților, risipa finanțelor ce se imputa, sângele versat la 3 August, toate acestea contribuiau spre a face nația indiferentă la soarta Domnului. Domnul Cuza fusese pierdut nu în noaptea călcării Palatului, ci mai înainte: în dată ce sistemul absolut și toate relele cari purceseră din ele făcuse pe nație indiferentă.

Nu mai trebuia de cât două lucruri: nepăsarea Domnului și adormirea ministerului. Totă țera scia că se urdesce o resturnare. Totă țera era îngrijită. La palat, nu credea nimeni. Miniștri, îmbătați de farmecul puterii, în credințele lor despre armonia și fericirile publice, suridea la prevestirile ce se făceau. Domnia personală ce o câștigase cu atâta dificultate. El perduse cea din urmă energie. Nu era amețiala iluziilor, era abaterrea descurăgierii, căci într-o zi declarase oficial abdicarea sa în favorul unui principe străin în curând. Acum nu avea energia cerută spre a o face. Se găsi izolat din dioa când vorbi de abdicare.

În acea zi trebuie să însoțiască vorbele cu fapte. Cei cari auziră de abdicare și cari

pînă atunci îl serviau cu credința ce daș speranțele despre întărirea dinastiei, creșură a se compromite mai ținend cu o domni osăndită la mórte de ea însăși și înturnară ochi în acea parte de unde putea veni noa viață. Puținî nu îl trădară.

Curtea, favoriți, ministri presimțend o cădere, grăbiau a bea pînă în fund cupa lui Baltazar. Spiritul de amețială în rătăcire, înainte mergător al cădereii regilor, de care vorbește Racine, păru că se respăndesce asupra acelor cari cărmuiau această țeră.

Era între ei toți o adevărată amețială. Tabloul lucrurilor și ómeni de la putere presintau acele fiuri ce istoria ne amintă despre cele din urmă zile ale cădereii regilor și națiilor, cea din urmă orgie a puterei. Cei cari atacară această serbătoare, luară reu momentul. Nu este generositate a lovi pe adversarul seú de mórte și a'l umili tot-d'odată.

Nu vom face istoricul conspirației. Facă'l aceia cari îl cunosc. Sciam că o să fie o resturnare în curănd. Se dicea la 1 Ianuar.

Nu se făcu la 1 Ianuar. Se amănă. *Clopotul* părea în secret, redigiat de D. M. Sturza, aruncănd asupra tronului bombe fulgerătoare. Injurii publicate anonim s'au aruncat mai în tóte nopțile prin curți și pe strade, placarde defăimătoare se lipiau pe muri palatului

anunțând că palatul Statului se va da în curand cu chirie. Tóte acestea nu desceptaū nicī pe Domn, nicī pe miniștri. Era nepăsare din partea ministerului? Era despreț din partea fericitilor învingători ai poporului de la 3 August, despreț pentru aceste turme de sclavi învinse? Era complicitatea cu revoluția? Era amortire? Nu scim.

Legea greutăților și mesurilor se sancționează și se publică, opoziția agitā acéstă cestie, exploată credulitatea comercianților cari protest într'o di prin închiderea magasiilor.

De mult timp nu vedusem pe Domn. Calea sa cea noă politică nu'mī convenia nicī decum. Domnul uitase că țelul pentru care se se făcuse 2 Mai nu era alua puterea din mânele unei clase privilegiate și a o da unui om ci a o da tutului. Decī acest om remase singur, isolat de clasa privilegiată desmoscenită, isolat de nație a cărei suveranitate fusese lovită; Domnul rămăsese în nație atat de isolat, în cât toți sciaū ce îl ascépta, și toți păstraū tăcerea. Nimeni din ómenii care puteaū a fi cređuți de dînsul, nu voirā a'ī spune, a'l consilia, a'l încuragia. Domnul era dar căduț, fără consvirația ce isbucni; căduț, căci nu mai avea nația cu dînsul. Acéstă nație nu îl scapā, dar nicī nu îl lovoesce. Faptele cele mari ale Domnului îl

apără încă. Partidele mai pasionate, lovesc nația tace.

Vine noaptea destinată pentru călcarea palatului. În dimineața acelei zile, vine la mine unul din favoriți Domnului doctorul Davila pentru care Domnul sacrificase de multe ori legile și chiar pe miniștri săi, ca să placă acestui om, și îmi zise dacă de la ferestra mea nu aușiam în aer revoluția, că tot este finit? Apoi me întreabă dacă cred eu că în această, noapte, militari și civili mergând la palat și silind pe Domn a subscri abdicarea sa, dacă vor reuși?

Conspiratori preparaseră toate. Garda palatului era câștigată. Conspiratori, intru în palat, se urcă la apartamentul Domnului, găsesc dormind pe sofa p'un amic al Domnului, Lambrino. îl arestez. Merg înainte. La camera unde dormia suveranul, ușa era închisă. El dormeacă o femeie care nu era Dómnă zicea *Trompetta*. Soldați cu baionetele o ridic, o deschid. Domnul, desteptat, înaintează către conspiratori cu revolverele în mână. 'I se zice să abdice, se presintă decretul. Stil parlamentar în espresii se nuse din amândăoa părțile. Domnul nu se apără, nu descărcă pistole în peptul inamicilor săi. Cere decretul de abdicare și subscrie pe umerul lui Pilat. Era Seruriu, Leca, Lazar Vlăscenu, Pilat.

Domnul Cuza, subscise decretul de abdicare și plecă capul înaintea învingătorilor săi.

Îl îmbracă în vestimente civile, îl trec printre două rânduri de soldați cari înturnău spatetele, îl pun într-o trăsură și 'l duc la arest visitiv fiind Kiriță. Poporul nu scia nimic și când află, rămâne nepăsător. Omul care liberase cinci milioane de țărani de clacă, care luasă de la o clasă drepturile politice și le dase la toți Romii, era prizonierul acestui popor pe care 'l liberasese biciul ciocoifului! Dăma fusese transportată în casa doctorului Davila care îi preparase locul de o săptămână înainte.

Peste câte-va zile, prizonieri pleca în străinătate. Nația era nepăsătoare, și credea că libertatea ei este în schimbarea tiranilor.

Biserica Crețulescu împrumutase cloponița conspiratorilor spre a veghea asupra ferestrelor Domnului când se va stinge lumina, ca să se dea semnalul lovirei în acea noapte Domnul eșise pe strădeși revenise cu grăcioasa regină a camarilei. Conspiratorii îl urmăseră pas cu pas, pînă reintră în palat.

Se aflară omenei cari în acea noapte spusă Domnului că va fi arestat. El nu 'i creșu. În adevăr, vedînd cine-va această nepăsare, ar fi creșut, — dacă o frumoasă nu ar fi imoletit ca o iederă pe un stejar cu brațele ei de crin, gîtul Domnului, — că Domnul ei

însuși era înțeles cu conspiratori contra sa ca să fie arestat și detronat.

După descierea acestor fapte istorice, să vorbim de defectele și calităților omului mare.

Domnul Cuza este Ludovic XI al Românilor. El este destructorul castelor și privilegiilor, centralisător puterilor. N'am fi în răstăcire, dându'i numele *boerocron*. Lăpușneanu, Mircea, Mihnea și alți Domni uciseră boeri, îi tălară, spre a lua puterea în mână lor, spre a desființa casta privilegiile barbare a le timpilor trecuți. Credea că reul încetează cu viața indivisilor. Domnul Cuza nu vărsă sânge, de cât la Craiova și la București cu drept de apărare pe strade, nu arestă pe nimeni, nu insultă pe nimeni; dar ucise o clasă, făcu ca boeri să rămă ceea ce au ramas familiile de la Saint-Germain din Paris. Din ne fericire în locul clasii boerilor favoră a se forma o altă clasă de ómeni ce aveau vițiurile boerilor fără calitățile lor.

El desrobi poporul rural de clacă, el dete egalitatea drepturilor, el stărui a se face unirea țerilor, el decidă secularizarea monastirilor închinat, aceste principii vechi a le nației, cerute în toți timp și în 1848. El asigură printr'o politică dibace afară din țără temerile politice Puterilorși Turciei. El scrie Vizirului o carte prin care apăra cu bărbăție drepturile țerei, el înlesnesce Serbilor tre-

cerea armelor prin țără, el primesce condițele lui Napoleon.

La începutul Domniei primă pe toți căți venia să i se plângă. Mai târziu nu mai primă de cât puțin; cu cine voia, era amabil; cu cine nu l suferia, îl trata cu asprime. Era ironic. Conversația sa plăcută când voia. În interiorul casei se, uita că este Domn. La masa sa mănca în toate zilele cu invitați și oficeri de serviciu. După masă conversa cu toți, ședând toți jos, și uitând că este Domn. Era inamic al oricărei etichete de curte. Rîde de nisce oameni ai se, tipuri de inventori de etichetă, când acestia îi presintară un regulament ca să se primescă la curte. Rîdea de decorații. Pe lingșitori îi desprețui acând ghicea într'înși un interes. Avea un particular simțimint pentru aceia cari erau oameni onești, dar nu-i simpatisa. Îi plăcea a pune intrigă între cei cari 'l servia; între miniștri, între parti. Nu era rancunos, uita a doa-și o insultă ce 'i adresa gazetele umoristice, nu le lovă.

Când miniștri Iepureanu și Costafor trimise trei redactori la Văcăresci căci unul dîsese că miniștri sunt cismecele vechi ale Domnului și nu trebuie se le mai pórte; Domnul, contra voinței ministerului se, prin depeșă graciă către trei redactori.

Nu-i plăcea să mERGă la biserică cu para-

dă, fugia de toate aceste lucruri. Îl supărau și dicea că numai celor săraci cu duhul plac aceste forme, că ele nu vin de la popor; că sunt impuse prin poliție și în loc să aibă un merit, vă aduce șarlatanismul. Contrar Domnului Al. Ghica care se duse cu mare paradă și se urcă pe o mica masină dupe lacul Cis-migiului spre inaugurarea ei. Nu'i plăcea profesori. Nu'i plăcea călugă i. De cei d'antelu dicea că sunt *pedanți*, de cei din urmă *ipocriți*. Îi plăcea militari, „căci aveau inimă și ôse de aruncat pentru patrie“ dicea el. Rîdea de aristocrați. Îi plăcea bufoni și dicea că sunt singuri ômeni cari mint mai puțin de cât ministri înaintea domnilor sau singurii care nu fur.

Nu citea nici o dată cărți. Avea o frumoasă bibliotecă de stejar lucrată în Paris, nu era nici o carte într'însa. Cu toate acestea re-sona asupra tutulor cestiilor politice, sociale, literare; cu înlesnire. Îubia sesul frumos. Cel prțin avea reputația acêsta. Un scolar Grandea făcu portretele celor mai frumoase femei. Ca descrieri de frumuseți, spêra să facă efect și să'si vîndă opera. Camarađii lui luară manuscrisul, îl dară directorului Davila, acesta Spune Domnului că scolarul făcuse portretele tutulor metreselor Domnului. Scolarul este persecutat cu furie de director și dat afară. Mai târđiü află adevărul de

la mine, căci eu dasem acea idee a face ceva ce afăcut Aman cu barca sa plină de frumuseți. Această operă nu era în intenție de a face portretele metreselor Domnului, ci portretele celor mai frumoase femei; „Este culpa autorului, îi dicea un ministru, dacă Măriata, ai iubit cele mai frumoase femei?”

Nu avea pentru nimeni legămînt din inimă. Când cunoscea pe un om și îi plăcea, îl lua îndată în simpatie, tot făcea pentru el. Această simpatie era scurtă, dar nu îl ura.

Domnul era econom, dar nu hrăpă. Din cauza sistemului de a conserva omenii de sprîjin, tolera unora. Credea că nimeni nu-l poate fi credincios în România, dacă nu este interesat. Îi părea rău când cineva nu-l cerea nici o dată nici o favoare. Îi părea bine când îi cerea.

Când se vindea de creditorii moșiile boerilor prin tribunale, intervenia adesea ore în favoarea debitorilor, spre a se amăna vîndarea, crezînd că era tot-d'a-una o încelătorie din partea cămătarilor la aceste vîndări sforțate

Colonelul Bibescu de trei ori îi scăpă moșia din vîndare.

Domnul Cuza adoptă un copil pe urmă încă unul; îi crescuseră la palat. Acesta făcu să murmure capi fracțiilor cari credeau că va declara pe un copil moștenitor al tronului.

Nu mergea nici o dată la vânătoare, nu eșia din capitală de cât spre a merge la Iași. Rare ori visita orașele țerei. Ura cu deosebire la început ori-ce manifestări. O dată, înturnându-se în țără, fuse primit la Galați de miniștri, de autorități, de un popor numeros care umpleau aerul de aclamații. Inturnându-se către amici dicea: „Aceste aclamații sunt ordonate de prefect, póte chiar plătite din casa publică. Vedeți comedia! „Séra privind de la o feréstră o mare cétă de ómení cari îl aclamaú, dicea: „Acești ómení te aclam, îți oferă florí; máne imí vor arunca petre.“

El regreta adesea mórtea lui B. Catargiu. O dată la Cotroceni își revărsa gândurile: Ucigătorul Catargiului nu s'a descoperit, o fi liber. Cuțitul seú imí pare ridicat asupra mea. Pînă nu'l voiú descoperi, și nu-l voiú da legilor nu voiú avea linisce.

Avea simpatii vii pentru clasa țeranilor. E-reau singuri ómení pe cari îl primea tot-d'a-una.

El toleră duelurile în oștire într'un chip ca cum le ordona el singur. Voia cu acésta să obicînuiască pe oficerí la arme.

El înțelegea adînc epoca în care trăia. M'ar fi resturnat de mult partidele, dicea el într'o di, dacă aș fi fost aspru cu toți cari fură țera, căci, afară de câte-va escepții onora-

bile, cei alți nu caut în drepturile ce cer de cât mijlocul a despoia. Cei cari strig contra'mi afară de căți-va cari ar fi trebuit să'i chiem, sunt acela căroră țera este dator sorta ei, sorta ce ei au făcut, îi fac, îi vor face în viitor, și țera nu va fi fericită de cât atunci când acești ómenî nu vor mai fi. Nu mai cu perirea lor va peri sistemul ce ne ucide."

În timpî din urmă se dase cu totul în brațele Consulului Frances. Gazetele din Paris îl numiră Prefect al Franciei, Favoritul seû de la telegraf avea o rolă politică și o funcție. Un bal ce se dade la Consulat și unde portretul mare al acelui favorit fusese espus, făcu un mare scandal în Bucuresci. Acest om fuse singurul dat în judecată de revoluție. Cei alți fiind rudiți cu conspiratoriî. Dar curtea îl aquită, după un an de arest preventiv.

Cuza nu credea în devotamentul armateî precum o esprima. Întrebat într'o zi de unu din amici seî dacă este sigur de armată, respunse: „nu știu.“ Și cu toate acestea nu făcea nimic spre a se asigura. Părea nepăsător de inamici seî politici. Se espunea a-dey sea óre singur prin grădinî și pe strade. Nic o dată nu 'i se întîmplă nici un atac.

Când ministrul pune un fel de contribuție pe o mică parte din salariul funcționarilor,

el oferi o mare sumă din lista civilă, care sumă o destituă pentru cumperătoare de arme și pentru încurageri literare. El primise și o făcu. Nu iubia mai mult artel frumöse. Când ministru făcu un concurs pentru pictură, unde se depuse premii artiștilor romău, refuă de a încuviința a se cumpera tablourile. El dete însă o prefectură unu poet Baronzî care scrise și îi trimise o fabulă *Cănele și Pisica*. Din contră pe jurnaliști politici, apărători ai guvernulu, îi încărca de subvenții pînă a le crea o viață de lus, însă din fondurile Statulu.

În tôte Duminecile chiăma la curte pe toți membri curților și tribunalelor; îi trecea în revistă și le spunea daca aũ lucrat bine sau nu. Dar acēsta nu ținu mult. O dată pe săptămână primea petiții la minister, dar și acēsta încetă mai târziu

Ade-ea da baluri iarna, ura baluriie; dar ceda la cuvinte de apropiere cu societatea și cu încuragiarea comerciulu capitalei celulu mic.

El sancționă pensii chiar pentru adversari sei politici, pe cari pe alt terăm îi combatēa.

În discursurile sele politice ce le dīcea în sala tronulu, scrise de ministri, după ce le citea, apoi adăoga de la sine vorbele de fală și mărirea nației.

Ținea mult a'și crea simpatii între Români din Ardeal. Pe Serbi îi tolera, pe Greci nu îi iubia. El îi credea că vor liberarea lor de Turci, spre a se face adoa-și ei însuși tirani peste cele alte poporații. N'a vrut a trimite în Grecia aginte.

Presónele dănteului ordin pentru cari simpatisa și nu le părăsia nici o dată, era Librect, Davila, Docan Constandin.

După 2 Maiu schimbă cugetările. O altă curte se deschise nnde venea tótă lumea. Acolo ministri impudici mergeau să 'i se închine, și să primiască ordine. Acéstă camarilă femeiască nu avea o idee politică. Domnul neavând nimic a'î refusa, camerila ordona ministrilor cari nu mai erau numiți de cât prin a ei știință.

Acéstă camarilă și căți va favoriți care predașă țera, ómenii fini și dibaci în lingușiri, care goniți pe uși, reintrau pe ferestă, născocitori de sciri de conspirări a perdut pe Domnul Cuza. De cum ea începu, se simți o mare schimbare chiar în caracterul Domnului. Tótă curtea cu ei. De aici se numiau si se destituiau funcționari, de aici se opria de multe ori acția ministrilor sau se libera. Ce ómenii puteau să înconjure acéstă camarilă femeiască, fără idei, fără scop, dacă nu ómenii cari fac a se deconsidera ori-ce ei serv? Acéstă camarilă era lipită de acel tron, trecu în

regimul pur ce veni în urmă spre a urma același sistem spre al compromite și făcând același trafic cu lucrurile Statului. Acastă camarilă aduse cinismul. Imitatori nu lipsiră. Esemplul de sus se întinse în regiile inferioare. Toți își luaă metrese, de față. Era la modă. Domnul și camerila femeiască cădură împreună. Acastă camerilă împărtăși sorta de fericire, împărtăși sorta de esil a Domnului. Domnul Cuza nu 'și lăsă femea sa legitimă.

Acastă Dómnă martiră îi urmă în esil, trecând cu vederea peste toate rătăcirile soțului ei. Se făcu guvernanta copiilor adoptați. Acăsta era mai mult de cât o virtute. Devotamentul ei era fără esemplu, era sublim.

El lăsă învingătorilor sei un sistem de a governa țera care era voința claselor conchierante în trecut, pe cari el le ucisese; lăsă ómeni sei pe cari îi crease spre a sprijini sistemul atât de combătut de următori lui și a resbuna guvernul lui prin turpitudinile lor. Următori lui piimind sistemul, primiră și ómenii lui, tocmai pe acela cari fusese mai mult criticați în timpul domniei, ei desmințiră ast-fel morala.

Sevoluțiaa dete o proclamație; risipa finanțelor era motivul resturnărei Domnului. Îndată ce resturnători veniră la putere, resturnători și ómenii ai regimului trecut, făcură noi concesii și împrumuturi, făcură și grați-

ficații de câte două mii de galbeni ca să meargă să pledeze cauza revoluției. Un singur om nu primi nimic, C. A. Rosetti. Lista numelor cari primise aceste grații eonrme, se află publicată în Monitor.

Eraū printre dînși chiar ómenī malađi duși la băi, cari puimīră acēsta mare sumă, sub cuvīnt că aū să sprijine cauza.

Cuza numai era, alți veniseră, dar sistemul regimului trecut rămăsese dupe dînșul, și va rămărea, precum dicea Domnul Cuza, pe cât va trăi generația de astă-đi divisia era în partide contra una alteia, cari nu aū nici una principii, afară de roșii, și care lupt numai ca să vie la putere spre a urma sistemul de umilirea țerei. Criticile cumpărării casei Bărcănescu, se repetă prin cumpărarea casei Davila se făcu schimburi trei locruī pentru un loc etc.

Vicariul Mitropoliei dat în judecată pentru neorīnduleli cu plata ómenilor de la monastirea Snagovul, fuse apărat prin ordine verbale. Ministrul din āntru fiind interpelat în consiliū de față cu Domnul, că M. Sa Domnul a ordonat acēsta. Unul din favoriți directori Davila cari formaseră din direcții ministere a parte și Stat în Stat, care de la minister a încuviința plata unei mari sume de bani la nisce vīndători de mărfuri, conrtact fă-

cut fără licitație și fără motive dovedite de urgență, articole scumpe.

Eu refuz de a plăti. Domnul Cuza, mă chită și 'mi dă să plătesc îndată, refuz. Pe când eram la cameră, Domnul chiamă pe directorul ministerului Zane la palat și 'i dă ordin a subscri actul ilegal spre a fi plătit. Directorul refuză, nefiind imputernicit de ministru a subscri, fuse destituit, prin influența favoritului.

Din partea lor miniștri diferitelor ministere cedaă patridelor, favoraă pe adeverați culpabili când eraă de al lor, și trimiteă înaintea judecătorilor numai pe aceia care nu aveaă simpatțiile lor numai ca să-i lovască. Tribunalele îi achitaă, căci de mai multe ori nu găseaă cuvinte de condamnare, dar le ucideaă cariera, acesta se face și astăzi precum vedurăm mai multe exemple.

Lumea vedu înălțându-se un palat. Se aduna să îl admire, mai ales că se lucra cu soldați. Fie-care dăcea că este palatul Domnului. Era palatul unui favorit care nu avea de cât două mii de lei pe lună din serviciul său. Amici Domnului îi spuseră. Domnul îndoi protecția sa pentru favoritul său Librect. În Constantinopol, Abdu Megid trece o dată pe Bosfor și vede înălțându-se un palat pe malul Bosforului. Întrébă cine îl clădesce. „Direc-

torul telegrafului, 'i se răspunde omul casei Măriei tele.

„Să 'i se ia funcția, ȳice Sultanul. Nu se clădesce palate din nisce mică salare.“

Directorul se destitui.

El fuse supus la o comisie de anchetă care descoperi o mare risipire de bani Statului. Óre nu eram noi mai înapoi de cât turci, când favoriți nu aveau nici o pedepsire pentru abuzurile lor și când ca se scape favoriți care își fac case și moși, diu lefi mici, se dau judecării ómeni săraci și ne vino-văți?

La facerea palatului seú, faboritul nostru ceru materialul ce se afla pe piața Sântului Ión, de la ministru de culte. Refusă a 'l da, fiind avera Statului. Favoritul se plânge la Domn; Încestiunea pădurilor vărului seú cu santele locuri se purtă cu demnitate.

Era scrupulos pentru persóna sa. Domnul Cuza, n'a luat de la Slat de cât lista sa civilă, el avea oróre de a face ce făcură uni din Domni trecuți. El fuse unul din Domni care se duseră din țeră fără avere mare.

După mărturirea D. N. Crețulescu, uu domn ȳicea că este o crimă arăda Statul numai atunci când se ia și nu se dă. Când se ia și se dă, este un cuvânt de Stat.

Acolo unde societatea prin datine. prin călcarea legilor. face din ea însăși un obiect de

pradă pentru tirani ei, pe lângă ea se introduce tot-d'a-una calomniile prădătorilor opriți în abuzurile lor de oameni integri. Acele calomnii se vărs pe cei onești. Domni și miniștri sunt supuși, ascultând calomniile, a face mari nedreptăți; însă este o nedreptate mult mai mare: aceea de a lăsa a se face pradă și de a se sprijini pe furii de a recompensa săi lovi pe oameni de partidă, care interese nu admit nici adevărul nici dreptatea, nici meritul altii. O societate unde se fac asemenea lucruri, numai există pe principii de morală. Constituție, legi, sunt o minciună. Nici un guvern nu se poate susține prin toleranța viciilor. Curând săi mai târziu că a plăti tributul său legii morale. Acelei divinități care este viața, lumina, dreptatea, adevărul, tot-d'a-una triumfătoare. Dar nu a fost durere pentru nație mai mare de cât atunci când partidele, resturnând un regim de pradă cu favoriți, cumularzii, nepoții; ranele țerei crescure se puseră cu sistemul acela continua.

Noi nu combatem aici oameni ci sistemul. Oamenii se schimbare. Sistemul remase tot-d'a-una un mijloc de guvern.

Va rămânea pe cât va trăi această generație, dacă cea viitoare nu va face a se regreta trecutul, dacă instrucția morală și politică nu va intra în sînul nației ca să schimbe dati-

nele, dacă nația va suferi guverne imorale.

De unde veni că acest abus nu are îndreptare? Aū fost ministri cari aū voit a lovi acest reū. Ei aū cădut în luptă. Opinia publică nu 'i a sprijinit. Aici este cauza reului. Cel ce pradă țera sa, și ajunge prin despoerile ei, la o poziție de avuție, este bine vedut de societate, înconjurat de stimă și de amóre, chīamat a lua parte la lucrurile publice. Și ceia ce este trist este că e bine vedut de aceia ce cărmuiescu. Sunt serbătorit ca eroū și salvatori ai patriei. Bătrīnul îl întinde mână căci se vede într'īnsul. Muma îi surīde cuge.ând la fericirea fie-sei când ar împărtăși fie-sa cu acest om prădile de la țéră. Guvernul îl teme. Lingușitori îl laud. Partidele și 'l disput. Omul onest remase pur, este desprețuit, este calomniat de furī ca fur.

Orī-ce om onest pare un inamic al societăței. Unde omul onest este desprețuit; nația nu este onestă, a dis un mare scriitor. Adeverul este că tóte națiile cari cređură că pot să trăiască fără morală, periră, acésta e un bine,

Tóte națiile în lume fac sacrificiī pentru interesele lor publice, în aur, în sânge. Pe fie care an sângele lor se varsă pentru apărarea drepturilor și libertăților naționale căci fără aceste sacrificiī, o societate nu póte a se bucura de nimic. Sunt însă popóre unde ó-

meni nasc în sînul patriei ca vermi destruc-tori ce nasc în sînul unui fruct spre a-l de-vora.

Cău l de mai mult timp am cercetat ce au făcut pentru țeră cei chiămați să o cărmui-ască și ce a făcut sărmana țeră pentru ei: nu numai că n'am găsi nici o proporție, dar încă am dovedi că n'am făcut de cât să devorăm tot ce era în această nație, elemente de viață, de putere, de mărire de virtute, de fericire.

Juvenal scrisese nisca satire în timp cîde-rei nației române. Cesar îl esilă în fundul Egiptului dându-i o funție mare. Miniștri nostri 'l ar fi trimis la pușcărie. Acest sati-ric ne amintă, apropo de spoliații, de tole-rința ce se da celor cari hrăpiau Statul; a-necdota unui Cesar care pusese pe plimbă-tori un imposit. Acel imperator, întrebât de fiul seî pentru ce a pus un imposit pe ase-menea obiect, imperatul care priimise în aur în cea di impositul pe orduri, arată fiului seî aurul și îl întreabă dacă miröse. Juvenal dice că de cînd e această nerușinare în lume, lumea nu întreabă de unde ai căștigat averi; ea tot ce va să scie, este să ai averi.

Se imputa Domnului patima jocului. El nu mai juca alt de cât jocuri ordinare cu amici de cînd se numise Domn. Îl acusaî de mîndrie. În casă era fôrte amabil cu toți. Îi pu-

nea pe toți să ședă, le permitea să fume, să riță. Îl acusaă de beutură nu bea de cât apă la masă și un licuor după masă. Îl acusaă de patimă pentru femei. Nu a despărțit nici un bărbat de femeia sa, nu a făcut să plângă nici o mamă pentru fie-sa răpită. Femeile cari alerg după suverani, sunt de acelea cari au pierdut cu alți ceea ce se tem a pierde cu suverani. Când suverani fac dintr'o femeie o camerilă, atunci este reul.

Nu avea nici o îngrijire de persoana sa, respingea căutările doctorilor. Nu credea în medicină ca într'o știință, nu lua medicamente. Dicea adesea că medici îi sunt mai trebuincioși ca ministri politici de cat ca medici. Pe rudele sele de aproape nu voia să le întrebuințeze în serviciul public și le ținea cam depărtate.

El făcu mai multe casarme și edificii pentru spitale.

La alegeri nu permitea minisirilor mijloce de violațiune, cum vedurăm în zilele din-urmă. Afară numai după 2 Maiu. Schimba îndată ministerul când faptele lui făceau din el de un obiect public, ceea ce îl făcea protector.

El nu opri în țară intrarea foștilor Domni ai țerei. Îi încurajă chiar a veni. Nu esilă pe nimeni peste hotar. Arnota nu fuse sub a sa domnie ceea ce era menită să fie de funda-

torul ei. Dar în temerea sa de acțiia familiei Brâncovenesci, luă veniturile monastirilor ce purtau acel nume și îl dăde statului. Neținând compt de cei cari îl făceau servicii, îl anărau, căci credea că toți au un interes material sa aștepte, nu ținea nici rancună contra celor cari îl combăteau și lucrau contra sa. Avea mai multă stimă pentru adversari de cât pentru partișani, chiar atunci când lua masca ipocrisiei.

Domnul Cuza era de stat mijlociū. Avea părul blond închis. Ras la față. Fruntea largă. Peptul larg. Privirea inteligentă. Scutit de pleșuvie. Talia dreptă; dar când pășea, avea în mers ce-va ce nu era drept, ce se tăra. Fuma neîncetat, bea cafea multă. N'avea patimă nici pentru cai, nici p ntru tablouri de pictură, obiecte de artă; nici pentru mâncări lusoșe, ci numai pentru port-cigări de ambru.

Nici un atentat nu amenința viața sa. Acesta face onóre țerei. Ast-fel se espunea adesea. O dată, surprins în cale de iarnă teribilă și vedând că căreta nu mai pôte merge, se aruncă nóptea într'o mică sănióră și plecă în mijocul nopței. Lupi îl es înainte, astup calea. Postașul ce îl conducea, de o virtute și un curagiū estraordinar, face din biciul seū un fulger cu care, lovind în haită o risipesce și scapă pe Domn.

Domnul Cuza, prin declarația sa în camere prin actul seǔ de abdicare, declară că voiesce un principe străin. Se ȑice chiar că el făcuse cererea acésta la putertle garante.

Domnul Cuza nu mai are de cât un lucru : a lucra ca cetăȑean , pin mijlócele sele , la realisarea ideilor mari de unire a tutulor Românulo. Domnul Cuza este ca toȑi cei-alȑi Domni detronaȑi, acum numai nisce figuri istorice.

Domnul Cuza nu lăşă în urma sa o partidă de ómenı cu principii, ci căȑi-va ómenı pe cari 'i-a încărcat de favoruri. cari. il trădară.

Am mai ȑis unde-va că Vodă-Cuza nu privia clerul de cât ca o poliȑie a guvernuluı. Religia pentru acest filosof era o fabulă, precnm, pentru filosofi scólei actuale , dogmele sunt nisce fiicȑi.

În urma cererilor reiterate din partea cleruluı spre a 'i se îmbunătăȑi sórta , Vodă-Cuza dorıa a se face ce-va pentru cler. Clerul se simȑla căȑut şi cerea mână guvernuluı ca să se ridice. Prin sine însuşi nu mai putea nimic şi nu înȑelegea nicı reul de care suferia, nicı ce trebuia spre a vindeca reul. Biserica se va vedea părăsită de sprijinul public. Când inimile se corup ast-fel în cât nu mai există simȑimente de devotament şi virtuȑi, de sacrificii şi speranȑe, societatea se

disolvă, națiile ele înseși nu mai au spre a se sprijini de cât varga de fer a despotismului. Ast-fel clerul pimi a se robi guvernului. Nația abdică dreptul seü.

Biserica Română, aliată ou statul, devenise o poliție în serviciul Domnilor tirani din trecut, căutând scăparea sa când și când la Patriarhia ecumenică, sclavie nu mai puțin dură de cât aceea ce încerca de la guvern. Clerul are o misie sacră, a spiritualisa; pus însă la ordinele Domnilor, el își perdu misia. În loc d'a spiritualisa, el materileisa, ast-fel era condiția ce 'i se făcuse. Vodă-Cuza voi să îmburătătescă acest cler. El îl desrobesce de înriurirea Patriarhiei din Constantinopol, dar îl pune cu totul sub înriurirea guvernului seü. Face o lege prin care alianța puterei sprituale cu guvernul își perde condițiile sele de neatărnare, ne mai rămânând de cât în aparință; dar encă, lovind canónele, numea el singur pe epscopi și pe mitropoliți. Domnul avea ca toți despoți mania de a centralisa tot în persóna sa și nu se temu a lua mitra din capul Miropolitului și a pune-o pe capul ministrului de culte. Toți funcționari clerului fuseră numiți d'a-dreptul de Domn prin ministru.

D. C. Bozianu, în Consiliul de Stat, apoi în capul ministerului, elabórá și face a se sancționa o lege în care, prin numirea capi-

lor bisericeî de Domn, facea a se robi cu totul biserica la guvern și a'și schimba marea ei misie spirituală în misiunea unei poliții de Stat. Motivele ilustrului ministru Bozianu erau de a opri pe clerul monacal a se lăsa înfriuri de patriarhul și de propagande ortodoxe slave ce aveau o mare înfriurare religioasă în acțiunea politică a panslavismului. Filosoful convinsese pe omul de stat. Imitând spiritul de despotism al lui Napoleon I.

Amici unității canoanelor cu biserica mamă. împinși de înfriurirea rusă, protestară cu energie contra acestor mesuri. Aceste protestări făcură pe constituantă să declare principiul alegerilor Mitropoliților și episcopilor,

Pe locotentele de episcop de la Budești îl destitui Domnul, căci îl ofensase pe Domn înaintea Dómnului. Mai mulți locuitori din Buzău își trimiseră o depeșă în chipul următor.

„Sub-scrișiți orășanî din județul Buzău au aflat cu durere că pre Sănția sa părintele locotinte de Buzău este destituit ca culpabil de o propagandă în eparhia sa în contra măsurilor guvernului M. S. Domnitorului și care ar fi patronată de către prea sánția sa. Asemenea acuzare ne-au întristat cu durere pentru un bărbat care tot-d'a-una a fost omul ordinii și nici odată al intrigii și al propagandelor de turburare pe care le detestăm

și le v'om detesta ca cetățenii liniștiți și ómeni cu ordin. Ve rugăm dar de a nu ne lipsi de unpărinte care a fost și este respectat pentru conduita sa înțeleapta și devotamentul seú către guvernul M. S.

Sub-scriși cinci-șeci de locuitori, nume puțin cunoscute vedeți opiniunile.

Vení altă denunțare la minister, cu data de la 18 martiú 1864. ce se păstrează încă. Raporturile sale semănaú cu cele ce mai avea ministerul; dar scrise cu multă patimă îl trata cu ignominie: coquetător cu toate partidele amice și inimice a le tronului, jucând în ascuns dupe cum îi cântaú ciocoii. Cerea a se destitui din funcțiunile episcopi creaturile locotenintelui care erau: Protopopul Sava, președinte la consistoru. Dim. Băltăcénu secretar și director în consistoriú Radu Serianu, secretar la episcopie. Ion Costinescu raportor statistic la prefectură. Acestia, dupe raportor propagaú contra tronului din díoa când s'a destituit locotenitele, ast-fel „că sármanul prea sánțit este cădút victima ministrilor Domnului pentru că a sprijinit religia străbuni lor că nu s'a unit în adoptarea călindarului nou *ca să trecă poporul român la catholicism*. La Brăila asemenea propagandă de protoiereú local. Se puie îndată tótă vatra episcopii în dispoziția noului locoteninte. — Vatra a fost luată de destituítul locoteninte

în licitație pe numele lui Radu Serianu secretarul cancelariei episcopiei, cu 11,000 lei pe an când ea în realitate da 3000 de galbeni pe an venit, faceți încă a se lua și locurile ventrii date de acel locotenent, la creaturile lui, căci dacă aceste locuri s'ar pune la licitație s'ar nrinde pe seama Statului mii de galbeni. din pădurea schitului Ciolanu se taie neconținut lemne și se înprăstie pe la alții pentru felurite trebuințe, de exemplu în aceste zile s'a adus la o cărciumă din marginea or. Buzeu, a lui C. Don. nisce furci pentru dulap și alte lemne de o mărime colosală cu carele pădurilor și petrarilor schitului.“

Pentru ceia ce privea imputările sufletesci care putea să fie calomniile născute din certe personale, nu era datoria ministrului a le examina. Ocstiunea materială a budgetului care intra în atribuțiunile ministerului. Se pune pe tapet, se ia pe seama Statului, după anquetă, vatra mănăstirei ce era lăsată cu 11,000 lei pe an, și reîntorce Statului împreună cu alte venituri sacrificate, persoanei episcopului. Acest locoteninte fuse numit în urmă la aceiași episcopie prin mijocierea camariliilor.

Au strigat mulți în contra secularisării acestor averi luate încă în dispozițiunea capilor bisericii. dar nu au știut ce face cu aceste venituri strămoșesci Statul nostru ruinat de evenimente, a putut se revie la viață, să se

sustie ai să dea Statul ast-fel cum îl avem, fără de ele am fi perit, aceste averi sunt destinate a scăpa patria când ar fi în pericol, ca diamantele Romii. Ele sunt lăsate de trecut în favorul viitorului și nu ar trebui să se vîndă pentru acoperirea cheltuelilor bugetare. Sunt multe defăcut pentru în cincirea veniturilor acestora dar trebuie un minister de domenii cu oameni speciali, aduși în adins, și acărui onestitate să nu fie bănuită va produce mai mult de cît venđările lor.

Totă lemnăria de la academie era putredă în cele mai multe camere plafónele se povărniseră; lumea dicea că acea lemnărie era aceia ce servise pentru podul muscalilor peste Dunăre la Ruștiuk pe care o vînduseră la înturnare cu preț scăđut și pe care o cumpărase pentru construirea academiilor. Nu știu până unde póte fi esact.

Se numiră mai multe comisiuni de oameni speciali care tóte raportară starea de putrediciune a lemnelor edificiului aca emii. Se ceru la cameră un credet pentru schimbarea lemnelor edificiului, și o comisie de anquetă să vadă starea academiilor: una și cealtă se primesc. Comisiunea camerei vizită edificiul și îl găsece putred în lemnărie. Statul făcuse contract pentru zugrăveala sălilor, fuse silit să strice, cu óre-care perdere contractul căci nu se mai putea lucra nisce plafonuri ale căror

grindii erau putrede. Entusiasmul membrilor anquetei în contra abuzurilor ce găsiră înconstrucțiune, se răci de odată căci amicil arhitectului deputați în cameră și partisanii al lui Cuza lăsară opozițiunei se credă într'o fusiune cu ea. La care însă se stăruia a se da o soluțiune, energică. Cogălniceanu era Stăruitor pentru darea judecată a D. Orescu Domnul dă un decret prin care arhitectonul se suspendă dintôte funcțiunile sale de profesor, de rector la facultate, și se trimite înaintea tribunalelor. Domnul subscrie decretul, care vine la ministru. Suspendat și dat judecății un rector de facultate, era ceva grav, ceva care ar fi ofilit în ochii națianei și europil scólele române, ar fi degradat demnitatea profesorilor români, nu contra-semnai încă decretul. Vioam a ajunge la un bun efect, prin alt mod. Amicil D-lui Orescu alegară se-l scape acest decret ar fi făcut să lovască cu vestejire scólele române și profesorii în aintea europil, și ațeril, dacă s'ar fi esecutat nu am voit al contra semna pentru acest cuvint, ministrul ce urmă la culte închise dosarul, dar Statul fuse nevoit a cheltuî o sumă fórte mare spre a schimba lemnăria academii. Dosarul este la ministerul cultelor.

Eram sătul de dări în judecați. Se dase fostul Vicar al mitropolii care primise pe un an retribuțiunea monastirei personalului de

la Snagov unde era egumen, și îl aquitase D. Cogălnicenu. Se dase în judecată D. Rîmnicenu dupe cererea comisiunelor pentru disparițiunea unei păduri mîncată de csilo-fag, fuse înlăturată de un serv când astăzi este deputat chemat de guvern sau de opiniune. Am vedut favoriți chiar astăzi, veniți în țară săraci, astăzi milionari din lăfă! dînd în judecată ómenii săraci și onești care nu aũ ce mîncă, și am ȑis că un om onest nu și are patria unde este prigonit de partide și de aceia care voinď să fure, lovescu ómenii ce-ı opresc d'a fura, lucruri ce se face astăzi chiar, directorul scólei de medicină care nu era supus la socoteli, și forma Stat în Stat, și pentru care Domnul ordonă aı se plăti un contract ilegalu guvernului Stirbei care despoiese pe moșneni și care sub Domnul Cuza în deșert venisă a se plînge nu le permise nici apelul la tribunale.

Nu mergea nimic înainte înregie. Se cheltuise încă sub regimul căimăcămii un milion doă sute mii lei pentru un grajdiiu la mitropolie, tóte edificile și grădinile ce se făceau în regie, încă de mult timp, fătau puł pe lîngă dinsele pentru aceia care privegheau la alor construire; fără cea mai mică pudóre despre bănuelile ce ar fi putut da. Siguri de nepedepsirea ce o dobîndea prin servilism și tîrîre, acești istrioni, nu aveau nici un res-

pect pentru opiniunea publică, intrați în funcțiunii săraci, doi trei ani, înălțau case, cumpărau moși. Orî ce demnitate părea o mină dată în explotație celor care dau mai mult în fidelitate la opartidă ce venea la putere.

Cea din urmă îndreptare ce se făcu acestor condiții, fuse alegerea capilor biserici. Acest principiu asigură neatârnanrea capilor clerului de guvern, dar bisericei nu dăte nici o garanție. Administrația remase a guverului. Ministru cultelor se face mitropolit.

Guvernul Bisericei române luă formă de alianță cu Statul. Statu trată cu el ca putere cu putere. Pentru drepturile guvernului în esercițiul care hotăra sôrta bisericei, biserica trimitea de drept în senat pe capi bisericei. Acastă bucurare de drepturi nu ridică biserica.

Ea o aservesce guvernului. Căci pentru avantajul de a trimite pe episcopi de drept în senat, biserica se robia guvernului și alegea capi, de guvern, își subordina guvernului numirile sale în funcții administrative, abdică la dreptul de ași da în seminare instrucție religioasă, își perdeă dreptul de administrație a bisericei, și devenea o uneltă servilă în mânia tiranilor, perdënd, cu autoritatea, sa, prestigiul în nație. În aceste condiții de alianță, clerul nu are facultatea a da seminarelor programele sale. Ucis ast-fel în

instrucția sa și deturnat de la misia sa, clerul se slăbește neîncetat și neîncetat cădând în ignorință, uită misia lui d'a spiritualiza. Prin acesta materialismul făcea mari pași în inimile Românilor și prepara o stare de cădere. Căci suntem datorii viciurilor și lașităților noastre. Biserica prin alianță cu Statul s'a lăsat mai puțin preocupată de misia sa. Prin separarea sa de Stat, prin libertatea sa, se va ridica.

O separație completă nu se poate face d'odată; dar mai multă libertate se poate da Bisericii române atât în organizarea sa, cât și în administrația sa. Sinodul făcând bugetele clerului în toată libertatea, episcopi administrând liberi și supuși la controlul sinodului și la inspecția ministrului, episcopia se lua după canoane, toți funcționarii bisericii numiți de biserică, seminarele reduse în adevărate școli cu o educație religioasă, spirituală capi biserici aleși de clericul, și mirezi sinodul compus de clericul: ar fi singurele mijloace de a ridica clerul la înălțimea misiilor sale.

Ce pasă guvernului de dogme, de canoane, de disciplină. În mâna despotului la o nație ce nu merită de cât despotismul, se face un mijloc de guvern. Nu este tot astfel la națiile luminate cari se bucur de libertăți. Aici, în guvern, biserica nu are nici un rol. Am voi să ne spuie doctori cari au aservit guvernului Biserica română, ce ajutor au pu-

tut afla în alianța sa cu Biserica? Și mai ales ce a voit a face din o asociație liberă cu misie divină, de cât o poliție?

Se pune înainte usul în trecut, de câte ori guvernul introduce în altar autoritatea sa: Domni cu divanul alegeau pe episcopi. Acest us era abus al Domnilor tirani din timp de barbarie, ce se serviau cu biserica ca să exploateze conștiința sclavilor în favoarea lor. Să luăm din trecut faptele de arme ale victorilor stremoași, dar nu datinele; erau ca legile de atunci, legile erau barbare și tiranice.

Regimul care poate să înlăture pedicele puse principiilor de libertatea cugetării este acela care lasă la toate asociațiile religioase grija de a se reglementa și administra singure fără intervenția Statului. Unii resping această libertate dicând că Religia va peri sau va declina când s'ar lăsa fără tutelă, că Statul va avea să se temă d'a fi amenințat de puterea spirituală, temeri deșarte!

Libertatea nu surpă religia, ci o garantează. A sprijini religia puind-o sub protecția guvernului, este a dovedi că religia n'are putere vitală prin ea însăși și nu poate trăi de cât prin protecția autorității civile. Atunci mai e trebuincioasă? Cei ce sunt de părere ca religia să fie protegiată de guvern, sunt inamici ai religiei. Religia nu este făcută spre

a servi de instrument despotismului și spre a duce pe pórele ca pe turme de vite. Ea este în natura omului, și dacă nu ar fi în natura omenescă, dacă nu ar avea altă misie de cât a face o poliție a guvernului, atunci nu vedem pentru ce mai trebuie, căci polițiile mirene sunt mai inteligente mai practice.

Natura omului aspiră la ideal. Chiar selbateci aũ o credință sub forme barbare și grosolane. Religia supusă guvernelor, dicea un autor, este ca arborul căruia fôrfece unui g ădinar nebun îi dă forma ce vrea el, pe când religia liberră este ca arborul ce crește în plină libertate.

Orî ce guvern urasce mișcarea cugetărel și mișcarea simțimîntelor, căci vede în ele element de discordie; dar religia robită la Stat, se face un fanatism, fără idei. fără misie. Orî ce Stat protege un cult, merge la ipocrisie. Se servă cu religia Statului, ca să amăgiască credințele în socotéla intereselor se.

Guvernele, ne avënd fapte, se sprigin pe religie. In ast-fel de condiții de servilitate ale religiei, religia nu mai este o afacere de conștiință, ci de cuviință. Când biserica va fi liberă, nu mai atunci profesia religiei va fi un adevăr, preoți vor fi cu inima pentru ea.

Legea lui Cuza recunósce neatárnarea bisericei Române de biserica mamă, dar ca le-

gea ce regulează biserica rusă, făcând pe Țarul patriarh.

Ea încuviință însă cu biserica aceea unitatea dogmelor. Teologi dau numele de dogme la o propoziție ce nu cere a fi dovedită, ci numai credută. Acesta nu o admite filosofia academiciilor. Dogmele sunt de credință divină. Spiritul cel sânt, după biserică le-a înșuflat apostolilor. Se poate schimba forma, fondul nici o dată. Biserica românească neamărnă de biserica mare sub raportul disciplinei și administrației sale.

De aici trebuia să nască cestiia canónelor. Unitatea cu biserica mare în cestiia canónelor era imposibilă, din cauza alianței ce avea biserica Română cu Statul care în timpuri din urmă avea o constituție. Deci, principiiile constituției în multe puncturi erau incompatibile canónelor. De aici născă cestiia: ori biserica română să urmeze alianța sa cu Statul, și atunci cată a sacrifica canónele; ori admitând unitatea canónelor să se separe cu totul de Statul politic. După legea lui Cuza Biserica română se alia cu Statul, și înlătura canónele câte erau contrarii prin cipiile constituției. Poziția bisericeii noastre nu avea de cât două căi: — a primi unitatea canónelor cu biserica mamă și a se separa de Stat. sau a urma alianța sa cu Statul și a înlătura canónele.

Legea lui Cuza urma alianța și înlătura canónele ca incompatibile cu constituția patriei, în multe privințe. Și aici avea dreptate D. C. Bosianu.

Canónele sunt legile bisericeî și hotărârile sobórelor generale, regula credinței și disciplina bisericeî. Unele din aceste legi se urcă la originea Cristianismului și se numesc: Canónele apostolilor. Biserica latină admite cinci-șeci de canóne. Biserica mamă din Constantinopol are opt-șei și cinci, cele din urmă fiind privite ca apocrife și părând d'o origină mai noă ca constituțiile ce port numele apostolilor. Tóte acestea formează dreptul canonic.

Mai este un canon, aceea parte a liturgiei ce urmează prefața pînă la comunicare; mai este încă canonul scripturei sante adică catalogul cărților ce compun testamentul vechi și nou. Canónele ce creștini primară de la Evrei nu țineau cărțile lui Ester, Tobie, Iudita, lui Baruc, ale bisericeî, ale înțelepciunii, ale Macabeilor. Aceste cărți se primară în al 4-lea secol cu epistola sântului Pavel către Evrei. Se dcosibesc cărțile proto-canonic și deftero caonice.

Biserica română desrobită de patriarhie, fuse aservită gavernului Român, după, această lege. Cu separația bisericeî nu ar fi un pericol pentru Stat, dar va fi un mare avanta-

giu. Țântu va scăpa Statul de cheltueli și de o muncă deșartă cu administrația bisericeî. Guvernul nu trebuie a interveni în nimic în afacerile bisericeî, nici spre a oprima, nici spre a protegea. Biserica va face tot conformându-se legilor și regulamentelor polițienesci de înisce publică.

Adversari libertăței pretind că acesta ar face stat în stat. Bisericile nu formează stat în stat sub regimul de libertate, ci sub acela de alianță cum este astăzi la noi. Astăzi este între guvern și biserică o alianță, acesta însemnează un tractat între o putere cu altă putere; tratând cu o biserică se recunoște că ea este o putere asemenea guvernului, și că această putere este atât de temut în cât Statul îi dă arme. Deosebită de Stat, biserica, eră subvenția hotărâtă cu care se administără singură și se gătesce cu totul în terimul ei religios, pe terimul propagandei spirituale.

Biserica catolică din România, biserica protestantă, havra israelită fiind libere și separate de orice alianță cu Statul, făcându-să ele Stat în Stat? Ele s'ar fi făcut când Statul ar fi tratat cu ele ca puteri.

Nu ne este temă de revoluție contra Statului. Pentru ce ar conspira, să facă un guvern teocratic? Acesta nu mai este în spiritul seculului. Conspirațiile sunt nisce basme într'un Stat unde domnesc libertatea, ins-

truția și indestularea. Deci numai guvernele cari nu vor libertate, instrucție, industrie, nu vor libertatea bisericeî. Conspirațiile se fac la popóarele sclave. Unde omul este bine, nu se revoltă. Vreți a opri conspirațiile, respândiți luminele și indestularea, ca fie-care român să cugete, să judece pur de a desvolta și onora munca.

Când un popor nu scie a aprețui fericirea sa și preferă tirania la libertate, ignorință la instrucție, legile timpului de mijloc la drepturile omului, perderea aceluî popor nu este regretabilă. Piară dacă nu merită a trăi.

Sistemul de a se amesteca Statul în biserică este un sistem nefericit, căci stinge cugetarea, fură simțimentului religios neatârnairea și demnitatea și viața adevărului; ține o luptă continuă între cele două părți contractante și opresce Statul de a se consacra la misia sa, biserica de a spiritualisa, de a consola, de a întări atrăgându'l privirea către cele pămîntesci.

Libertatea bisericeî o vom avea atunci când vom avea un guvern liberal și când nația va avea voința ei și va înțelege ce este libertatea cea adevărată.

Din momentul ce această alianță s'ar rupe între Stat și biserică, biserica ar deveni liberă a recunósce pe cine va voi de cap al religiei ortodoxe: pe papa, patriarhul său pe

marele rabin. Statul Român ar fi indiferent, din momentul ce capi clerului nu ar mai fi represanți bisericești aliați cu Statul, și cari astă-zi, aliați, dacă ar pune biserica sub patriarhul său papa, ar aduce călcarea drepturilor Statului; dar odată senarată, Statul nu ar mai avea de dreptul, a fi gelos de alianțele bisericești.

Domnul Cuza arată o mare ură de a se pune sub jugul unei singure femei. Ast-fel Dômnă sa legitimă nu avea nici o parte în lucrurile publice. Acesta nu era un bine. O femeie legitimă și plină de virtuți care nu tremura a împărți răspunderea tronului, nu putea nici o dată face reu. Nu este tot ast-fel cu o femeie ce face tot ascunsă. Unui Domn 'i-aș fi tolerat a face pe Don Juan mai bine de cât a face pe Ludovic al XIV-lea.

O femeie, în persôna căruia un suveran confundă persôna sa, devine adevăratul suveran, fără răspundere. Curtea trece la dînsa. Viciurile, aici acoperite, au bun joc. Suverana ocultă face tot reul ce suveranul tremură să facă.

Traian cel mai bun din Cesari Romei avea minioni. Roma trecea peste aceste slăbiciuni, pentru faptele mari publice a le suveranului. Aceste slăbiciuni nu loveau în nimic interesele publice. Când însă femeia sa descise sînul junelui Adrian pe care îl făcu

moștenitor al tronului ; când acest om devine Cesar și prin această influință lovesce libertățile poporului, poporul rege, uitând turpitudinea lui Traian privat nu uită pe a-lea ale Plotinei. Traian se avilise, fără a lovi interesele publice. Plotina se prostituase, spre a face-nefericirea publică.

Faptele mari ale lui Traian au înecat cu strelucirea lor slăbiciunile private ale divinului suveran. Istoria nu va vorbi de Cuza pentru slăbiciunile sale. Ele vor fi înecate de desrobirea poporului de clacă, de unirea țărilor, de darea drepturilor politice la cei mai mulți Români, și dacă îl va muștra câte o dată serios, va fi numai atunci când se va aminti că nu și-a vărsat sângele pentru unirea Românilor cu Transilvenia și nu și-a terminat dăruirea, ucis pe pavăza sa în bătălie.

Domnul Cuza nu îi placeau manifestațiile cu faclă, râdea de cei care le făceau, și le puneă tot-d'a una pe comptul desinteresatei amabilități a poliției. Când fusese arestat în casa lui Ciocărlan și când trupe de popor cari îl conducea toate guvernele ce venea unul contra altuia îl insultară prin stăig te, Domnul știind cu ce mijloace se căpătau ovațiile, se consola negreșit când primia insulta. Avea vorbele crude când se necăjia. Când ministerul Catargiu dăde fâlmăsa demisie: „*Măria Ta a refuzat*,” Domnul Cuza, vedând pe a-

cest ministru, intră într'un fel de mănie în conversația ce avu cu capul reacției. Pe când acesta îi dicea că nu sunt departe de timp când boeri sciaū a'și face datoria : „ — Când Domni băteaū la falangă pe miniștri, respunse Domnul. Îmi pare bine de amintire. ”

Domnul adoptase maniera lui Napoleon I^{II} de a adresa scrisori către capul cabinetului.

Una din cele mai teribile fuse aceea către Catargiu prin care date un pecetluit D-lui Brăiloiu. A doa către D. N. Crețulescu prin care se plângea că din neveghierea miniștrilor sei, s'aū tolerat în cele d'ănteiu funcții ómenī nedemni. La cameră o dată, terminând discursul și auđind pe D. D. Ghica dintre aspiratori la tron, fluerīnd, apăsă pe c le din urmă cuvinte energic și bātu cu mână sabia. El avea multă iscusință, petrundere și fineță. Espresie a clasei II din Moldova, el dăte guvernului țerei o formă mai democratică dar nu mai corectă. Pporul se simțea în el sprijinit.

El rīdea de toți amici sei cari voiaū a veni la minister.

Rīdea de miniștri când vorbeaū limba francesă în afaceri. Pe D. Iliescu care îl explica în limba francesă coprinderea unui referat îl întebă : limba română saū francesă vorbea mai bine ?

Beizadea Scarlat venī lă palat cu peptul

plin de decorații, Domnul ȕerindul prin ușa întrebacine a venit cu Crăciunul ca să'i dea ce-va.

Nu permitea nici unui ministru să devie o voință, și nu îi refusa liberul esercițiū, pe cât Camerila nu intra în afacere. Înainte de 2 Maiū scria lui Librecht: „Ține socotélă de ministri. Ei sunt consiliari tronului. Ei sunt responsabili.“ Dupe 2 Maiū, schimbase tonul, ȕicea ministrilor: „Țineți socotélă că tronul este răspunȕetor.“ Ōmeni cu cari se servia în politică și nu se bucurau de o bună reputație îi primia în secret, îi încărca de favoruri și amabilități; dar nu'i chăma nici o dată la masă. Nimic nu'l întărita mai mult ca schimbările ministerelor ce era silit a face. Înainte de a forma noul minister suferia ca, o mamă înainte de a nasce pruncul. Ministerul o dată încropit, era voios.

Reputația ōmenilor mari spăndură de talentul scriitorilor cari au transmis, memoria lor la posteritate, — ȕicea Domnul Cuza câte o dată. Scriitori la noi sunt înrolați în partide și ocupați a face caricaturile ministrilor. Ast-fel că nu mai sunt citiți de public. Toți suntem espresia timpului nostru.“

ai plăcea să îndatoreze pe acela spre a'i face ai sei.

Era lipit pe lângă Domn un grec. Acesta părea a se bucura de multă simpatie lângă

Domn. El luase în companie cu un călugăr grec mai multe moșii monastiresci în arendă pe numele lor, atunci când călugări greci le arendaă. De mult timp nu plătise arenda. Ministrul pune sechestru pe venit, îl ridică, după rugăciunile lui, vedându'l atât de bine lângă Domn. Când el se ruga, Domnul dicea ministrului a'î face satisfacție; dar în parte îi dicea a'și face datoria.

Ministrul de externe, amic al grecului, chiar în consiliul de ministri blamă pe ministrul Cultelor că nu favoră pe grec, adăogând că ast-fel e voința M. Sele Domnului. Ministrul de culte respuse că recunósce legea și nu voința Domnului. D. Steeghe se indignă și puse tótă hotărîrea a depărta pe grec după moșii. Venise la minister un arendașu ce se plânga că a plătit arenda la grecul favorit, de la care arendase moșiile, și că ministerul 'î pune sechestru spre a plăti. Acesta scăpă moșiile și confundă pretențiile favoritului.

Domnul se vedea adesea nevoit a plăti de la sine stricăciuni făcute de favoriți sei. O dată se jucară în cărți de un favorit, trei mii de galbeni destinați pentru o scólă de la Halki, ceruți de Francia. Domnul îi plăti din cheltuelile călătoriei sele. Spre a atrage credința ómenilor, nu conta pe interesele de principii, ci pe interesul material către persoane.

De aici atăta tolerință pentru uniî. Soluția acestei teorii este dată de mult: credințele sunt mai tari de cât aurul.

Unde erau la 11 Februarie toți acești favoriți pentru cari, ca să'i mulțumescă, Domnul tolerase a se înlătura legile. Uniî îl pă-răseau alții îl trădaû.

La balurile sale ce erau splendide, nu veniaû de cât fôrte puține familii din clasa aceea ce prin imitație își luase rola nobleței din Saint-Germain din Paris. Nobleța de nascere nu a esistat la Români. Instituțiile lor încă de la început aû fost democratice. Singura aristocrație ce aveaû, era aceea a funcțiilor, pe viață. Numai numele și averea aveaû ereditate. In timpi mai vechi nici numele de familie, căci toți se subscriaû cu numele de botez și cu rangul, ceea ce dovedesce că numele de familie nu avea nici un prestigiu. Acéstă noblețe neereditate privia în Domnul Cuza un gâde al privilegiului ei. Nu mergea la balurile sele, nici la mesele sele. Invitați, uni respondeau că sunt lăncezi, si eșiau séra la teatru saû se plimblaû pe strada spre a û veduți.

Clasa a doa care de la un timp prosperase atât sub raportul material cât și intelectual, domnia in aceste serbători, dând lucrului o formă și o strelucire nu era încă cunoscută. In timpi domnului Bibescu, la un bal,

oficieri de serviciu priimiră damele de clasa întâi și le duseră la un capet al salonului, pe cele de clasa doa le primiră și le duseră la alt capet al salonului, ast-fel balul se împărți pe clasele politice. Căți-va bărbați, supe-rați de această preferință insultătoare și stupidă, plecară cu soțiile lor. Acastă clasă era resbunată în balurile Domnului nivelator de clase. Era chiar crudă. Din aceste cauze clasa întâi era rezervată. 2 Maiu a făcut mare schimbare. Pentru aceea are partiđani și adversari. Credem că este locul aici să aruncam câte-va vorbe acelora cari combat încă acea epocă de egalitate de drepturi. Am auzit prin cluburi, chiar în camere ómeni cari în timpul regulamentului și sub censtituție erau desmoșteniți de drepturi politice, făcându-se eco al vechilor lor tirani, făcând o crimă din principiile de la 2 Maiu. *Românul* a restabili bine lucrul acesta. 2 Maiu și 3 Maiu 2 Maiu era libertatea țeranilor, egalitatea drepturilor politice; 3 Maiu era despotismul, camerila, favorul, risipa averei Statului, arbitrarul, cumulum funcțiilor. Eără acele principii ce le blamez, acești ómeni nu ar fi intrat în camere ca deputați și senatori, n'ar fi fost nici alegători, n'ar fi fost priviți astă-đi de stăpîni lor; și ca să pótă dobîndi drepturile ce le-aú dat lor 2 Maiu, ar fi fost nevoiți, precum s'a veđut, să își creeze aver-

mincinóse, cu alte vorbe să vie a apăra în cameră drepturile patriei, libertatea, dreptatea, morala, prin mijlóce imorale, prin acte mincinóse. Pînă la 2 Maiū numai cei cu venituri de patru sute galbeni, cu capital de şese mil galbeni şi mari proprietari erau cetăţeni, aveau dreptul a se ocupa de lucrurile patriei lor. Cei-alţi toţi erau desmoşteniţi, erau proprietatea celor avuţi.

Vodă-Cuza a sfărămat o castă. Egalitatea drepturilor politice era pusă, precum am vedut din scrisórea D-lui Negri, încă de la 1861 sub ochi Puterilor garante.

Constituţia a mai restrăns acest mare drept. Acest pecat este pecatul seū. Să trăiască sufragiul universal Român! pînă nu vor fi toţi alegători nu vor înceta d'a fi proprietatea claselor. Dacă vă este frică că guvernul să nu facă alegerile prin glóte, cine ne opresce d'a face o lege prin care guvernul să fie cu totul înlăturat din eserciţul alegerilor? Cine ne opresce a face alegerea liberă de puterea esecutivă? Cine ne opresce a da poporului instrucţia şi educaţia politică pe care chîr astă-đi 'i-o oprim? Cine dacă nu doctori regimelor usate şi turmele de nepăsători pe a căroră ignorinţă aceşti doctori vechi şi noi, 'i-aū aşedat dreptul lor? nici doctori, nici nepăsători nu sunt naţia română. La naţie ne adresăm.

Domnul era încredințat de un lucru, că sub regimul său nu era persecuții; el înțelegea persecuțiile fapt al despotismului care urmează prada sa prin toate mijocurile, ucideri, despoiri, închisori, confiscări, etc. În guvernele liberale încă este un fel de persecuție, și acesta este cea mai rea căci se învelesce cu legea. Acastă persecuție era de multe feluri; o clasă, o familie, o persoană când nu erau cu guvernul, erau lovite în interesele lor, sau în procese, sau în exercitiul funcțiilor, sau în alegeri. Un om onest, capabil, trebuitor, era persecutat, dacă nu era din cercul acelor care erau servi ai voinței guvernului. Causa reului vine de la noi înși-ne. Într-o societate liberă, persecuția asupra unui om cată a fi simțită de toți și resbunată. Acesta urmădește și astăzi: reul e în noi.

Nepotismul și favoritismul fuseră nisce fructe ce se cōpseră la sōrele constituției, și umplură cu suc lor coru't arborul. Sub regulament, destul era să nască ca să fi ban mare.

Abusul era regulamentat. Lumea se făcuse cu abusul. Mulțumită acelor ómenī din 1848 atât de calomniați, se schimbă lucrul, se făcu legi noi. Dar nepotismul și favoritismul nu seduseră, merșeră cursul lor desvoltîndusă chiar dupe căderea aceluī regim.

Se formă o stare de ómenī fără mustăți în funcții înalte, unde vedeai prefecturile și alte

funcții superioare date la cei ce iaă fetele guvernului, date de dăstre. Aceste abusuri nu se vindec de un Domn, cată ca spiritul public să le loviască prin ridicul.

Lordul Palmerston fuse una dată interpelat încameră că pusese în cele mai importante funcții pe nepoți, gineri, veri sei. „ — În adevăr, răspuse lordul, dar am garanție că toate aceste rude au instrucția și onestitatea. De a fi rude cu ministrul, nu este o crimă care să facă ca ei să nu mai fie necesari, nici să se bucure de drepturi ca ceilalți cetățeni liberi. Spuneți-mi dacă una din aceste rude nu este onestă și capabilă.“ Aici este cestia onestă și capabilă; a nu fi nici una nici alta și a fi numite în funcții mari, este nepotismul, este favoritismul.

Domnul se credea garantat în întru și afară când vedea votându-se sume mari pentru spioni și pentru presă. Spioni într'un regim unde este libertatea presei și partide, nu mai sunt necesari, de cât a veni și a spune minciuni ca să-și ia salariul lor. Presa plătită, vorbește o dată, și când nu sunt fapte, este descuvințată de opinia publică

Ast-fel vedură că de și se votă mai la un milion pentru presă, dupe 2 Ma'i presa străină era tare întărită asupra guvernului. Afară

de acésta este cé-va imoral care nu suferă a se pune în serviciul unei libertăți sincere. Ce sunt necesari spioni în mijocul nostru? Tóte guvernele 'i-a avut. Îi desprețuiesc dar îi păstrează. Dic că'i țin în interesul păcei publice, să cunóscă ce spun persónele influente, să studie simțimentul poporan.

Spionagiul ar fi tolerabil, dice Montesquieu dacă s'ar putea face prin ómeni onești. Se face prin persóne infame, deci lucrul este infam. Spionul se încélă, are urele și simpatiile sele, născosesce și minte. Dar de multe ori fondurile secrete se mănec fără a se da în destinarea lor.

Ce a făcut presa plătită și spioni pentru regimul trecut cu care s'a chieituit sume mari? Opritu-'l-aũ de cădea? Asigurat-aũ liniștea publică? Spusuiaũ adeveneratele opinii a le partidelor? Nu!

Autorul libertăței țeranilor și egalității drepturilor politice, nu voia să dea încă libertatea magistraturei prin inamovibilitate. Când justiția nu era separată de administrație, inamovibilitatea putea să amenințe libertățile publice. Astăzi nu mai există acea frică. În dată ce se despărțiră cele două puteri trebuia să se dea garanțiile de neatărnare cari să pótă scăpa neatărnarea lor reciprocă. Acésta nu sa făcut și justiția a ramas în mână puterei esecutive prin numirea judecătorii, dis-

pune asemenea de judecăți, și atunci nu mai este garanție. Judecățile sunt acte de conștiință, iar nu de disciplină. Judele câtă a fi cu totul liber în apreciațiile sale și inamovibilitatea sa este urmarea silită a acestei poziții. S'a opus tot-d'a-una un singur argument, că judecători sunt încă desvotați de cunoștințe și caracterul de dreptate, și a'i face astă-dă inamovibili ar fi un reu mai mare; dar judecători inamovibili nu sunt ore supuși la judecata Curței de Casație? Cine ar opri pe curte a'i dărâma când ei nu ar fi la înălțimea misiiei lor? Este organizația dar în fața căreia cade argumentul acelora cari 'l pun înainte, nu pentru interesul public, ci pentru arobi justiția ministrului, pentru ca să dispună guvernul de judecători și de judecăți și încă de ce cată să ne ferim: de înriurirea aceluși ministru.

Vreți să aveți dreptate, faceți dreptatea liberă prin inamovibilitate! Ea este sancționată de spiritul public, este în armonie cu natura funcțiilor, este o garanție pentru libertatea și proprietatea cetățenilor.

Senatul a elaborat un asemenea proiect. Retrasu-'l-a guvernul după obicei? Și cu judecători, faceți inamovibili și pe institutori instrucției primare, căci ați făcut numai pe profesori instrucției superioare, și ati creat un privilegiu.

Ori unde judecători se numesc de ministru, unde nepoți puterei pe cei slabi îi prigonesc. Judecători, ca să nu îi scôță saū ca să'și facă cariere, din dreptatea omenescă își fac scară la putere. Ast-fel la noi daū dreptatea la cei tari, fie și hoști, și ast-fel legea nu mai este d'o potrivă pentru toți.

Un lucru care era simpatic guvernului trecut, era centralisarea. Acest viciū al guvernelor despotice se măresce după căderea lui Cuza. Teatrul român, instituție liberă, cu mare subvenție, se pune sub guvern. Actori sunt salariați de guvern și declarați ca funcționari dintr'o secție a ministerului, un comitet reveđe plesile dramatice și la rola de censor al poliției în ceea ce privesce plesile de represintat. Nicī o scôlă spre a forma artiști spre a forma gustul și artele. Subvențiile date de Stat la Teatru au un scop, a forma arta, iar nu a face să petrecă publicul unui oraș, căci atunci ar trebui să plătescă și pe Rașca ce face deliciul bănturilor de bere. Nu ostedator districtul Dorohoiului a plăti imposit pentru a se susține un Teatru supus guvernului, să se amuse poporația venetică a unui oraș. Acēsta o pôte face municipalitatea. Dar districtul Dorohoiului pôte plăti pentru dezvoltarea artei, căci d'aici profită nația. Reū trebuie să le pară ministrilor Domnului Cuza că nu au avut ei acēstă idee.

Nici odată nu au părut mai multe satira
ca în timpul ce precedă căderea Domnului.
Între altele și această satiră:

Cogălnicenu
Și Crețulescu
Cu Savel-Manu
Și Bălănescu
Au festelit.

Iar Librechtman
Marghiloman
Și Căliman
Și Beldiman
S'au înțolit.

Presă la noi a cătat mai tot-d'auna să se
schimbe în pamflet. Pamflet ele apar când so-
cietatea este năbușită. Atunci fac efect. Când
societatea însă este fericită, fac a ride. Când
societatea suferă, aceste ace înțep și fac sân-
ge. Pamfletul apare atunci când guvernele fac
din nație o proprietate a lor.

Orî-ce constituție este o minciună, fără
self guvernement. Acesta a fost nefericirea
Franciei, fericirea și libertatea Angliei și a
Statelor-Unite. Singurul mijloc de a face ca
guvernul să nu mai fie privit de nație ca o
causă contrară cauzei sale.

De multe ori ele fac de nu dorm și nu mă-

nănc tirani. Satira Menipea în Franția dăte
legei o lovire de mörte.

Aceste pamflete cată să fie naționale și li-
berale spre a interesă ; de vor fi lăudabile pen-
tru guvern, sunt privite ca opinii ale poliției ;
atunci când apar fără nume de autor și nu
scie nimeni de unde viu, aũ aerul misterios
carel e tac temătoare. Aceste pamflete în aceste
condiții fac tot-d'a-una mai mult efect. Pe totă
diminșta Domnului citia câte o placardă ce se
arunca pe strade și se lipia pe palat : „*Casă
de dat cu chirie în curând.*“

De câte ori se conspiră pentru o restur-
nare, pamfletele vin înainte. Dar Domnul
Cuza era nepăsător la aceste semne. Credea
că nația română este o nație de sibariți. A-
ceste pamflete era prea dese ca să nu fie
semnalul unei conspirații.

Pamfletul este un jurnal concentrat, el vor-
besce numai când are ce-va să dică, și prin
acésta chiar se face importinte. Pamfletul
este șipetul sardonice al poporului ce suferă.

Guvernul Domnului Cuza era constituțional,
dar nu era self-guvernement pentru guvern, prin
sine însuși, guvern direct prin cetățeni. Astă-
di se proclama egalitatea drepturilor la ale-
geri, și mäne numesce pe deputați ministrul.
Self-guvernement este opoziția centralisărei
Regimul Domnului Cuza nu merită alt nume
de cât *regimul centralisărei* al cărui ponte-

fice erau D. Cogălnicénu, și D. C. Bosianu. și advocații. Este un guvern care a reușit de multe ori după timp și după caracterul nației, dar astăzi chiar la noi nu mai poate face bine. Acesta s'a citit pe figura țerei când ea a eșit din puterea guvernului unui om. Self-guvernement nu înțelege tutela administrativă.

Self-guvernemet nu este nici guvernul direct absolut al cetățenilor în toate afacerile publice. Acesta nu este putincios în nici o cetate, nici într'un Srat. Este vorba de a fi libere de guvern nisce instituții libere, precum religia, școla, justiția, municipalitatea.

Libertatea absolută pentru tot ce este de domeniul privat și de administrația directă a afacerilor locale o intervenție în afacerile provinciale și generale, ne lăsând guvernului central de cât atribuții pentru cari se cer unitatea vederilor înțimea execuției, experiența lucrurilor și întrebuințarea puterilor comune. Lucrurile ce sunt mai presus de comune, acelea revin de atribuție a guvernului. Este principiul constituțional aplicat la afacerile locale

Acesta este guvernul promis de D. Cogălnicénu. Un asemenea guvern nu se capătă de cât prin răspândirea instrucției în mese, prin dezvoltarea instituțiilor în ființă, dezvoltându'l în simțul libertății și inițiativ-

vei individuale, prin onorarea ómenilor ce serv fără salariu, prin abnigația a tot ce privește interesele private.

Nu s'a făcut nimic pentru acesta, în timpul Domnului acusat de o politică de centralizare. Nu s'a făcut nimic nici după ce a plecat acel Domn. Constituția nu s'a aplicat încă prin provincii.

Constituția noastră are multe lucruri bune: dar legea electorală se contradice cu marile principii de libertate și egalitate ce a proclamat. Admițând desființarea tuturilor privilegiilor și monopolurilor, toleră pe unele prin legi decretate și în ființă acum.

Privilegiile în politică sunt drepturi acordate la uni, refusaie la alți.

Alegerile sunt un privilegiu. Privilegiul corpului profesoral a alege Senator; Episcopi intrând de drept în adunare; Foști ministri și foști coloneli, intrând în Senat pentru aceste condiții, în lipsă de altele. Privilegiul capitalului numeros. Privilegiile nemărturite sunt nenumerate. Ele se contradic cu principii de egalitate. Singurele privilegii admisibile nu pot fi altele de cât persoana sacră și inviolabilă a Domnului, recompense naționale pentru strelucitoare servicii.

Toți cetățenii unui Stat nasc egali. În princip toți au același drept. Se poate că s'a făcut pentru cuvinte politice aceste privilegii,

dar ele rămân tot-d'a-una în contradicere cu simțimentul dreptății, cu simțimentul de egalitate al nației Române.

Domnul Cuza, avu o virtute pentru care nația își va aminti în tot-d'a-una. Cât timp el domni, se formară diverse partide pentru putere și se urmară unele pe altel; dar aceste partide, acești ministri nu erau nici o dată impuși de politica puterilor străine. Romani erau atunci mândri când vedeau în libera Grecie ministerul rus, ministerul engles, ministerul frances, pe când în România n'au fost nici o dată de cât ministere române, bune sau rele, despotice sau liberale: dar tot-d'a-una voința Domnului său a țerei. Astă-đi numai este ast-fel.

Lavalette ȑicea agintelui țerei: Vii să'mi spună o noă schimbare de minister?" nu ȑicea însă: „Scrie să se schimbe ministerul acesta, să se numiască acela, căci ast-fel este voința năsără.“ Nici acesta nu s'a făcut atunci. Vodă Cuza tolera în administrație multe rătăciră, dar el era român.

Regimul lui 2 Maiă, ȑic liberali, este agonia guvernului despotic. În el se omără cel din urma despotism pentru România. Acesta nu fuse ast-fel. Nația sub principiile de libertate urmă a fi o proprietate a guvernului. Să înțelégă că nația este suverană într'o constituție, că oră-ce om este un cetățean liber

și are drept a lua parte la lucrurile publice; să înțeleagă că rezistența legală este rația constituției; că toate aceste drepturi lipsind sau nefiind practicate, constituția devine nu numai netrebuincioasă dar o nefericire publică.

Armatele se măriaș și se scădeaș, se schimbaș ca să se creede un mijoc spre a motiva contracte de cheltueli mari cu neguțătorii Franciei, căci aveaș credința că toate acele contracte cu comerțul Franciei interesaș acel guvern în menținerea Domniei și Statului și garantaș țera contra ideilor de cucerire a le unor puteri. Nefericită este o țeră când nu varsă sângele seș spre a'și păstra drepturile și libertățile sele și când crede a păstra drepturi și libertăți cumpărându-le cu aur dela tirani seși !

Din robia lor, din umilința lor, guvernele Românilor 'și-aș făcut un merit mai în tot-d'a-una, de la epoca căderei spiritului național pînă în timpi de astă-zi. Acésta a fost virtutea robilor a suferi lanțurile tiranilor. Tronul, ministerul daș drepturi, impun mari datorii. Domni, ministri, represintanți nației, când nu fac sacrificiile lor pentru fericirea patriei, nu sunt demni de a se bucura de poziția ce le-a dat nația. Ei își calc datoriile lor. O nație însăși nu este demnă de libertate, de independință când nu face nici un sacrificiș pentru ele.

Tóte națiile libere, în toți timpi, sacrific sângele lor, aurul lor în lupte. Luptele nu le sperie. Curagiul ce le dă convîngeré drepturilor și datoriilor lor, le face tot-d'a-unea a triumfa. Ast-fel fac națiile cari aú viață, cari aú drept a fi mari și libere. Acolo însă unde nu este viață, unde inima este degradată, unde virtuțile sunt înlocuite de vițiuni, unde datinele sunt rele, unde omul onest este desprețuit și furul încununat de o societate coruptă, patria este o proprietate acelor ce cărmuiesc.

Sub guvernele constituționale, nația este suverană. Ea delégă pe Domn și pe miniștri a cărmui sub controlul deputaților, ei. Guvern și deputați sunt servi nației suverane, salariați de dînsa, lăudați, onorați de dînsa. Când cei ce cărmuiesc saú vor cărmui, trădez interesele suveranilor și fac din cauza inamicilor patriei cauza patriei cauza partidelor lor, castelor lor, familiilor lor, nația suverană, când nu a devenit ea suverană, sclava serbilor sei salariați, prin asociare cu tirani spre despoterea patriei de suveranitatea sa, spre împărțirea între ei a tezaurului public, nu tolerează nici un guvern care se abate de la legi care, spre a avea sprijinul inamicilor țerei lor suferă influința străină și împreună cu streini inamici, omóră autonomia patriei lor, viața patriei lor, libertatea patriei lor. Acolo

Însă unde guvernul este proprietar al țerei, unde țera este proprietate moștenitoare a guvernului, unde constituția este o minciună, unde bunurile patriei sunt mâncate de guvern, și de infamii sateliți, unde legile sunt violate pentru interesele străinilor în complicitatea infamă de trădare; unde biserica este o poliție a guvernului, școlile o poliție a guvernului; unde cei cari propag în public sunt cumperați cu bani de inamici patriei, ca să mință ca să deturne inimile de la sacrificii pentru binele public; unde tilharul, trădătorul, își crează un drept în simpatiile guvernelor și guvernaților și vin în numele onoarei, a sprijini ce nu este onorat; unde guvernele violez alegerile, unde cel cinstit este gonit dacă nu serbă interesele tiranilor, cel necinstit încununat, unde serbă cauza tiranilor; unde armatele, fiice ale patriei, jur credință tiranilor, dar nu patriei, unde socia blăstemă pe sociul că nu a prădat când a fost la putere, ca să pôta în urmă satisface exigențele lusului și imoralității; unde nu mai există decât simțimentul pismei; unde meritul, ce escită pisma, este prigonit și mediocritatea este ridicată; unde cei ce au prădat țera, cei ce au tirănit țera, vin și vorbesc de onoare, de libertate și împletesc cununii, — acea nație nu merită de a mai fi. Vestejindu-se pe ghirlada umanității morale

demne, pure, se șterge ca o pată după o frunte pură.

Aceia cari îi resturnară luară ore altă cale? Țăra este astă-zi mai puțin proprietatea guvernului? Constituția și legile sunt respectate mai mult? Risipa tesaurului public este pusă în hotare mai bune? Opinia alegătorilor este mai liberă? Favoriți, cumularzi puterii au încetat? Guvernul în fața străinilor are mai multă demnitate? Patriotismul face pe guvern și guvernați a face sacrificii? Un guvern care a avut nobilul curagiū a ridica drapelul unirei tuturilor Romănilor, a găsit în omenii alt de cât ura? Dreptul autonomiei țerei este astă-zi mai scump Romănilor chiămați a veghia la menținerea lui, când tratatul de Paris care ne dă plină autonomie, se violă; când autonomia țerei se calcă, când nația Română nu mai poate să aibă guvernul care voiesce și guvernele nației se numesc de la Paris și de la Viena? Când turmele de sclavi ce repreisint nația desmoștenită de suverranitate, tremur la ideea d'a protesta contra vilolărei unor drepte sante căpetate prin sângele strebunilor nostri? Favoriți regimului trecut, espresii de vițiū, nu fuseră preoți templului lui Ariman, ce reveniră cu dogmele vechi? Mitra, deul binelui, lumina vieței, nu fuse învins în urmă de Ariman și șerpele seū, deul reului, autorul mor-

țel, din cununa de fer. fuse Cuza. Un Domn plin de virtuți îi luă locul, dar țera se cărmuiește de sistemul trecut, de oameni cari introduseră în această țară, cu constituția, sistemele de corupție, sistemul de moarte, de întunec, de viciuri și de umilință.

Domnul Cuza, care ținea la multe chestii de drepturi a se reînființa, veni de la Constantinopol încântat de ideea de a restabili întocmai dupe dorința puterilor juridicția consulară în România. Se credea că acesta fusese una din condițiile recunoșterii Statului de la 2 Maiu. Chiamă într'o și consiliul de miniștri și, luând cuvîntul, face amari mustrări D-lui Orbescu, ministru al jusriției, că nu va să ia măsuri a se ordona tribunalele și curților spre a recunoște juridicția consulară. Orbescu respunse ca ministru Român, că nu va face nici o dată acesta, nefiind voința nației sale.

Domnul se supără foarte mult și nu mai dăse nimic. Dar Orbescu ținu tare.

A doua zi vedînd pe Domn, îmi dăse să consiliu pe Orbescu a'și da demisia. Îi arăta că eu însu'mi voiam a me retrage, din cauză că principiile mele nu îmi permiteau să stau în minister. Profitău de acesta a dice Domnului că ar fi prudente a se chiama un alt minister ca să eșecute actul de la 2 Maiu, oameni cari nu 'l-au făcut, că acesta va da

putere actului și tronului, va da garanții nației pentru principiile mari din acel act și speranța că cele ce în acel act sémăn prin natură lor a guvern personal și desmint principiile de egalitatea drepturilor politice și libertatea țeranilor . vor înceta îndată cu venirea unui alt minister ; pe când cu miniștri ce au făcut pe 2 Maiu , este de acceptat a se nutri și mări urele cauate de o lovire atât de puterică. Domnul păru că gustă aceste idei. Îmi disese să vorbesc cu Ion Ghica, Brătianu și cu Rosetti . Nu am vorbit nimic, căci mai vorbisem altă dată și am ramas cu vorba. După mine aici fuse o mare eróre. Tronul ar fi scăpat dacă Domnul ar fi schimbat ministerul și ar fi lăsat acția, chiar cu concesii în favorul libertății, în mana acelorora a căroră acție deja circula în toate fibrele nației prin putericul prestigiu al libertății.

Domnul Cuza ar fi făcut acésta , dar din nefericire făcea mare cas de consiliile Camarilei. Avea câțiva amici demni și onești, interesați numai de binele tronului, Pisoschi, Silion, etc ; dar nu'i asculta. Domnul credea nația guvernabilă numai prin corupție, precum cred mulți încă stă-đi. Se amăgea. Nația nu era stricată ci numai o parte de ómenii, expresiia le regimelor trecute. Acela păreau o adunătură de robi fără misie, ómenii cari compromitaseră toate tronurile și cari își urmară

misia fatală a compromișe și tronul ce la început părase amenințător unei scóle, funeste, — dar nația era pură în tot ce nu era în serviciul administrației.

Dar din cauza ignorinței în care o ținurise tirani ei, ea nu scia încă că sub constituție ea erea stăpână. Credea că este urșită a fi proprietatea celor ce o guvernaū. Vodă Cuza a fost victima simpatiei se se pentru ómeni se. Nicī un Domn nu va putea să se susție dacă nu se va întemeia pe popor, pe nație. Ómeni fără principii, dau lovirea orī-cărui stănin încetédă de al încărca de favóre.

Străini de afară respect pe un Domn pe cât el este în întru srijinit de nație. Atunci el devine esresia nației, și o nație este tot-d'a-una mai respectată de cât un om. A fi tare în afară, câtă a fi tare în întru. Un Domn nu se întăresce de cât atunci când face fericirea celor mai mulți, când face ca legile să fie pentru toți, și admite cu plăcere mijlócele de control și de resistință legală contra abuzurilor de putere, și nu uită misia sa că nu este proprietar ci un protector al poporului. Dar Domni sunt rivali al poporului; ei țin în ignorință poporul, ca să'l slăbiască; slăbiască pe boeri, îi lăsaū să abuze de putere.

Eraū învinși și învingători, apăsați și apăsaători, devorați și devorători. Domnul nu sciu

a se declara cu curagiū pentru apăsaii saū pentru apăsători. Voi a cărmui cu o parte din aceştī din urmă, care aū arta aface să se compromită Domniī de mulţi anī.

Ast-fel egalitatea drepturilor politice nu produse nici un rezultat, şi când poporul fuse chīamat la alegerī, nu 'i se tolera altă voinţă de cât a guvernului, care neavēnd control şi respundere, nu era bună.

Dacă naţia, daca toţi aceştī Domni şi miniştri cari aū ținut ţera în loc, ca să o facă proprietatea lor, ar fi cercetat istoria naţiei Romāne, ar fi vedut că nici o putere nu a putut dura când nu a fost basată pe drepturile celor mai mulţi; că însuşi ce mai mari Domni aū trebuit să piară când aū personificat suveranitatea naţiei, în persōna lor; viaţa ei, gloria ei, în persōna lor saū ōmeni lor, şi nu aū sciut să'i dea în schimb cel puţin o bună stare materială.

În acele timpuri preparasem un memoriū Domnului contra ideei care era născută din toate acele vestiri, a trece ţera la Austriaci, acéstă idee funestă de a ucide la Dunăre sentinela latinismului. Iecă simţul acelui memoriū.

Romani aū învins şi aū colonisat Dacia cu latini rustici cu cari aū colonisat Spania, Francia, Italia Rezia. După Traian aceste coloniī latine de la Dunăre, cari esistaū chiar

înainte de resbelul Daciei, fuseră adăgoate prin noi coloni pentru întărirea lumii Romane. Dar sub Aurelian, se retraseră oștirile, rămăind coloni civilii. Cu acesta latinismul se slăbește. Astăzi când panslavismul și pangermanismul amenință să nimicească calomniile panlatinismului de la Dunăre, această sentinelă latină din Orient; când România este amenințată d'a fi încorporată cu Austria, — se pot scăpa interesele latine, prin modul întrebuintat de Cezari înainte de Aurilian, adică a se mări nația latină Română și a se garant contra panslavismului și pangermanismului, primind prin coloni francesi, italieni ispanioli, ce ne-ar trimite aici și 'i-am așeza pe moșiile Statului, viață putere. Această colonizare, nu numai că ar da Românilor, viață latină, sentinelă a panlatinismului, viața și puterea a'și împlini misia lor, — dar încă ar interesa și mai mult cele trei mari puteri latine sub mitropola Franciei, la sôrta noastră de latină, la libertatea gîntei noastre, și ar goni pentru tot-d'a-una ideea funestă de a ne da Austriacilor. Români au moșii mari ca Principățelele și Ducățele Germaniei și Italiei. Pe aceste moșii coloni Francesi, Italiani, Spanioli, Portugesi, ar putea, trimiși prin privilegierea metropolei Francese, cu chiăltuiale lor, dăndule Români, terîmuri gratis, în pogône cum s'au dat la toți Români, și atunci na-

ția Română, îmborsită și mărită cu elementele ei naturale, căpătând putere, nu va mai fi amenințată de a fi robită nici de Austriaci, nici de maghiari, nici de Ruși. Dar acel Domn cădând, și România primind o sôrtă, contra acestei idei, nu am mai dat memoriul.

F I N E.

